

HOREN

ZIEN

ZWIJGEN

www.apanarcheo.nl

VOOR
ALLEN
DIE
ER BIJ
WAREN

EEMSTER WAARHEID IN SITU.

30 JAAR
ZAAK
VER-
MANING
25 JAAR
APAN

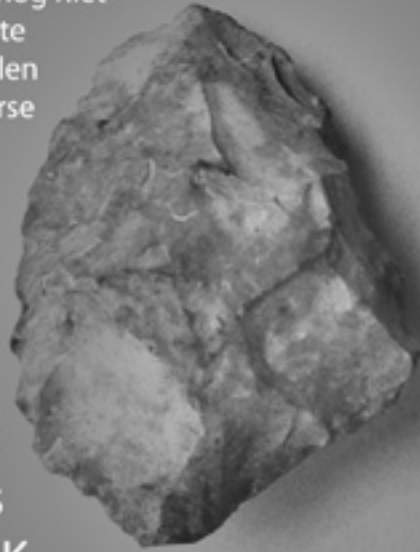
*"indien we waren gaan graven
en we hadden niks gevonden
dan was al dat werk voor niets geweest" (*)*

(*) verklaring van Niekus, aan een amateur archeoloog, na de valsverklaring van Eemster.

10,7 cm

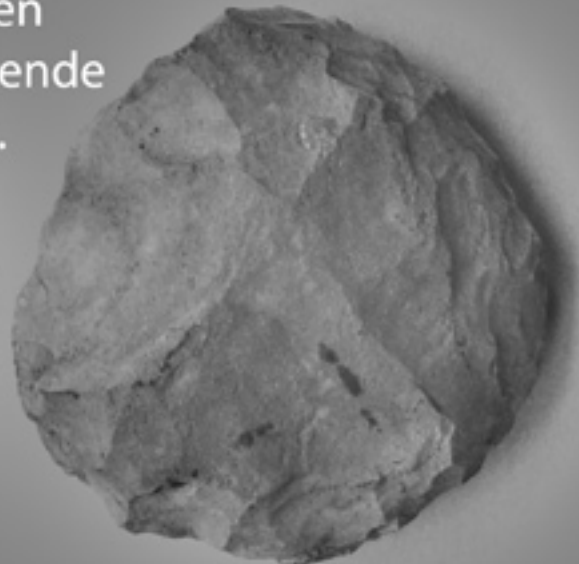
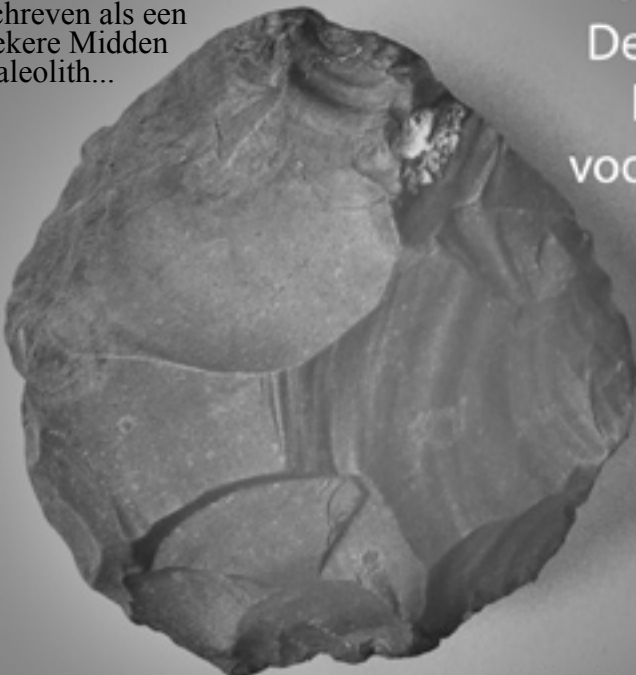
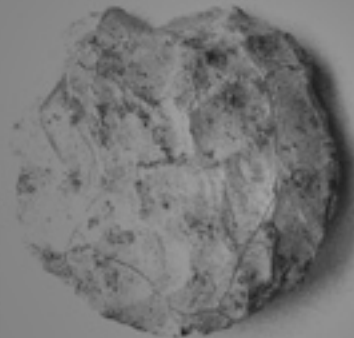
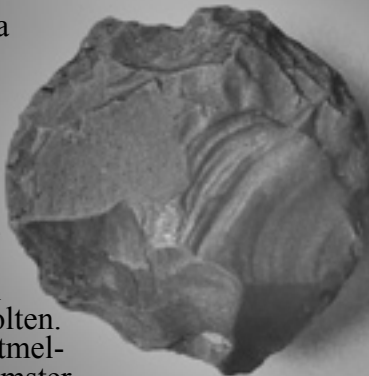

Volgens drs. Leo Verhart van het RMO (VPRO-radio) was de kennis in 1965 nog niet aanwezig om typologisch juiste vuistbijlen te slaan. Mede daardoor was Vermaning ook door de mand gevallen. En hij vond teveel vuistbijlen. Zou deze wetenschapper nu nog niet weten dat op een site meestal vele tientallen vuistbijlen van diverse typen worden gevonden en daarnaast honderden andere werktuigen en afslagen?

Links
EEMSTER
en rechts
FRANKRIJK.
De Franse
vondsten
komen van
één akker.
En zijn in
2004
opgeraapt.
De gelijkenis
met Eemster
is frappant.
De vervalser
had een
vooruitziende
blik.

Discoïde vuistbijl-
tje van Eemster. In
1993 door
K. Geertsma
opgegraven
pal op de
site op een
diepte van
ca. 60cm.
Licht ge-
kleurde kei-
zandresten
aanwezig in
kieren en holten.
In de vondstmel-
ding van Eemster
van 6 maart 2003
wordt dit stuk om-
schreven als een
zekere Midden
Paleolith...

OF ZIJN DE FRANSE VONDSTEN OOK VALS ?

Jaargang 11/12. Nummer 11.
ISSN: 0929-175X
Ontwerp en lay-out: K. Geertsma en J. Geertsma.
Productie: APAN.

Kopiëren voor eigen gebruik is toegestaan. Het is natuurlijk beter om gewoon een echt exemplaar aan te schaffen. Citeren uit artikelen mag ook, maar dan wel de bron vermelden.

APAN/EXTERN is een uitgave van de Vereniging APAN. Actieve Praktijk Archeologie Nederland. De Savornin Lohmanlaan 12 B, 9722 HG Groningen, tel 050.5265061. Verspreiding via leden, abonnementen en losse afname. Gekoppeld aan het lidmaatschap van de APAN, ontvangen leden het blad tegen een sterk gereduceerde prijs.

Bestuur APAN:

A.N. van der Lee
voorzitter
Van Soestbergenstraat 27
5224 JA 's Hertogenbosch
tel. 073.6211199

F.J.W.D. van Hest
penningmeester
Beerten 21
5081 AN Hilvarenbeek
tel. 013.5055048

K. Geertsma
secretaris
De Savornin Lohmanlaan 12 B
9722 HG Groningen
tel. 050.5265061
emailadres APAN:
k.geertsma@home.nl

B. Walet
2e secretaris
Kapteynstraat 68
1223 CE Hilversum
tel. 035.6837353

R. Fiolet
ledenadministratie
giro-beheer
Selvasdreef 3
3563 XH Utrecht
tel. 030.2656578

G.F. thoe Schwartzenberg
bestuurslid
Wethhouder Schaaplaan 29
3981 GP Bunnik
tel. 030.6563599

J.J. van der Donck
bestuurslid
Paul Krugerstraat 3
3143 CN Maassluis

Alle bijdragen storten op postbanknr.

78.27.719

Ten name van: APAN

Kopij kunt u toezenden aan de secretaris, of aan een van de andere bestuursleden. Binnen de APAN is een aantal deskundige leden die u wel wil assisteren, indien u dat wenst, bij het determineren van artefacten en bij het schrijven van stukken. Tekeningen kunnen worden verzorgd. APAN/EXTERN staat ook open voor bijdragen van beroepsarcheologen. De uitgave APAN/EXTERN geschiedt onder verantwoordelijkheid van het APAN-bestuur. Echter voor de strekking en inhoud van de afzonderlijke artikelen is de schrijver/ster zelf verantwoordelijk.

APAN/EXTERN/10 werd op foutjes nagekeken door een aantal personen. Elly Ebels deed de eindcorrectie.

Alle uitgaven van de APAN zijn nog na te bestellen tegen gereduceerde prijzen.

25 Jaar APAN 1979 - 2004.

Door Anton van der Lee

Het jaar 2004 was het eerste grote kroonjaar van de Actieve Praktijk Archeologie Nederland. Een zilveren jubileum na een kwart eeuw van ups en downs, een geschiedenis die we hier niet behoeven te herhalen, omdat ze al uitvoerig is beschreven in APAN/Extern 8 bij gelegenheid van het vierde lustrum. Nadien heeft de vereniging zich enkele jaren in rustig vaarwater bewogen: een stabiele organisatie, in eerste instantie bezig met onderwerpen die zij van belang acht voor haar leden en voor de beoefening van de Steentijdarcheologie in Nederland. Controversiële onderwerpen worden niet geschuwd, te meer omdat wij als amateurs ons ook wel eens zouden mogen vergissen, waar professionals vaak ten onrechte menen dat ze hun nek niet mogen uitsteken als het gaat over nieuwe inzichten en ideeën. Dat kan verlamd werken. Voorbeelden zijn de met bipolaire technieken vervaardigde oud-paleolithen en steensculpturen. *“Ik vraag me af, waarom sommige archeologen nieuwe, dynamische ideeën zo wantrouwen”* schreef Michael Porfit in de *National Geographic* van december 2000. Wij vragen ons dat al veel langer af....

Roerige tijden liggen achter ons en dat is geen wonder. De aanleiding tot de oprichting was immers de zaak Vermaning, die zelfs na dertig jaar de gemoederen nog steeds in beweging kan brengen. We waren in 2003 op de goede weg, met deze kwestie wat verstandiger om te springen om zinloze escalaties zoveel mogelijk te vermijden. De gezamenlijk door de Universiteit van Leiden en de APAN georganiseerde Steentijd dag in december 2003 was een exponent van die nieuwe benadering. Want ongetwijfeld komt er een tijd dat alle vraagtekens rond deze kwestie kunnen worden weggestreept, wanneer nieuwe natuurwetenschappelijke technieken een objectief antwoord kunnen geven op de vele subjectieve vragen. Wie zich verdiept in de geschiedenis van de archeologie - en dat is een van mijn favoriete bezigheden - zal in dit verband een parallel zien in de geruchtmakende vondst van Piltdown, die het als vervalsing een halve eeuw in de vakliteratuur volhield, ondanks heftig verzet, totdat de uitvinding van de 14C-datering aan alle twijfels een einde maakte. Maar op dit moment is de APAN nog steeds van mening, dat er met de midden-paleolithische vondsten van Tjerk Vermaning niets mis is.

Twee incidenten hebben daarna de zaak opnieuw op scherp gezet. Prof. H.T. Waterbolk vond het nodig, zijn frustraties in verband met de zaak Vermaning vorm te geven in het boek: *“Scherpe stenen op mijn pad”*, waarin hij zijn grote complottheorie onthulde. Naar zijn mening zou de *“vervalsingsaffaire”* zijn bedacht door wijlen dr. A. Bohmers, de werkelijke vervalser zou wijlen Ad Wouters zijn geweest en wijlen Tjerk Vermaning zou de vervalste stukken in de grond hebben gestopt om ze later weer met veel bravoure te voorschijn te halen. Getuigde het al van weinig moed om tegen al die overledenen nu pas de strijd aan te binden, hij kon bovendien verwachten dat de APAN deze aanval op haar voortrekkers en medeleden niet onbeantwoord zou laten. We werden weer de barricaden opgestuurd, zeer tegen onze zin.

Het tweede incident betreft een zogenaamd *“onderzoek”*

van de vindplaats Eemster naar aanleiding van een melding betreffende nieuwe vondsten na de periode Vermaning. Prof. dr. W. Roebroeks werd door de provinciale archeoloog van Drenthe hiervoor ingeschakeld en samen met dr. E. Rensink van de R.O.B., prof. dr. H. Kars van de Universiteit van Amsterdam en drs. M. Niekus van het GIA (Groningen) publiceerde hij zijn bevindingen in de Nieuwe Drentse Volksalmanak 2004 op een zodanige manier, dat er niet alleen binnen de APAN, maar ook in kringen van ter zake kundige beroepsarcheologen alleen maar schande over is gesproken. Na dertig jaar niets nieuws onder de zon en vooral geen schop de grond in/ op Eemster. We zijn weer terug op "square one".

Terugkijkend op 25 jaar APAN is de opmerking op zijn plaats, dat de sterke motivatie voor wat door ons als een achtenswaardige zaak wordt beschouwd, namelijk de verdediging van de goede naam en faam van amateurs uit ons midden, nogal eens heeft geleid tot heftige acties, die dan weer reacties van hetzelfde kaliber opwekten. En dat in een wereldje waarvan ik zou willen stellen: *"Als twee archeologen het over iets met elkaar eens zijn, dan is een van de twee geen archeoloog"*. Soms vraag je jezelf in gemoede af, waarom je niet als hobby het fokken van kleurkanaries hebt gekozen, want het lijkt wel of onenigheid, rellen, afgunst, intriges, achterklap en verdachtmakingen inherent zijn aan het vak. Wanneer zich dan bovendien mensen in de strijd mengen, die in hun doen en laten meer worden geleid door sentimenten dan door de ratio, kunnen de gemoederen hoog oplopen. Want volgens de Fransen zegt het hart "tic-tac" in plaats van "tac-tique".

Bij gelegenheid van het zilveren jubileum wilde de APAN een speciaal nummer van haar publicatierEEKS uitgeven. Jan Willem van der Drift leverde daarvoor een uitgebreide tekst aan; de hoofdstukken over het Mesolithicum en grotendeels ook het Neolithicum werden door ondergetekende toegevoegd. Het werkstuk was in eerste instantie bedoeld als een kapstok, waaraan individuele bijdragen van de andere leden zouden kunnen worden opgehangen. Toen we echter de teksten van Jan Willem voor de eerste keer volledig uitprintten, bleek de omvang al van dien aard dat er voor aanvullingen betrekkelijk weinig ruimte over bleef. Onze planning: verschijnen in september 2004, werd door heel wat zaken in de war gestuurd. Diverse afbeeldingen voldeden niet aan de kwaliteitsnorm, inhoudelijk waren er een paar kanttekeningen, de literatuurlijst moest alsnog worden gemaakt, de drukker was failliet en bovendien: de opzet van een internetsite vergde zoveel energie, dat andere bezigheden daardoor in het gedrang raakten. Uiteindelijk waren alle betrokkenen het er over eens, dat een vertraagde, goede publicatie te prefereren was boven een onvoldragen vrucht in 2004.

We weten dat Jan Willem vooral is gegrepen door het Oud-Paleolithicum, dat naar zijn zeggen 99,5% van onze prehistorie bestrijkt, maar dat bij het onderzoek door de officiële archeologen in Nederland maar 0,5% van de aandacht krijgt. Dat is hem - en met hem de APAN - een doorn in het oog en vandaar dat in de onderhavige publicatie daarop het zwaartepunt ligt. Want wonderlijk is het wél: de "officiële" archeologie van Nederland heeft de Oude Steentijd altijd voor een heel groot stuk aan de amateurs overgelaten en juist daardoor had de kortsluiting tussen die enkele beroeps en de talrijke amateurs op Steentijdgebied n.a.v. de zaak Vermaning juist voor dat deel van het onderzoek een sterke impact, terwijl voor de latere perioden de verhoudingen aanmerkelijk gunstiger lagen en nóg steeds liggen. De bijdragen van Jan Willem van der Drift gaan vergezeld van waardevolle artikelen van andere APAN-leden over oud-paleolithische vondsten uit Spaubeek en uit Noord-Nederland.

Het bestuur van de APAN streeft nog steeds naar herstel van het onderlinge vertrouwen tussen al degenen die zich in Nederland bezig houden met onderzoek op het gebied van het Paleolithicum, ondanks de recente teleurstellende ervaringen. Maar laten we daarbij niet uit het oog verliezen, dat 25 jaar APAN op zichzelf een feestelijk gebeuren is en dat we moeten proberen vooral het positieve te zien dat in die periode is bereikt, om daardoor de negatieve punten wat beter te kunnen relativeren. Zoals destijds Martin Luther King heb ook ik een droom: dat eens de beroeps- en amateurarcheologen in Nederland eendrachtig en met wederzijds respect zullen samenwerken om de vele raadsels op te lossen, waarvoor het Paleolithicum ons nog stelt. Hopelijk lukt dat in de komende 25 jaar...

Anton van der Lee
Voorzitter

De zwanenzang van professor H.T. Waterbolk: een compositie in dissonanten.

Door Anton van der Lee

H “Hij die in vrede is, heeft van niemand kwaad vermoeden; maar die slecht tevreden en ontsteld is, wordt door velerlei vermoedens geschokt. Zelf heeft hij geen rust en ook anderen laat hij niet rusten”.

Thomas à Kempis (1379 - 1471): *Imitatio Christi*, tweede boek, hoofdstuk 3.

Inleiding

Prof. dr. H.T. Waterbolk publiceerde in december 2003 een boek onder de titel: “Scherpe stenen op mijn pad. Deining rond het onderzoek van de steentijd in Nederland”. Groningen, 2003, ISBN 90-806727-5-0. Het is een terugblik op zijn leven als archeoloog, een omzien in wrok, waarbij het overgrote deel van het werkstuk betrekking heeft op wat in de volksmond is gaan heten: “de zaak Vermaning”. Volgens de auteur was het de bedoeling, zijn frustraties rond deze kwestie “van zich af te schrijven”.

In APAN/Extern 10, verschenen op 13 december 2003, was al mijn brief ingelegd, waarin nadrukkelijk werd stelling genomen tegen de door Waterbolk in de vorm van een “wetenschappelijke studie” gepresenteerde hypothese, dat de zaak Vermaning naar zijn overtuiging moet worden beschouwd als een omvangrijk complot. Het zou zijn gesmeed door wijlen dr. A. Bohmers, destijds Steentijdspecialist van het B.A.I. in Groningen, wijlen Ad Wouters en wijlen Tjerk Vermaning, twee kopstukken uit de wereld van de amateur-archeologen. Ook nog anderen, zoals Ewold Horn, zouden daarbij een rol kunnen hebben gespeeld; die laatste is dan weliswaar nog niet dood, maar hij heeft zich naar eigen zeggen bij het lezen van het boek wél dood gelachen. Het getuigt overigens van weinig moed, tegen al die doden ten strijde te trekken, want zij kunnen zich immers niet meer verweren tegen de verdachtmakingen, die in het boek worden gelanceerd en die er in grote lijnen op neer komen, dat Bohmers de bedenker zou zijn van het complot, dat Wouters de stenen zou hebben vervalst, dat Vermaning ze in de grond zou hebben gestopt om ze later weer met veel bravoure te voorschijn te (laten) halen en dat die arme Waterbolk en Stapert daarvan het slachtoffer zouden zijn geworden, mede door de onwillende houding van de pers. Wat sneu toch, wanneer daardoor je leven zó wordt vergald....

Na de uitspraak van het gerechtshof in Leeuwarden op 21 december 1978, toen Tjerk Vermaning onherroepelijk werd vrijgesproken van alles wat hem ten laste was gelegd, dus ook van het verstrekken van onjuiste informatie over vindplaatsen, deelt Waterbolk de Drentse amateur nu de rol toe van degene die door anderen vervalste artefacten in de grond heeft gestopt. Dit is lijnrecht in strijd met de onherroepelijke uitspraak van het gerechtshof en daardoor maakt de auteur zich dus in feite schuldig aan een strafbaar feit, namelijk smaad. Je vraagt je af, hoe in de Nederlandse rechtspraak iemand daar zomaar mee wegkomt. Maar ja, het is niet de eerste maal dat een aanklacht tegen hem is geseponeerd. Je komt nu eenmaal in het leven verder met je kennissen dan met je kennis....

Is er dan niets goed aan dit boek, dat maar beter nooit had kunnen verschijnen?
Zeker, het is fraai uitgegeven, het bevat interessante informatie over de geschiedenis van het archeologisch onderzoek in Nederland en iedereen zal moeten toegeven

dat het goed leesbaar is geschreven. Als het bedoeld was geweest als een soort detective story, dan was wellicht het plot te prijzen geweest, zij het dan dat de motieven van de ‘vervalsers’ erg ver gezocht en zwak zijn.

Het tragische is dat met deze in de vorm van een “wetenschappelijke studie” gepresenteerde pennenvrucht de goede naam en faam van een aantal overledenen overhoop wordt gehaald. Zij kunnen daar niets meer tegen ondernemen en hun familie kan dat evenmin, hoe graag ze dat ook zouden doen. Vandaar dat ik voor hen de handschoenen opneem en waar nodig de scherpe stenen van Waterbolk zal retoucheren. Daarbij zie ik af van elke argumentatie met betrekking tot de echtheid van de discussie staande vondsten, want daarover is voldoende geschreven door o.a. Ad Wouters en Govert van Noort. Het zou alleen een herhaling van zetten betekenen, wat enkel zou kunnen leiden tot een patstelling. Mijn opvatting over deze kwestie is sinds het symposium “De waarheid over Tjerk Vermaning”, gehouden te Assen in 1983, niet gewijzigd. Ik blijf ervan overtuigd dat er in de toekomst technieken zullen worden ontwikkeld, waarmee de authenticiteit van artefacten objectief zal kunnen worden vastgesteld en nu de betrokkenen tóch overleden zijn, heeft de zaak voor mij geen hoge prioriteit meer. Ter vergelijking: de vervalsing van Piltdown hield het een halve eeuw vol in de vakliteratuur, eveneens omstreden, maar de uitvinding van de 14C datering bracht volledige duidelijkheid. Voor mijzelf twijfel ik niet aan de echtheid van Hoogersmilde, Hijken, Eemster, Ravenswoud, de Leemdijkbijl en de Blauwmeerbijl.

In plaats van me bezig te houden met de discussie over de echtheid van de vondsten van Vermaning wil ik me concentreren op de valsheid van de argumentatie van Waterbolk en zaken rechtzetten waar hij de geschiedenis geweld aandoet. En daar heb ik het helaas meer dan druk genoeg mee.

Collega's

In zijn inleiding maakt Waterbolk duidelijk, dat hij de eerste versie van zijn manuscript aan minstens elf personen ter inzage heeft gegeven. Dat is bepaald geen teken van zelfvertrouwen. Maar het meest navrante is, dat van die elf er niemand is geweest, die geprobeerd heeft de auteur van zijn onzalige voornemens af te brengen. De enige die tegengas gaf was wonderlijk genoeg Dick Stapert, die de hypothese van “het grote complot” maar baarljke nonsens vond en in plaats daarvan dacht aan “twee kleine klungelaars” (p. 197), namelijk Ewold Horn en Tjerk Vermaning. Wat mij sinds 1975 altijd gefraspeerd heeft is de manier waarop de tegenstanders van Vermaning spreken over de kwaliteit van de ‘vervalsingen’. Afhankelijk van de vraag wat hun op een bepaald moment het beste schikt, worden de vondsten en de vondstomstandigheden de ene keer als kwalitatief hoogwaardig en de andere keer weer als naïef prutswerk voor het voetlicht gebracht (p. 198).

Waterbolk voelt zich door zijn collega's in de steek gelaten. Naar zijn mening hadden die zich en bloc en onvoorwaardelijk achter hem en Stapert moeten scharen om zo één front te vormen tegen Vermaning en zijn geestverwanten. Maar volgens vele collega's heeft Groningen de zaak verkeerd aangepakt en daarmee de relatie tussen de beroepsarcheologen en de amateurs op scherp gezet (p. 167). Ze hebben daarin overigens geen ongelijk. Om maar wat te noemen: de show rond de

bekendmaking van de ‘vervalsingen’, de enthousiaste rol van Stapert als onbezoldigd rechercheur tijdens de huiszoeking aan boord van het schip van Vermaning (volgens Waterbolk was hij daarbij ‘aanwezig’), de verdachtmakingen van Ad Wouters in het tijdschrift *Helinium*, het Rapport Appelboom over de antecedenten van Wouters en de houding ten opzichte van de vondsten van amateurs in de stuwwallen. Trouwens, de waardering voor amateurs was bij het B.A.I. al lang ver beneden peil. Ze werden er steevast als ‘steentjeszoekers’ betiteld en in de artikelen in “Natuur en Techniek” van Stapert en Waterbolk (1974) worden ze afgeschilderd als een stelletje zotjes die archeologie bedrijven als een ‘sport’ zonder spelregels en waarin alles geoorloofd is. Het citaat uit deze artikelen op pagina 96 is onschuldig; dat de artikelen “negatief opgevat” zijn ligt aan de minachtende wijze waarop amateurs in het algemeen worden afgeschilderd.

“Loyalty must be earned”. Op pagina 167 meent Waterbolk nog een sneer te moeten uitdelen in de richting van dr. R.R. Newell, omdat die in zijn publicatie over Haule V de heren Stapert en Van Zeist openlijk diskwalificeert (Houtsma e.a., 1996). Had hij de blinde solidariteit, die hij van zijn collega’s verlangde, zelfs ook nog verwacht van de door hemzelf zoveel mogelijk gekoeioneerde Newell? Was hij het niet, die een vaste aanstelling weigerde aan de in 1967 voorlopig benoemde Newell, een Amerikaan die weinig begrip aan de dag legde voor de pikorde bij het B.A.I.? Uiteindelijk moest er een arbitragecommissie aan te pas komen onder voorzitterschap van prof. Zwolsman. Elk van de partijen mocht een adviseur meebrengen; voor Waterbolk was dat dr. W. van Zeist, terwijl Newell werd geassisteerd door de amateur Ton Vroomans uit Zeelst. Newell kwam als winnaar uit de bus, maar dat was niet bevorderlijk voor de goede werksfeer. (Komische noot: nadat Waterbolk en Van Zeist waren gehoord, was het tijd om te gaan lunchen. Zwolsman tegen Vroomans: “Nadat ik hun bezwaren heb aangehoord lijkt het mij verstandig om twee kindermenu’s te bestellen”....). Maar een van de gevolgen was wél, dat er nooit een eindpublicatie over de eerste gecomputeriseerde Steentijdopgraving van Bergumermeer is verschenen: de getergde Newell smeedt zijn manuscript door het kantoor van Waterbolk en ging vervolgens (heel verdienstelijk) aan het werk in Alaska. Voor het Nederlandse Steentijdonderzoek, waarvoor hij was aangenomen om de door het vertrek van Bohmers ontstane leemte op te vullen, was hij vrijwel verloren (p. 152).

In zijn brief dd 20-5-1984 aan dr. P. Modderman, die als voorzitter van de S.N.A. een voorstander was van een opgraving in Eemster (p. 142) en die dat in het belang achtte voor de verbetering van de verstandhouding tussen beroeps- en amateur-archeologen, betoogt Waterbolk dat die amateurs meer gebaat zouden zijn geweest bij een onvoorwaardelijke steun van alle vakbroeders aan hem en Stapert, o.a. door tegenover de gedeputeerde Prenger van Drenthe te stellen, dat er geen enkel betoog van wetenschappelijk niveau bekend was, waarin de bewijsvoering van Stapert in twijfel werd getrokken. Van wie had een dergelijk betoog dan moeten komen? Kars was immers nog niet met zijn onderzoek gestart; ook Roebroeks was nog niet in beeld. En de bewijsvoering van Wouters was natuurlijk niet van ‘wetenschappelijk niveau’. Dat was immers maar een ‘steentjeszoeker’....

Tot degenen die het eerste concept van het boek ter inzage hebben gekregen, behoort ook dr. H. Kars. Hij reageerde richting Waterbolk met de stellingname dat Stapert en Waterbolk “in de maalstroom/roes van de ontwikkelingen” een aantal fouten hebben gemaakt, waarvoor zij zich eigenlijk in het boek met een ‘mea culpa’ hadden moeten verontschuldigen (p. 224).

Bovendien is hij van mening, dat het B.A.I. na de vrijspreek initiatieven had moeten nemen om hernieuwd onderzoek door buitenlandse experts op gang te brengen. Het is hoogst merkwaardig, dat Waterbolk op pagina 208 over Kars opmerkt, dat diens onderzoek van zeven jaar bij de goedwillende amateurs - ik ken binnen de APAN geen andere! - alleen maar vergeefse hoop heeft gewekt. Hij ‘vergeet’ daarbij gemakshalve, dat Kars in een jaarverslag van R.O.B. wel degelijk heeft bevestigd, dat de Leemdijkbijl van Vermaning echt is (Kars & Jansen, 1989). We zoeken dan ook tussen de 480 literatuurverwijzingen van Waterbolk tevergeefs naar dat jaarverslag. Je moet een uitstekend geheugen hebben om op tijd iets vergeten te zijn....

Waterbolk en Bohmers

De auteur van de ‘Scherpe stenen’ maakt er geen geheim van, dat hij vanaf het begin niet met Bohmers door één deur heeft gekund. Diens benoeming aan het B.A.I. per 1-6-1947 vervulde hem naar eigen zeggen met “argwaan en verwondering”, bepaald geen basis voor een goede samenwerking (p. 40/41). Hoewel hij een paar maal toegeeft dat Bohmers als vakgeleerde in de internationale wereld hoog stond aangeschreven en dat zijn opgravingsmethoden als vernieuwend kunnen worden beschouwd, blijft hij tot vervelens toe terugkomen op het ‘oorlogsverleden’ van de man die hij wil verkopen als het brein achter de door hem verzonnen samenzwering. Dit is des te merkwaardiger omdat hijzelf tijdens de oorlog tot tweemaal toe als student de loyaliteitsverklaring t.o.v. de Duitse overweldigers tekende. Hij geeft dat in zijn boek ook ruiterlijk toe; het was dan ook alom bekend.

De reden waarom Bohmers de auctor intellectualis van het vervalsingscomplot zou moeten zijn is wel het zwakste deel van de hersenspinsels van Waterbolk. Je houdt het toch niet voor mogelijk: Bohmers zou de vervalsingen op touw hebben gezet om dank zij midden-paleolithische vondsten in Nederland meer buitenlandse collecties te kunnen gaan bestuderen en daardoor een groter afzetgebied te scheppen voor zijn handeltje in volkskunst en antiek (p. 183)! Met de winst daarop zou hij dan zijn zeewaardig jacht kunnen afbouwen om daarmee te kunnen vluchten als dat nodig zou zijn in verband met een nieuw onderzoek naar zijn oorlogsverleden. Alsof Justitie twintig jaar na de oorlog niets beters te doen zou hebben gehad....

Natuurlijk, dat oorlogsverleden is een gegeven: Bohmers heeft jaren gewerkt voor Ahnenerbe, dat ressorteerde onder de SS. Eerder heb ik getracht duidelijk te maken, dat Bohmers een wat wereldvreemde dromer was, die wel degelijk sympathiseerde met de ideeën over de grootheid van het Germaanse ras van de nazi’s (Van der Lee, 1997). Hij hoopte zelf een soort ‘leider’ van de Friezen te worden in het grootgermaanse rijk. Dat hij zich aansloot bij de verzetsgroep van Hielscher tegen Hitler had dan ook niet te maken met afkeer voor het gedachtegoed van de nazi’s in het algemeen: het was zijn afkeer van en vrees voor het centralisme, de algehele gelijkschakeling, het verlies van eigen identiteit van de verschillende volken in de ‘nieuwe orde’, kortom de ‘eenheidsworst’ waarvan Hitler de verpersoonlijking was. En diezelfde afkeer en vrees kwamen terug met de dreiging van een communistische overrompeling van West-Europa ten tijde van de Koude Oorlog. Vandaar dat zeewaardig jacht, vandaar ook het pistool, waarvoor Bohmers overigens een vergunning had, maar die was toevallig (?) juist een paar dagen verlopen bij gelegenheid van de huiszoeking op 27 januari 1965. De door Jan de Vries geleverde overige wapens hielden verband met een voorgenomen archeologische expeditie naar Noord-Afrika, samen met Franse collega’s die zonder wapens niet mee wilden. Een verband leggen

tussen de levering van die vuurwapens door De Vries en het oogluikend toelaten door Bohmers van de diefstallen uit de collectie B.A.I. door zijn medewerker is puur speculatief. Destijds heeft het onderzoek geen belastende feiten tegen Bohmers opgeleverd en dus kreeg die alleen een geldboete wegens illegaal wapenbezit. Het is weinig chique, na het overlijden van de betrokkene opnieuw met deze insinuaties op de proppen te komen.

Het is duidelijk dat de houding van Waterbolk t.o.v. Bohmers wel moest leiden tot een crisis en uiteindelijk tot het verdwijnen van laatstgenoemde uit de archeologische wereld. Wie een hond wil slaan vindt gemakkelijk een stok. Maar daarmee verdween ook de mogelijkheid tot uitgave van de monografie van Bohmers / Wouters / Verheyleweden: erg jammer. Dat Waterbolk in zijn zwanenzang nu probeert, Bohmers als bedenker van zijn grote hersenspinsel, een allesomvattend complot, te presenteren, doet sterk denken aan natrappen, waarop in het voetbal een rode kaart staat. Een psycholoog heeft eens ooit gezegd, dat de mens zich het meest ergert aan de eigenschappen van een ander, die hij zelf in nog sterkere mate bezit.

Waterbolk en Ad Wouters

Het spreekt vanzelf dat Waterbolk tracht een zo negatief mogelijk beeld op te hangen van Wouters, de man van wie hij m.b.t. 'de zaak Vermaning' de meeste hinder heeft ondervonden. Hij is dan ook bepaald niet kieskeurig in het gebruik van zijn bronnen. Op p. 214/215 laat hij zelfs Jan de Vries opdraven, de man die werd veroordeeld tot 11 maanden gevangenisstraf wegens grootschalige diefstallen uit de collecties van het B.A.I. en die ook daarna opnieuw met de politie in aanraking kwam. Waterbolk zegt zelf in zijn aantekeningen over het gesprek met De Vries dat die naar drank stonk, maar dat is geen belemmering om de dronkemanspraat over diefstal door Wouters uit het Musée de Cinquantenaire, de onjuiste voorstelling van de gang van zaken rond de vuistbijlen van antiquair Dirven, de TRB-bijl van Herpen en andere manipulaties in zijn boek op te nemen.

Wat die vuistbijlen betreft: Waterbolk concludeert eruit dat Wouters 'in stenen handelde', maar de werkelijkheid is dat de Brabantse amateur nooit aan vondsten gehecht is geweest - ook niet aan geld - en dat hij tijdens zijn leven op grote schaal archeologica, waaronder vele topstukken, voor niets aan zijn vrienden en aan oudheidkamers cadeau heeft gedaan, zoals ik dat zelf in meer dan een halve eeuw in ruime mate heb mogen ervaren. Het begon al in 1952, toen hij mij na onze eerste kennismaking schitterende Limburgse artefacten toestuurde, die nog steeds een ereplaats in mijn vitrines hebben. Op een bepaald moment, ergens midden jaren vijftig, trof hij bij genoemde antiquair in Eindhoven een in Engeland gekochte antieke kast aan met daarin een heleboel vuistbijlen, die tot verrassing van de antiekhandelaar gratis waren meegestuurd. Ad, toen nog Br. Aquilas, kocht niet de kast, maar de inhoud. Hij had vanwege zijn gelofte van armoede als kloosterling zelf geen geld, maar zijn zuster uit Tilburg schoot het bedrag van f 300, - voor, waarna hij de vuistbijlen onder zijn vrienden verdeelde tegen zodanige prijzen, dat hij de koopprijs weer aan zijn zuster kon terugbetalen. Zelf kocht ik twee Engelse exemplaren voor f 5, - per stuk en een stuks uit de buurt van Amiens voor f 7,50. Met 'handel' had dat alles niets van doen: het was een vriendendienst.

Die TRB-bijl van Herpen, volgens de dronken De Vries zeer waarschijnlijk afkomstig uit het B.A.I., werd door Ad Wouters ontdekt bij de Bredase antiquair Groneman. Hij kocht ze daar voor f 25, - en deed ze voor dezelfde prijs over aan het Noordbrabants Museum. In de periode

tussen de rechtszaak in Assen en het hoger beroep in Leeuwarden probeerden Stapert en Lanting in Helinium de betrouwbaarheid van Wouters onderuit te halen met de bewering, dat die bijl een geval van vindplaatsvervalsing zou zijn en dat ze in werkelijkheid wel ergens uit Denemarken of Noord-Duitsland afkomstig zou zijn, gezien de zeer dikke witte patina. In antwoord daarop - op verzoek van redacteur Arjen Kakebeeke - heb ik deze bewering ontzenuwd in Brabants Heem (Van der Lee, 1980). De steen had namelijk helemaal geen witte patina: hij was van witte vuursteen gemaakt, maar de 'specialist' Stapert, die nota bene de vondsten van Vermaning vals vond vanwege het ontbreken van patina's, kon niet eens het onderscheid vaststellen tussen witte patina en witte vuursteen. Mijn conclusie was dan ook, dat incompetentie het vriendelijkste was wat men Stapert in dit geval kon verwijten.

Later hoorde ik dat Waterbolk erop had gereageerd met de opmerking, dat hetgeen ik Stapert had aangedaan erger was dan wat Stapert Vermaning had aangedaan. Het artikel was kennelijk hard aangekomen. Des te vreemder is het dan, dat Waterbolk opnieuw dit volledig ontzenuwde artikel in Helinium aanhaalt om de onbetrouwbaarheid van Ad Wouters te adstrueren, terwijl hij bij zijn 480 literatuurverwijzingen ook het artikel in Brabants Heem verdonkeremaant. Sterker nog: hij beweert zelfs dat Brabants Heem zich helemaal niet in de discussie over de zaak Vermaning heeft gemengd (p. 132). Hier is toch wel sprake van een érg selectief geheugen. Ten overvloede: er zijn in Herpen drie van dit type bijlen gevonden, waarvan er zich één in mijn collectie bevindt.

Overigens: niet De Vries brak met de amateurs, maar de amateurs braken met hém na de diefstallen. Daarom heeft hij ook geen enkele rol gespeeld in de in 1970 opgerichte Archeologische Werkgroep "t Oude Slot", alleen in de in 1965 ter ziele gegane Werkgroep Onderzoek Steentijd (p. 217).

En over gebrek aan kieskeurigheid gesproken: Waterbolk had er verstandig aan gedaan, het bizarre verhaal van Carell Lagerwerf (p. 200 t/m p. 205) buiten zijn boek te laten; ik ga er niet eens op in.

Het is logisch dat ondanks onze langdurige vriendschap ik het niet altijd met Ad Wouters eens behoefde te zijn. Op p.131 geeft Waterbolk ongewild een historisch onjuiste gang van zaken weer rond de bemoeienissen van het tijdschrift Westerheem met de Vermaningzaak. Als hij spreekt over "een zakelijke reactie" van Caspar Franssen op het in Westerheem gepubliceerde 'Rapport Stapert', dan kan hij niet weten, dat het artikel van Franssen juist uitermate onzakelijk en agressief was, zoals het bij de redactie binnen kwam. Het was zelfs niet aan te passen. Ik heb toen als redactielid zelf, na overleg met Wouters, een geheel nieuwe versie geschreven en die aan Franssen voorgelegd ter goedkeuring. Schoorvoetend gaf hij toestemming tot publicatie, maar tot mijn ergernis publiceerde hij daarna zijn oorspronkelijke tekst alsnog in *Archeologische Berichten* nr. 2 onder medeverantwoordelijkheid van Ad Wouters (Franssen, 1978). In mijn brief aan Wouters op 6-4-1978 heb ik overduidelijk mijn misnoegen over die gang van zaken te kennen gegeven. ("De ontstellende emotionaliteit, de ongebreidelde agressiviteit t.o.v. Stapert, Waterbolk en Bosinski, de ongecontroleerde uitvallen in de richting van echte en vermeende tegenstanders, dat alles vormt de slechtst denkbare verpakking voor wetenschappelijke argumenten. Wat als zakelijke verhandeling dodelijk had kunnen zijn voor de aanklagers van Vermaning, jaagt in deze vorm alle weldenkende archeologen, zowel beroeps als amateurs, hoog de bomen in").

De reactie van de redactie van Westerheem was paniekerig. Onder de nieuwe hoofdredacteur dr. C. Kalee

werd zelfs een puur technisch artikel van John van den Berg en Pieter Dijkstra over slijpsporen op neolithische bijlen niet geaccepteerd, omdat het mede handelde over de neolithische bijlen uit Ravenswoud van Vermaning. Ook van Stapert werd een artikel geweigerd. De angstvallige houding van Westerheem leidde er toe, dat het tijdschrift zijn voeling met de wereld van amateurs op het gebied van Paleolithicum en Mesolithicum volledig verspeelde. Toen ik werd aangezocht als hoofdredacteur voor *Archaeologische Berichten* in 1984 heb ik ter voorkoming van belangenverstremming mijn functie in de redactieraad van Westerheem opgegeven. Later werden alle amateurs in de redactieraad de laan uit gestuurd en vervangen door beroepsarcheologen.

Soms wringt de schrijver van het gewraakte boek zich als een slangenmens in allerlei bochten om de betrokkenheid van Wouters bij het door hem bedachte complot aannemelijk te maken. Het kennismakingsbezoek aan Vermaning in 1971 wordt dan gezien als de gelegenheid voor het afleveren van de vervalsingen, nu Bohmers dat niet meer kon doen (p. 194). Dat Ad zich beijverde voor een opgraving in Eemster kwam natuurlijk omdat hij zelf bij de vervalsing betrokken was. En dát hij er bij betrokken was, blijkt alleen al uit het feit, dat er discussievormige vuistbijlen en raclours déjetées zijn gevonden, die ook bij Hoogersmilde voorkomen, voorwaar een geniale gedachte (p. 195)... Maar bepaalde typen treden nu eenmaal in het artefactencomplex van meerdere sites van een cultuurtraditie op, anders is er geen sprake van een cultuurtraditie.

Het is onjuist, dat Wouters de opgraving van Eemster niet zou hebben aangedurfd (p. 207). Maar nadat de correspondentie daarover tussen Louwe Kooijmans, Waterbolk en Stapert was uitgelekt, vreesde hij een opzetje waarbij de stenen eerst vals zouden worden verklaard, waarna dan van een opgraving zou kunnen worden afgezien, zogenaamd omdat het zonde van het geld (f 100.000,-) zou zijn om te gaan graven op een vindplaats waar enkel maar vervalsingen vandaan kwamen. Het negatieve advies van Wouters - en niet alleen van hém - leidde tot een tijdelijke verwijdering tussen Wouters en Vermaning, die daardoor naar hij vreesde zijn laatste kans op rehabilitatie verloren zag gaan. Ook binnen het bestuur van de APAN leidde deze situatie tot een scheuring. Wat de collectie Eemster betreft: het getuigt bij Pieter Dijkstra niet van nieuw inzicht, dat hij zijn deel verkocht, hoogstens van een nieuwe kostbare hobby: het verzamelen van militaria (p. 169). De collectie werd niet overgenomen door Klaas Geertsma (p. 149), maar door de APAN als vereniging.

In 1988, tien jaar nadat de rechtszaak tegen Tjerk Vermaning tot algehele vrijspraak had geleid, meende Waterbolk nog een keer tegen zijn grote opponent Wouters in het krijt te moeten treden in het kader van een juridisch conflict tussen de verwarde amateur René Merckx en Wouters. De Eindhovense koekenbakker had Ad Wouters te kijk gezet als vervalser van de Venus van Geldrop, terwijl die met de hele vondst nooit iets van doen had gehad. Waterbolk spoedde zich naar Brabant om de rechter te gaan uitleggen hoe onbetrouwbaar hij die Wouters wel vond, maar dat zette weinig zoden aan de dijk, want Merckx werd strafrechtelijk veroordeeld tot f 50,- (de minimale straf, waartegen geen beroep kon worden aangetekend om nóg meer negatieve publiciteit voor Wouters te genereren) en civielrechtelijk tot f 8000,- schadevergoeding aan Ad wegens smaad. Dat bedrag is nooit betaald en Wouters wilde het ook niet in termijnen laten inhouden op de uitkering van

zijn belediger: de veroordeling zelf was voor hem voldoende genoegdoening. Merckx hief in paniek zijn rijdend "Klein Brabants Museum" op en begroef zijn verzameling omdat hij vreesde voor confiscatie. Dat velen zouden twijfelen aan de echtheid van de Venus van Geldrop (p. 64) had beter geformuleerd kunnen worden als "velen in Groningen".

De ongelukkige affaire 'Vessem XII' van Wouters, door Waterbolk aangehaald, is in eerste instantie 'ontdekt' door drs. J. Deeben, daarna ook door Ton van Grunsven, waarna het bestuur van de APAN door mij op de hoogte werd gebracht. Er volgde een pittig gesprek tussen het bestuur en de bedenker van de fictieve site, ten huize van Wouters. Ondanks diens verklaring, dat deze mystificatie te maken zou hebben met 'de zaak Vermaning' heb ik redenen om aan te nemen dat de feiten toch wat anders lagen. Wouters heeft zichzelf met deze actie een heel slechte dienst bewezen.

Waterbolk en Vermaning

Het is niet verrassend, dat Vermaning geen al te hoge dunk had van Waterbolk en Stapert; ook omgekeerd lag dat zo. Dat is dan nog geen vrijbrief voor de Drentse amateur om bedreigingen te uiten aan het adres van zijn opposenten zoals die op pagina 138 van het boek zijn te vinden. De negatieve houding van Vermaning, zoals die al vóór 1975 tot uiting kwam, werd niet in eerste instantie veroorzaakt door het tot eolieten verklaren van zijn vroege vondsten. Dat waren weliswaar tegenvallers, maar daar bleef het bij. Overigens, na het vertrek van Bohmers had bij het B.A.I. niemand meer verstand van eolieten, Stapert zeker niet. Iemand die de technisch/ mechanisch volslagen onmogelijke theorieën daaromtrent van Warren uit 1923 weer van stal durft te halen, geeft in dat opzicht voldoende blijk van onkunde (Stapert, 1975). Nee, het was de manier waarop Vermaning zijn vondstcomplexen van Hoogersmilde en Hijken kwijt raakte via artikel 642 BW (de "Wet op de Schatvondsten"), dát was de diepe oorzaak van de vijandschap. Dat Vermaning graag bereid zou zijn geweest tot verkoop en daartoe zelf het initiatief zou hebben genomen (p. 81) klopt van geen kanten.

Het was het B.A.I. dat boer Vos, de eigenaar van de grond, attendeerde op zijn wettelijke rechten. De boer had zelf geen belang bij het bezit van de helft van de vondsten, die wilde hij graag aan Tjerk laten, maar hij claimde terecht de helft van de waarde. Vermaning kon dat niet betalen, Groningen schakelde prof. Schwabedissen uit Keulen in om de boel te taxeren, de vondsten werden tegen die taxatiewaarde overgenomen en nadat Vermaning van de helft van de koopsom zijn lekke boot had laten oplappen, stond hij als ontdekker van Hoogersmilde met lege handen. Toen ook de vondstgroep Hijken hem op dezelfde manier door de vingers glipte, verzweeg de Drentse amateur aanvankelijk de concentratie Eemster. Het zou nooit meer goed komen tussen Vermaning en Groningen.

De pers heeft dankbaar gebruik of zelfs misbruik gemaakt van de extraverte amateur om in de komkommertijd van het nieuws de kolommen toch te vullen met sensatie. Alle elementen van drama waren voorhanden: de strijd van de kleine David tegen de reus Goliath, de grasmachineslijper met drie winters lagere school tegen de hooggeleerde heren enz. Toen Stapert overtuigd begon te raken dat hij met vervalsingen te maken had, leidde die overtrokken publiciteit tot een overhaast en gammel rapport van 10 maart 1975. Volslagen ten onrechte vreesde men in Groningen, dat Vermaning zélf (i.p.v. "anderen") met de mededeling zou komen dat alles vals was en dat daarmee het bewijs geleverd was, dat die 'geleerden' nergens verstand van

hadden; hij wist immers van het onderzoek door Stapert. Om nog iets van hun gezicht te redden, op advies van prof. W. Glasbergen, zag de onvoldragen vrucht van 10 maart hals over kop het levenslicht, met alle gevolgen van dien. Op 18 maart volgde al de tweede versie en het definitieve rapport van een jaar later was nauwelijks meer te vergelijken met de eerste versies (p. 111). Dat Stapert al eind 1974 overtuigd zou zijn geweest van vervalsing wordt weersproken door zijn eigen publicaties die hij kort voor 10 maart 1975 nog uitbracht. Waterbolk schrijft heel diplomatiek, dat achteraf moeilijk te bepalen is wanneer de twijfels ontstonden (p. 107).

Uiteindelijk kreeg Vermaning van Waterbolk de rol toebedeeld van degene die de door Bohmers bedachte en door Wouters gemaakte vervalsingen in de grond mocht trappen. Hij deed dat kennelijk heel knap, want de diepste vondst van Hoogersmilde zat in een vorstspleet op een diepte van 80 cm volgens de opgravinggegevens van het B.A.I. Dan mag je aardig hoge hakken hebben! En dat hij de maker zou zijn van het 'oog van Ravenswoud' en van de Blauwmeerbijl is net zo grote onzin als de opmerking, dat hij laatstgenoemde vuistbijl, die door een lange zuigbuis is getransporteerd, op een onhandige manier met schuurpapier zou hebben bewerkt: dat is helemaal een lachertje, wanneer je de foto's bestudeert, gemaakt met een elektronenmicroscop met Y-modulatie (p. 196). Er zijn trouwens bij de Blauwmeer talrijke oud-paleolithische werktuigen gevonden, door vele amateurs.

De bijrolspelers

In de bijrollen van het drama Vermaning speelden met name een aantal mensen, die destijds wel werden aangeduid als de 'fanclub Vermaning'. Daartoe behoorden Ad Wouters, Caspar Franssen, Doeko Goosen, Ewold Horn, Jan-Evert Musch, Piet Beersma, Just Buma, Ine le Blanc en later ook mijn persoon. Zij waren degenen die met Mr. Van der Molen, de advocaat in het hoger beroep, de verdediging van Vermaning voorbereidden en ze deden dat volgens Waterbolk niet slecht, want de raadsman was volgens hem goed voorgelicht (p. 118).

Dat ik door Ad Wouters bij de zaak betrokken zou zijn geraakt is historisch gezien onjuist. In maart 1975, toen de 'vervalsingaffaire' door Waterbolk en Stapert wereldkundig werd gemaakt, ben ik er aanvankelijk van uitgegaan dat het B.A.I. daarin wel gelijk zou hebben. Toen ik daarna Ad Wouters in Lent bezocht, had hij Vermaningvondsten in huis - naar ik meen uit Eemster en/of Ravenswoud - en hij zei me nadrukkelijk, dat hij mijn oordeel niet wilde beïnvloeden. Ik kon in alle rust de artefacten onder zijn binoculair bestuderen en na een half uur was ik volledig overtuigd van de echtheid. In het kader van de tentoonstelling "Stenen getuigen" in het Natuurhistorisch Museum Drouwenerzand, geopend op 12-5-1978, stelde ik mijn midden-paleolithische vondsten van Cadzand ter beschikking en Ewold Horn vroeg mij, een inleiding te houden bij gelegenheid van de officiële opening. Abusievelijk ging ik ervan uit, dat er meerdere inleiders zouden zijn en ik zegde daarom een verhaal over de Zuid-Nederlandse vondsten toe, omdat ik daarop het beste zicht had. Toen later bleek, dat ik als enige inleider gepland was, paste ik mijn onderwerp aan en aan de hand van dia's vertelde ik de aanwezigen, hoe de paleolithische vondsten in het verleden vrijwel allemaal aanvankelijk met scepsis zijn ontvangen en afgewezen. In de redenen voor die afwijzing was zelfs een bepaalde systematiek te ontdekken.

In de zaal zat Mr. R. v.d. Molen. Na afloop ging hij naar de 'fanclub' met de vraag: "*Wie is die vent eigenlijk? Dit is nou de eerste keer dat ik rond de zaak Vermaning een*

verhaal hoor zonder emoties, alleen maar feiten". Toen ik daarna bij een van de vitrines stond te kijken, dook naast mij een lange figuur op, die zich niet voorstelde maar in een uitgebreid gesprek mijn mening polste over Vermaning. Daarna drong hij er bij de fanclub op aan, dat hij mij als eerste getuige-deskundige zou kunnen laten dagvaarden om daarmee het proces wat onderkoeld te laten aanlopen. Het viel niet overal goed binnen de groep (Franssen in een brief aan Ad Wouters: "*En die Van der Lee vertrouw ik óók voor geen cent....*"), maar ik trad vanaf dat moment toch toe tot de werkgroep.

Niet altijd was ik het eens met de collega's. Toen het anonieme 'groene boekje' verscheen met schotschriften op Waterbolk en Stapert gaf ik te kennen dat ik daarvan niet gediend was. Het vervolg, het 'bruine boekje' heb ik dan ook niet meer gekregen. Overigens, Jan-Evert Musch was niet de samensteller ervan, zoals Waterbolk vermoedt (p. 219). Het is wel verregaand, te beweren dat de Drentse amateur aan schizofrenie zou lijden. Later zou er een verwijdering tussen Wouters en Musch ontstaan als gevolg van de extreme opvattingen van de laatste over steensculpturen.

Ewold Horn is wellicht de eerste geweest die heeft ingezien, dat Vermaning in juridisch opzicht het zou moeten afleggen tegen zijn opponenten als hij niet werd geadviseerd en ondersteund. Hij was ook degene, die in het gerechtshof van Leeuwarden het boek "De waarheid over Tjerk Vermaning" stond te verkopen: hij had zelf een doos van 50 stuks bij de uitgever opgehaald en alle intekenaars hadden hun exemplaar thuis gestuurd gekregen, toen de tegenstanders van Vermaning kans zagen, een van de schrijvers zodanig te chanteren dat die zich gedwongen zag, de hele verdere oplage voor f 14.400,- op te kopen en te vernietigen. Zijn verzoek aan de fanclub om hem daarvoor te compenseren kon niet worden gehonoreerd: dat geld was er niet. De veronderstelling van Waterbolk, dat Ine le Blanc wel eens die persoon zou kunnen zijn geweest omdat er later van haar niets meer werd vernomen, doet gewoon komisch aan. Hij weet wel beter... Ine had zich nooit met archeologie bezig gehouden en in feite trad zij vooral op als secretaresse van de groep.

De suggestie, dat Horn wel eens een van de 'vervalzers' zou kunnen zijn (p. 196) is werkelijk verregaand. Het is boosaardig te suggereren, dat de inzet voor Vermaning zou kunnen wijzen op een grotere betrokkenheid bij de 'vervalsingen' dan uit de voorhanden zijnde gegevens blijkt en dat Horn belang zou hebben bij een 'diffuse grens tussen echte en valse artefacten' (p. 212). Na het faillissement van zijn museum richtte Ewold Horn zich op de handel in stadspostenvolven en -zegels. Zijn interesse voor archeologie behield hij echter wél, zijn afkeer van Groningen eveneens.

De rechtszaken

Degenen die het hoger beroep in de zaak Vermaning in Leeuwarden hebben bijgewoond, herinneren zich ene professor Waterbolk, die handenwringend achter het getuigenbankje het werk van zijn medewerkers stond af te kraken om daarmee te verklaren dat de vondsten achteraf gezien en in strijd met zijn eigen publicatie tóch vals moesten zijn. Degenen die de opgraving in Hoogersmilde hadden uitgevoerd, waaronder de ervaren veldtechnicus A. Meijer, konden werkelijk niets. Ze konden niet vaststellen of stenen in ongestoorde grond zaten, ze konden niet meten (die vondst ver buiten het profiel van de Vermaningkuil kon in werkelijkheid best binnen die kuil opgegraven zijn) en hun tekeningen moest je ook met de nodige korreltjes zout nemen. Ik herinner me nog dat ik advocaat Van der Molen toen twee dingen heb ingefluisterd: "*Het zou je baas maar*

wezen” en “Als het waar zou zijn wat die man daar staat te beweren, laat dan voortaan de opgravingen door amateurs uitvoeren, want die doen het ongetwijfeld beter”. Vooral bij een man als Meijer zal dat hard zijn aangekomen. Achteraf gezien moet het bedrog eenvoudig zijn geweest volgens de auteur van de “Scherpe Stenen” (p. 107), maar dat is toch wel al te kort door de bocht. Waterbolk durft het nota bene aan te beweren, dat bij latere controle van de veldgegevens geen enkele steen na eigen graafwerk in vaste grond zou zijn gevonden! Van de twijfels van Meijer is nooit iets gebleken (p. 118).

Dat Wouters in de rechtszaal met zijn ‘analyse d’écaillement’ op de Leemdijkbijl hoog spel zou hebben gespeeld (p. 207) is een foutieve inschatting. Ad had het volste vertrouwen in de uitkomst, anders had hij het ‘risico’ niet genomen. Toen daags daarna op verzoek van Bosinski dezelfde proef moest worden gedaan met de vuistbijl 1965-X-48 van Hoogersmilde (door Waterbolk direct na het écaillement in de rechtszaal spijtig betiteld als “*de mooiste die we hadden*”) lag dat wat anders, want écht zwarte vuursteen patineert nauwelijks. Niettemin, het verschil was voor de president van het gerechtshof, Mr. Beversluis, overtuigend genoeg, toen hij zich na het onzinverhaal van Stapert over zijn ‘ultramicroscopische stofdeeltjes’ en het onverwacht slechte gezichtsvermogen van Bosinski persoonlijk kwam overtuigen.

Het overduidelijk resultaat van de afsplinteringsproeven had nog een merkwaardig gevolg. Bij de op p. 129 aangehaalde expositie “Stille Getuigen” in Assen van 17 maart 1982 bleek daags voor de opening, dat er met de Leemdijkbijl was geknoeid om het verschil tussen het oude oppervlak en het écaillement minder opvallend te maken; de opgesmeerde ‘prut’ kon nog juist op tijd worden verwijderd.

Wouters was evenzeer vertrouwd met het verschijnsel, dat minstens tien opgravingen in Europa vers uitziende werktuigen hebben opgeleverd. Die sites werden daarna door Stapert onder ede in strijd met de waarheid tot ‘grottenvindplaatsen’ omgetoverd, terwijl hijzelf op één ervan, Ziegelei Dresden in Rheindahlen (Westwand) volgens zijn eigen beëdigde verklaring zelfs drie maanden heeft mee gegraven en dus beter wist. Typisch is, dat Waterbolk Rheindahlen in zijn boek niet noemt, wél Gönnersdorf, en dat is een grotvondst (p. 83).

Wat Piet Beersma betreft doet Waterbolk een paar merkwaardige uitspraken. Het ‘Rapport Beersma’ is niet uit eigener beweging door hem opgesteld, maar op verzoek van de ‘Fanclub’, die hem daartoe alle relevante informatie ter beschikking had gesteld. Zijn ‘deskundigheid’ bestond uit het analyseren van wetenschappelijke rapporten en kwam voort uit zijn beroepswerkzaamheden als hoofd van een researchlaboratorium. Waterbolk schrijft dat hij op de vraag van de President van het hof, waarop zijn deskundigheid gebaseerd was, in feite geen antwoord had. Hij vermeldt daarbij niet, dat het antwoord werd gegeven door advocaat Van der Molen, waarna de President fijntjes opmerkte: “*Mijnheer Beersma, dan zal ik u graag in deze zaak beëdigden als de getuigdeskundige van het gezond verstand*”.

Beersma had door vergelijking van al hetgeen door de tegenstanders van Vermaning op papier was gezet alle beschuldigingen weten te weerleggen met hun eigen uitspraken. Zijn systematisch opgezette documentatie over de zaak stond in de wandelgangen bekend als ‘de leugendetector van Beersma’. Met gevoel voor understatement schrijft Waterbolk dat de analytisch denkende onderzoeker “*verstrikt is geraakt in de details*

van onze uitspraken” (p. 219). Toen de eventuele opgraving in Eemster een scheuring teweegbracht in het kamp van de medestanders van Vermaning, koos Beersma voor de partij van de uitgetreden bestuursleden van de APAN.

Het is een geruststellende gedachte, dat Waterbolk de auteur er niet van verdenkt een rol te hebben gespeeld in het door hem bedachte vervalserscomplot. Mijn drijfveer zou de behoefte zijn om mijn leiderschap op het gebied van de amateur-archeologie veilig te stellen, maar dat zal wat onwaarschijnlijk overkomen bij degenen die herhaaldelijk tevergeefs hebben geprobeerd, mij het voorzitterschap van de APAN te laten opnemen, totdat er geen verdere opties over bleven. De opvallend rustige toon van mijn bijdrage over 20 jaar APAN is niet zó uitzonderlijk: dat was prof. P. Modderman ook al opgevallen bij gelegenheid van het symposium over Vermaning in Assen. Kort daarvoor had Jonny Offerman, de grootste fan van Stapert, mij ervan op de hoogte gebracht dat ze een actie ging starten om mij verwijderd te krijgen uit de redactie van Westerheem, omdat ik een gevaar zou betekenen voor de samenwerking tussen amateurs en de beroepsarcheologen, maar die actie strandde al meteen bij hoofdredacteur Kalee. In de notulen van een kort daarna gehouden vergadering van de SNA stond immers vermeld, dat Modderman met genoegen had kennis genomen van mijn relativerende en verzoenende uitspraken in Assen. In diezelfde lijn lag de hernieuwde samenwerking met de Leidense vakarcheologen Louwe Kooijmans en Roebroeks, zoals die werd geconcretiseerd in een uitstekende Steentijdtag op 13 december 2003. Jammer dat Waterbolk meende, wat dat betreft weer roet in het eten te moeten gooien, waarna vanuit Leiden werd geprobeerd om e.e.a. te vergoelijken. De beschamende gang van zaken rond de hernieuwde vondstmelding van Eemster, resulterend in een knullig artikelje in de Nieuwe Drentse Volksalmanak (Roebroeks e.a., 2004) deed tenslotte de deur weer dicht. Merkwaardig genoeg waren de reacties hierop uit de wereld van beroeps-steentijd-archeologen veel scherper dan die van de amateurs. De laatstgenoemden waren alleen maar stomverbaasd over de botte weigering om ter plaatse een schop in de grond te steken en over de onjuiste voorstelling van zaken m.b.t. het voorkomen van de toegepaste silexsoort op het Drents keileemplateau. De collega-wetenschappers vielen echter vooral over de toegepaste onderzoeksmethodiek, die volgens hen absoluut niets met wetenschap en alles met pretenties te maken had.

In dit soort situaties kan het voorkomen dat ik ondanks mijn gewoonlijk onderkoeld reageren op archeologische controverses mijn pen wel eens wat aanscherp, omdat ik de belangen van de amateurs bedreigd zie, uit welke hoek dan ook. Vandaar ook mijn retouches op de scherpe stenen van Waterbolk.

Conclusies

Naar mijn overtuiging is met de publicatie van het boek van Waterbolk geen enkel belang gediend. Integendeel, het rijt oude wonden weer open, jaagt mensen opnieuw de barricaden op en plaatst een aantal overleden personen in een kwaad daglicht. De schrijver had er beter aan gedaan, het te laten bij de 40 bladzijden ‘persoonlijke terugblik’ die hij in de jaren 80 aan zijn beroepscollega’s ter beschikking stelde.

Los daarvan: zijn complottheorie gaat ernstig mank wanneer het gaat over de motieven van de ‘samenzweerders’. Het vergezochte argument m.b.t. Bohmers (bevordering van zijn handeltje in antiek en houtsnijwerk) hebben we al genoemd. Wat voor belang had Wouters bij het vervalsen van vondsten, die tóch

controverses mijn pen wel eens wat aanscherp, omdat nooit met zijn naam in verband zouden worden gebracht, waar hij dus geen eer aan behalen kon en waarvan de eventuele opbrengsten ten goede zouden komen aan iemand die hij op dat moment niet eens persoonlijk kende? En zou een extravert type als Vermaning niet onmiddellijk na zijn arrestatie met de naam van de 'echte' vervalser voor de draad zijn gekomen? Nee, als er sprake zou zijn van vervalsingen, dan zou alleen Vermaning redelijkerwijze als dader in aanmerking komen. En die werd daarvan op 21 december 1978 onherroepelijk vrijgesproken. Het was beter geweest, wanneer Waterbolk de rechterlijke uitspraak zou hebben gerespecteerd, zoals dat elke Nederlander betaamt.

Literatuur:

- Franssen, C.J.H., 1978.** De kenmerken van stenen artefacten en steencomposities in het proces tegen Vermaning. Westerheem XXVII, pp 274-283.
- Franssen, dr. ir. C.J.H., 1978.** De kenmerken van stenen artefacten en steencomposities in het proces Vermaning. *Archaeologische Berichten* 2, pp 2-42.
- Houtsma, P., E. Kramer, R.R. Newell & J.L. Smit, 1996.** The Late Palaeolithic habitation of Haulle V. From excavation report to the reconstruction of Federmesser settlement patterns. Assen.
- Kars, H. & J.B.H. Jansen, 1989.** Patina op vuursteen. Jaarverslag 1988 van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.
- Lee, Anton van der, 1980.** De disselbijl van Herpen: bedrog in het kwadraat. *Brabants Heem* XXXII, pp 107-113.
- Lee, Anton van der, 1997.** De betwiste nagedachtenis aan dr. A. Bohmers. *APAN/Extern* 6, pp 43-49.
- Roebroeks, W., H. Kars, M.J.L.Th. Niekus en E. Rensink, 2004.** Eemster revisited: evaluatie van een controversieel vondstcomplex. *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 121, pp 106-111.
- Stapert, D., 1975.** Eolieten en pseudo-artefacten. *Westerheem* 24, pp 239-252.
- Stapert, D. & H.T. Waterbolk, 1974.** Midden-paleolithische vondsten I en II. *Natuur en Techniek* 42, pp 25-39 en 144-160.

PERSBERICHT. PERSBERICHT. PERSBERICHT.

Midden paleolieten en Pleistocene fauna in Natura Docet
Liefhebbers van werktuigen en afslagen van Neandertalers kunnen tot en met half juni hun hart ophalen in Denekamp (Ov.). De expositie 'Mammoeten en Neandertalers uit de Dinkel' in Provinciaal natuurhistorisch museum Natura Docet toont niet alleen fossielen van grote grazers als mammoet, wolharige neushoorn en steppenwisent. Het bijzondere van de door directeur drs. Dick Schlüter en conservator dr. Eric Mulder samengestelde expositie is juist dat er naast faunaresten van vissen, vogels en (kleine) zoogdieren ook midden paleolithische werktuigen en afslagen te zien zijn. De betreffende archeologische resten werden in combinatie met de Pleistocene fauna gevonden in twee zandafgravingen in het Dinkeldal op de grens van Overijssel met de Duitse deelstaat Niedersachsen. De wetenschappelijk belangwekkende vondsten zijn gedaan door twee particuliere verzamelaars en nog niet eerder publiekelijk te zien geweest. Behalve werktuigen en afslagen van vuursteen is er een bewerkt stuk mammoetrib van rond de 48.000 jaar oud gevonden. In het museum zijn tevens Neandertalervondsten tentoon gesteld die afkomstig zijn uit de omgeving van het Dinkeldal. Hetzelfde geldt voor fossiele resten van Pleistocene zoogdieren. Zo is er onder andere een gereconstrueerd half skelet van een volwassen mammoet te zien.

Goepen die van plan zijn om in verenigingsverband de expositie in Denekamp te bezoeken kunnen met de staf van het museum tevens een of twee lezingen regelen (Neandertalers in het Dinkelgebied respectievelijk Pleistocene fauna) evenals aansluitend een excursie naar het Lutterzand. Op deze locatie valt ruim 15.000 jaar geologische en klimaatgeschiedenis af te lezen in de steile Dinkeloever. Voor lezing(en) en/of excursie gelden geen meerkosten. Bij 20 personen en meer is er sprake van een groepskorting. Voor een gepland bezoek aan de genoemde expositie, lezing(en) en/of excursie kan telefonisch contact worden opgenomen met het museum (tel. 0541-351325) of via email (info@naturadocet.nl). Zie voor adres en openingstijden tevens de site van het museum: www.naturadocet.nl

---

APAN-opmerking

De heer Schlüter is op de hoogte gebracht van de hyaliet-glas visie van de APAN. Hij weet nu dat artefacten met dit fenomeen altijd ouder zijn dan 130.000 BP en o.a. behoren tot het Markkleebergien. Er is hem informatie over deze visie toegestuurd met de opmerking erbij dat windlaktartefacten nooit naar een in situ kunnen leiden. En dat dit ook geldt voor de vindplaatsen Mander en Lonneker. Het zijn artefacten uit de vloedlijn van de stuwwal. We hebben hem gevraagd de APAN-visie te kopiëren en ergens zichtbaar aan de expositie toe te voegen.

Met betrekking tot Mander en Lonneker mailde de heer Schlüter daarop het volgede aan het APAN-secretariaat:

Intussen zijn er in Mander in een waaierspatroon ruim 60 zekere artefacten van Neanderthalerouderdom gevonden naast de nodige twijfelgevallen. Ieder jaar vind ik er op het betreffende akkercomplex weer een paar bij. Dat zijn intussen dan wel erg veel eenlingen (!), zeker als we in ogenschouw nemen dat er in de bodem nog honderden en misschien wel duizenden andere artefacten zitten die nog naar boven moeten worden geploegd. Inderdaad gaat het ter plekke niet om een in situ situatie, maar dat wil niet zeggen dat er geen kampement is geweest dat hogerop heeft gelegen! Op basis van typologie (Bordes) van de tot nu toe gevonden artefacten gaat het om een ouderdom van Vroeg Weichselien. Lonneker zal inderdaad moeten uitwijzen of het om een kampement gaat. Maar drie artefacten bij elkaar kunnen een aanwijzing zijn dat er net als bij Mander nog veel meer in de grond zit. De komende jaren zal dat, door intensief de betreffende akkers af te zoeken, zich al of niet gaan uitwijzen.

APAN-opmerking

Voor de heer Schlüter speciaal nog één keer: artefacten van de 180.000 jaar oude Markkleebergcultuur lijken op artefacten van het Moustérien uit het begin van de Weichsel van 100.000 jaar later. Daarom zijn ze te vinden bij Bordes. Typologisch klopt het dan echter niet. Dit was in de 20er jaren van de vorige eeuw bij de wetenschap al bekend, men stelde toen n.l. dat wanneer men niet zeker wist dat het Markkleebergien in situ was gevonden, men er vermoedelijk een Moustérienouderdom aan had geplakt. En dat gebeurt dus in Noord - Nederland voortdurend. Dat kan alleen zonder zonder een in situ. Mander is daar het topvoorbeeld van. De enige raad die we kunnen geven is: ga ook eens in de buitenlandse literatuur sneuven. Er zijn meer typologie-boeken dan alleen die van Bordes. Noord - Duitsland heeft bekende Midden Paleoculturen. Op Lonneker zal geen kampement ontdekt worden. Voor Mander geldt precies hetzelfde. Al zoekt de heer Schlüter de rest van zijn leven daar elke dag, hij zal nooit 'Stapert's kampement' vinden.

**De windlakkers zijn de lege handen van de wetenschap.
En ze weten het. Allemaal! Maar het is 'horen, zien en zwijgen'.**

Eemster nu écht vals?

Door Anton van der Lee

I 1. Inleiding
In de Nieuwe Drentse Volksalmanak 2004 verscheen een kort artikel van een viertal beroepsarcheologen met als titel: “Eemster revisited: evaluatie van een controversieel vondstcomplex” (Roebroeks et al., 2004). Aanleiding daartoe vormde een vondstmelding, gedaan door APAN-lid Jan Glimmerveen van nieuwe vondsten op die plek, gedaan na het “Vermaningstijdperk”. De amateur meldde de artefacten, zoals dat hoort, bij de provinciale archeoloog van Drenthe, dr. W.A.B. van der Sanden, maar die achtte zich onvoldoende deskundig op het gebied van Midden Paleolithicum om de zaak zelf af te handelen en daarom schakelde hij prof. dr. W. Roebroeks in. Die zocht vervolgens steun bij dr. E. Rensink (R.O.B.), drs. M. Niekus (GIA) en in een later stadium bij prof. dr. H. Kars (UvA) om te komen tot een “breed gedragen en zorgvuldig gevormde mening” over het vondstcomplex. Van de zijde van de APAN, eigenaar van 50% van de vondsten die destijds door Vermaning ter plekke zijn verzameld, werd alle mogelijke medewerking verleend en een “radiostilte” in acht genomen om het onderzoek op geen enkele manier te frustreren of te beïnvloeden. De positieve opstelling van de provinciale archeoloog gaf voedsel aan de hoop, dat er ditmaal een serieus onderzoek zou plaats vinden.

2. Geschiedenis van de vindplaats

De vindplaats werd eind november 1972 door Vermaning ontdekt, toen bij de aardappelmeelfabriek “Oranje” mechanisch gerooide aardappelen werden aangevoerd met daarin artefacten (Dijkstra et al., 1986). Zo’n rooier pikt nu eenmaal ook stenen op en vóór de verwerking van de aardappelen worden die d.m.v. een waterkanon gescheiden van de stenen. Vermaning speurde de weg terug naar de herkomst en kwam zo bij de vindplaats terecht, eigenlijk in Lheebroek. Na zijn ervaringen met de vondstcomplexen Hoogersmilde en Hijken, die hij kwijt raakte nadat ze tot schatvondst volgens artikel 642 BW waren verklaard, besloot Vermaning deze nieuwe vindplaats niet te melden. De extraverte amateur kon (en wilde) de vondsten echter niet geheim houden. Prof. dr. Louwe Kooijmans deed twee vergeefse pogingen om de collectie te kopen voor Hfl. 60.000 en Stapert, op dat moment niet meer on speaking terms met de vinder, stuurde als spion de geoloog dr. G. Boekschoten van het B.A.I. te veld om informatie te verkrijgen. Later zou Stapert de artefacten ongezien tot vervalsingen verklaren, het enige goed gedocumenteerde geval van archeologische helderziendheid in Nederland. Tijdens de huiszoeking aan boord van Vermaning’s schip, waaraan Stapert enthousiast deelnam, werden de artefacten van Eemster niet gevonden, maar qua echtheid werden ze in de rapporten van de Groningse archeoloog op één hoop gegooid met de door hem afgewezen vondstcomplexen van Hoogersmilde, Hijken en Ravenswoud. In 1985 kwam de vindplaats opnieuw in het nieuws. Omdat er in verband met nieuwe vondsten (“Eemster II”) een heel reële kans bestond om ter plaatse verdere artefacten in situ aan te treffen, stelde de provincie Drenthe een bedrag van Hfl. 100.000 ter beschikking voor een controleopgraving. De S.N.A. zou zich belasten met de organisatie daarvan. Waterbolk en Stapert trachtten koste wat kost te voorkomen dat er daadwerkelijk zou worden gegraven, zoals bleek uit de uitgelekte correspondentie met Louwe Kooijmans. De S.N.A. benoemde een commissie die het onderzoek

zou uitvoeren. Intussen had Vermaning de collectie al verkocht aan Pieter Dijkstra en Jan Evert Musch; ook Ad Wouters bezat enkele stukken. De plannen strandden al heel snel. De commissie eiste eerst de vondsten op om die te bestuderen alvorens te gaan graven, maar de eigenaren van de vondsten wensten de omgekeerde volgorde: eerst graven en dan het eerder verzamelde materiaal bestuderen. Wouters vreesde namelijk een valstrik: de vondsten eerst vals verklaren en vervolgens weigeren te graven, zogenaamd omdat dit geldverspilling zou betekenen. Vermaning zelf, die mede in verband met zijn wankelende gezondheid wanhopig streefde naar een spoedige rehabilitatie, had het risico nog wel willen nemen. De “halsstarrige” amateurs kregen van de commissie de schuld dat het “onderzoek” niet kon doorgaan en de kwestie leidde zelfs tot een scheuring binnen de APAN en een tijdelijke verwijdering tussen Vermaning en Wouters.

3. De onderzoeksmethodiek van Roebroeks c.s.

Degenen die hadden gehoopt dat twintig jaar later de schop alsnog de grond in zou gaan om vast te stellen of zich ter plaatse artefacten in situ bevinden zijn bedrogen uitgekomen. Dat risico werd niet genomen; kennelijk werd de tactiek van 1985 geprefereerd. Roebroeks en de zijnen bezochten de vindplaats en pasten de oude truc van Stapert weer eens toe: ze verzamelden een honderdtal natuurlijke keien op de akker en gingen die vervolgens qua oppervlakteverschijnselen vergelijken met de artefacten die van Eemster afkomstig waren. Vanzelfsprekend constateerden ze met een geleerd gezicht aanmerkelijke verschillen. Dat die stenen al een hele geschiedenis achter de rug hadden voordat er in Eemster door de Neandertaler artefacten werden gemaakt en dat ze die afwijkende kenmerken op dat moment dus al konden bezitten, dát kwam kennelijk niet bij hen op, hoewel daarop onzerzijds al vaak is gewezen. Dat destijds een beginneling als Stapert zo iets over het hoofd zag is nog enigszins te begrijpen, maar dat het viertal na dertig jaar nog steeds met dezelfde drogreden komt aandragen geeft te denken over hun ware bedoelingen. Waarom opnieuw weer appels met peren vergelijken en vervolgens de peren tot vervalste appels verklaren?

3.1 Zuidelijke vuursteen?

Hadden de heren dan na zoveel jaren helemaal niets nieuws te melden? Jazeker: het gebruikte vuursteen deugde niet. De artefacten van Eemster zouden uit verkeerde vuursteen zijn gemaakt, namelijk uit silex van zuidelijke herkomst. Niks bryozoënvuursteen, zoals dat volgens hen zou horen. De toegepaste vuursteen komt op het Drentse keileemplateau niet voor volgens de vier wetenschappers en ze beroepen zich daarbij op een erkende specialist op dit gebied: Harry Huisman van het Natuurmuseum Groningen. Stom toch van zo’n Vermaning, om dáár niet aan te denken! Of van Wouters, althans volgens de hersenspinsels van prof. Waterbolk (2003), waarnaar de heren zelfs in hun inleiding durven te verwijzen. Jammer voor het viertal, dat Huisman zich door hen erin geluisd voelde, omdat ze geen enkele context bij hun vage vraagstelling hadden gegeven. In het Dagblad van het Noorden van 15-1-2005 neemt de stenenkenner nadrukkelijk afstand van de kwalificatie: “exotische” vuursteen. De hem door de APAN getoonde blauwgrijze stenen van Eemster zijn helemaal niet van zuidelijke herkomst. Weliswaar is het materiaal wat matter dan de meeste noordelijke

10 Jan Dv h-N

2 | MENSEN AED

HET LEVEN VAN

De krant staat even stil bij de geboorte- of sterfdag van een beroemd persoon.

Vermaning: leven tussen vuistbijl en strijdbijl

De wieg van Tjerk Vermaning stond aan boord van een houten scheepje dat op zijn geboortedag, 18 januari 1929, ingevroren was in het kanaal bij Staphorst. Tjerk is het twaalfde kind. Vier kinderen zijn overleden. Tjerk bezoekt de lagere school in Meppel, maar als de oorlog uitbreekt is het gedaan met de school. De familie Vermaning duikt onder in Friesland en houdt zich in leven met visvangst.

Na de oorlog zit een teruggang naar school er niet meer in, maar Tjerk is leergierig en stilt zijn honger naar kennis in bibliotheken in Heerenveen en Leeuwarden. Zijn belangstelling gaat vooral uit naar fossielen en stenen werktuigen. In 1956 ziet hij in de Oudheidkamer van Gorredijk een vuistbijl, in 1939 gevonden door schoolmeester Hein van der Vliet. Urenlang heeft Tjerk voor de vitrine gezeten, fantaserend over Neanderthalers. Dolgraag wilde hij zelf zo'n bijl bezitten. Hij schatte de kans dat er in Drenthe een dergelijk voorwerp gevonden kon worden het grootst. Samen met zijn vrouw Grada vestigde hij zich in Smilde en begon te zoeken.

Hij had succes. Vond stenen voorwerpen die hij naar het Drents Museum bracht. De vondsten werden voorgelegd aan dr. Bohmers, maar die constateerde dat het ging om natuurstukken. Tjerk bewaarde de stenen desondanks of het kostbaarheden waren. In 1963 stuitte Vermaning op een pleisterplaats van mammoetjagers. Hij vond er vuistbijlen, schrapers, schaven en een prachtige speerpunt. Bohmers was nu wel overtuigd. Vermaning kreeg in 1966 de Drentse Cultuurprijs.

In 1972 trok dr. Stapert de echtheid in twijfel. Een jaar later werd Vermaning getroffen door een hartaanval. Een

Tjerk Vermaning

18-01-1929 † 11-10-1987

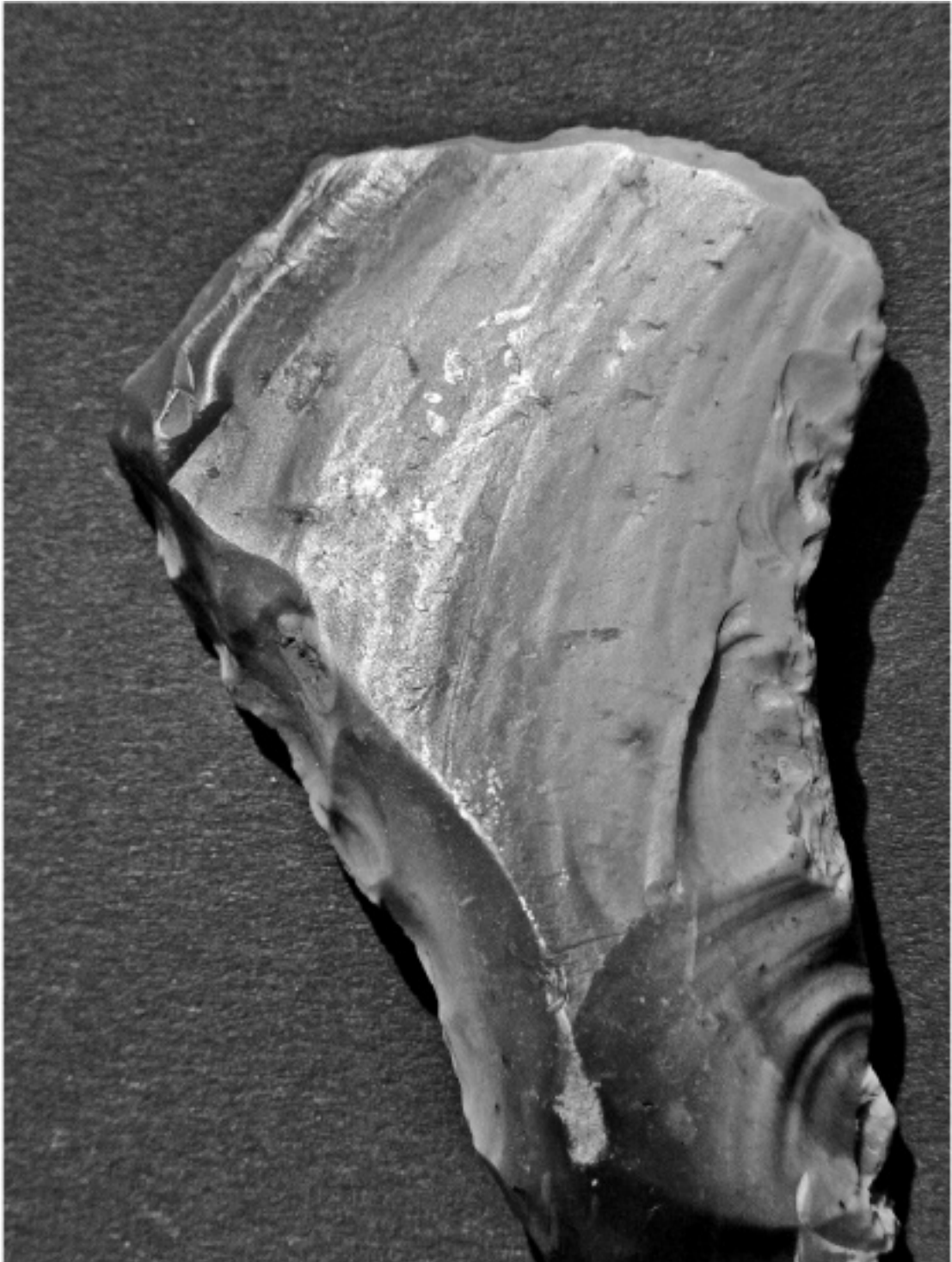
resultaat van opgekropte woede, aldus de artsen.

In 1975 volgde het eerste proces. Vermaning werd veroordeeld, maar later door het Hof ontslagen van rechtsvervolging. Het proces maakte slechts één ding duidelijk: niets was zeker in deze zaak. Eerherstel kwam er niet. Steun kreeg Vermaning nog wel. Zo werd hij in 1980 uitgenodigd bij een bezoek van koningin Beatrix aan Drenthe. Tjerk en zijn vrouw Grada zaten niet ver van de vorstin aan tafel. In een kort gesprek liet Beatrix weten niet te twijfelen aan de eerlijkheid van Vermaning. Het was een niet onbelangrijke pleister op de wonde. Tjerk gaf de koningin een brief waarin hij zijn zaak wederom bepleitte, maar de correspondentie tussen hem en de minister van Justitie leidde tot niets.

Hij richtte vervolgens zijn pijlen op zijn kwelgeesten Waterbolk en Stapert, maar een poging hen in 1981 voor het gerecht te slepen wegens meened leed schipbreuk. Tjerk stierf op 11 oktober 1987. Zijn hart was moegestreden.

Midden tussen de artikelen over de valsverklaring van zijn Eemstervondsten verscheen opeens dit artikel in Het Dagblad van het Noorden. Wij begrepen daar niets van. Het geeft toch geen pas om tegelijk verguisd te worden en tegelijk geëerd te worden als een beroemd persoon, wiens geboortedag aangehaald wordt. In dit artikel wordt hij beschreven als een held, die lange tijd streed tegen het onrecht hem aangedaan. Maar helaas kon deze 'David' niet op tegen de 'Goliath' van de ongevoelige wetenschap. Er schemert in door dat de reden van de strijd tegen hem niet helemaal fair is geweest. Ook een zekere eerbied is te bemerken. Vermaning had wel wat meer hulp kunnen gebruiken vanuit de journalistieke hoek. Lastige vragen zijn nooit gesteld aan Waterbolk en Stapert. Zelfs niet na het verschijnen van het Waterbolkboek 'Scherpe stenen op mijn pad'. Zijn wij de enigen die signaleren dat de professor met deze publicatie alle fatsoensnormen heeft overschreden door karaktermoord te plegen op overledenen? En dan is dat nog voorzichtig uitgedrukt. Hoe kan het dat de Paleotop telkens zoveel klementie krijgt? Dat zien we nu ook weer met het onvoorstelbaar knullige onderzoek van het team Roebroeks. (KG)

Frictieglans op EE-72-67

Artefact EE-72-67 van de vindplaats Eemster. Het is een steelschrabber op afslag. De werkelijke lengte is 7,7 cm. Een kant ervan is letterlijk overdekt met frictieglans. Het zijn alle witte delen en plekjes op de foto. Frictieglans is de hoogste wrijvingsglans op artefacten, zoals door Van Noort is aangetoond middels de acetaatpeel-methode. Het is een geijkt echtheidskenmerk. Op meerdere artefacten van Eemster komt het voor. Het team Roebroeks heeft het verschijnsel niet gesignaleerd, maar genegeerd. Na de publicatie in de Nieuwe Drentse Volksalmanak 2004 vertelde Marcel Niekus dat hij niet op het verschijnsel gelet had en dat hij niet wist dat het een van de zeven geijkte echtheidskenmerken was uit het bekende rijtje van Stapert, zijn leermeester. Hij kende dat rijtje ook niet. Deze wetenschapper kent blijkbaar alleen de ‘kenmerken’ van valsheid. Daar behoorde ook ‘roodverkleuring’ toe en gezien zijn sterk naar rood overgaande gelaatskleur tijdens het gesprek en het bekijken van EE-72-67, mag er sterk getwijfeld worden aan de oprechtheid van zijn woorden. Foto en tekst KG.

gesteentesoorten, maar het komt naar zijn zeggen - en volgens de praktijkervaring van verscheidene APAN-leden - op diverse andere plaatsen in het noorden voor. De Neandertalers hoefden dan ook niet vanuit het huidige Limburg met een zware vracht aan keien te zeulen. Overigens: de literatuurgegevens over de korte afstand die volgens het artikel in de Nieuwe Drentse Volksalmanak met manuport steenmateriaal werden overbrugd kunnen met hetzelfde gemak worden vervangen door bronnen die spreken over 60 km en meer. Nota bene: Roebroeks maakt zelf melding van grootschalig transport van Rijkholtvuursteen in het Paleolithicum naar de Duitse vindplaats Gönnersdorf, hemelsbreed liefst 120 kilometer (Roebroeks, 1980). Dit zou volgens Löhr (1976) gebeurd zijn in de vorm van "Rohstücke".

Dat Huisman in de krant de Vermaningstenen betitelt als "zo echt als het maar kan" is alleen maar meegenomen. Het commentaar van M. Niekus op diens stellingname komt wat wonderlijk over: "Ik weet niet welke stenen Huisman onder ogen heeft gehad". Van de blauwgrijze waren ze (achteraf gezien, vdL) niet zeker, maar de rest zou toch beslist van zuidelijke herkomst zijn, bijvoorbeeld Limburg. En geen van zijn collega's had deze afwijkende en vermoedelijk exotische vuursteen ooit gezien. Ja, ja.

3.2 Ouderdomskenmerken

Volgens het artikel in de N.D.V. werden op de stenen van Eemster uit de collectie van de APAN geen windlak, geen vorstspijtingen en geen kleurpatina vastgesteld. Als vergelijkingskader gelden dan weer volkomen ten onrechte de natuurlijke keien, door de heren met grote ijver verzameld. Wat die kleurpatina aangaat: de ene silexsoort is daarvoor meer gevoelig dan de andere. Toen Wouters in 1978 na het *écaillage* van de zwarte vuistbijl van Hoogersmilde enthousiast uitriep: "En ze heeft nog kleurpatina ook!" was er spontaan applaus in de rechtszaal en de president dreigde daarom de publieke tribune te laten ontruimen. Aan de buitenkant was die kleurpatina niet zomaar vast te stellen.

Toen er na de rechtzaak tegen Vermaning overal midden paleolithen zonder patina in Drenthe opdoken, moest Stapert zich als een waar slangenmens in allerlei bochten wringen om die stukken neolithisch te verklaren, zoals eerder al met de vuistbijl van Rolde was gebeurd: de biface van de Molen van Bels is daar een typisch voorbeeld van. In andere gevallen leek het opportuun, zo'n artefact maar als geofact (natuurproduct) te duiden, zoals het spetterverse halffabriek van een vuistbijl uit Boerakker. Of erger nog: tot incertofacten, een door hem uitgevonden kreet om aan te geven dat het niet zeker zou zijn hoe de betreffende stenen hun vorm hebben gekregen: door de mens of door de natuur. Schuilenburg is daar een goed voorbeeld van. Maar als je jezelf als archeoloog een brevet van onvermogen wilt afgeven, dan moet je met dergelijke kretologie op de proppen komen. Van een professionele Steentijdarcheoloog mag juist worden verlangd en verwacht, dat hij dit onderscheid weet te maken; daarmee staat en valt zijn vak(manschap). Maar ja, als je jezelf zó klem hebt gezet, wat moet je dan als je tóch je geloofwaardigheid ten opzichte van de buitenwacht nog enigszins overeind wilt houden?

Er is volgens de vier sprake van een lichte glans op de stenen van Eemster en het pleit voor de auteurs dat ze deze keer niet nóg eens met zeepsop aan het knoeien zijn gegaan. Maar de frictieglans op vondst EE 72 wordt gemakshalve over het hoofd gezien, want dat is nu eenmaal een "echtheidskenteken" van Stapert. Ook de talrijke spiegelglansvlekjes worden niet vermeld.

3.3 Afgeronde ribben

Wél constateren de heren afrondingen op de ribben en dat is volgens hen van doorslaggevende betekenis, want een dergelijk verschijnsel zou niet bekend zijn op prehistorische werktuigen en evenmin op de natuurlijke stenen van Eemster. Tóch weer die kunstmatige slijping door de befaamde grasmachineslijper? Nu kunnen we vanzelfsprekend wel weer die langspeelplaat opzetten over de oorzaak van de afrondingen, namelijk cryoturbatie, maar daar wordt tóch niet naar geluisterd. Toen ik het las, ben ik uit ergernis in de vitrinekast op mijn werkkamer gedoken en onmiddellijk viste ik er een vuistbijl uit op, afkomstig van Christchurch (Engeland) met dezelfde afrondingen. Ook een biface van Bordeneuve Larra uit Frankrijk. Ik heb toen verder maar niet meer gezocht, want dat heeft geen nut zolang de redenering luidt dat dit soort afrondingen op prehistorische artefacten niet kan bestaan. Maar welke wetenschappelijke verklaring geven de auteurs dan voor de aanwezigheid van die afgeronde ribben? Proeven van Wouters hebben namelijk aangetoond, dat je met kunstmatige slijping alleen afplatting in plaats van afronding krijgt. Welke proeven hebben deze "wetenschappers" (de aanhalingstekens ontleen ik aan adhesiebetuigingen van hun collega's) om de afrondingen als frauduleus te bestempelen?

Pieter Dijkstra (1996) publiceert in zijn "Nogmaals Eemster" een aantal midden paleolithische vondsten met vergelijkbare afgeronde ribben uit de Dordogne, maar ook uit Rijkholt, compleet met duidelijke macrofoto's, 24 maal vergroot, dit naar aanleiding van het gestaakte onderzoek van dr. Kars, waaraan hij had meegewerkt. Vertel me niet dat de vier auteurs van het gewraakte artikeltje deze publicatie niet kennen, maar ze is nu eenmaal geschreven door een amateur, een "steentjeszoeker" volgens het Groningse jargon en dus schijn je zoiets als wetenschapper te moeten negeren. De bekende auteur Herbert Wendt (1963) laakte deze opvatting haarscherp: "Enkelen beweren dat het nu eenmaal in het wezen van de dictatuur ligt, of die nu van wetenschappelijke of politieke aard is, om alleen dát te aanvaarden wat uit eigen nest stamt". De APAN moet zich helaas tot die "enkelen" rekenen.

Waarom zijn de bevindingen van Kars overigens nooit meer gepubliceerd, nadat hij de vuistbijl van de Leemdijk echt had verklaard? (Kars et al., 1988). Nu moeten we het zonder meer maar doen met de opmerking, dat de Amsterdammer in tweede instantie bij het "onderzoek" werd betrokken omdat diens bevindingen van destijds zoveel overeenkomsten vertoonden met de recente waarnemingen van de overige drie auteurs.

4. De mening van andere beroepsarcheologen

Nooit hebben wij meer adhesiebetuigingen van ter zake kundige beroepsarcheologen gekregen dan na het verschijnen van de bijdrage in de Nieuwe Drentse Volksalmanak. Ze gaven ons daarbij lijnrecht het advies, te reageren op het artikel, dat volgens hen niets met wetenschap en alles met pretenties te maken heeft. Daarbij lieten zij in het midden, of er met Eemster eventueel tóch iets aan de hand zou kunnen zijn, maar dat zou dan met echte wetenschappelijke argumenten moeten worden aangetoond. De kritiek spitste zich met name toe op de gevolgde onderzoeksmethodiek, die na dertig jaar geen enkel nieuw feit of bewijs heeft opgeleverd. Waarom niet gegraven op Eemster, zo vraagt men zich terecht af. Die vraag werd ook voorgelegd aan drs. M. Niekus en zijn antwoord was onthutsend:

"Veronderstel dat we niets gevonden zouden hebben, dan was al dat werk voor niets geweest!"

Wij zijn zo vrij te geloven, dat de angst om wél iets te vinden aanmerkelijk groter is geweest dan de vrees om niets te vinden. Je zou op Eemster eens echt artefacten in situ aantreffen: dan had je pas goed de kat in de gordijnen. Als kwalijk neveneffect van de gevolgde aanpak wordt door de collega's van het viertal genoemd, dat door de toegepaste "onderzoeksmethode" de verhouding tussen beroeps- en amateur-archeologen op Steentijdgebied weer eens op scherp wordt gezet. Elke euro die voor dit onderzoek is uitgegeven werd door een van de beroepsmensen gekwalificeerd als een belediging van de belastingbetaler.

5. Evaluatie

Bij het lezen van het artikel in de N.D.V. komt onherroepelijk de gewetensvraag op: "Zijn wij nou gek of iemand anders"? Is het na het verschijnen van dit verhaal nog van deze tijd, te (blijven) geloven in de echtheid van het vondstcomplex Eemster, waarvan vier "wetenschappers" zonder meer stellen dat de vondsten bestaan uit recent vervaardigde artefacten en dat de archeologische vindplaats Eemster niet bestaat. De tegenstanders van Vermaning willen graag doen geloven, dat wij voor geen reden vatbaar zijn en desnoods tegen beter weten in onze mening handhaven. Van Klaas Geertsma werd zelfs badinerend opgemerkt, dat hij nog in de echtheid zou blijven geloven als hij Vermaning zelf de artefacten zou zien maken.

Heeft het orakel nu gesproken? Was dit het laatste woord? Is Eemster nu écht vals?

Alleen al de reacties die wij van professionele archeologen kregen bewijzen het tegendeel: het laatste woord is nog steeds niet gezegd.

Je kunt hooguit nog wat speculeren over de werkelijke bedoeling van dit stukje broddelwerk. Persoonlijk heb ik daar wel een gedachte over. We hebben in de afgelopen decennia in de wereld van de beroepsarcheologen de strijd zien ontbranden om de hegemonie op het gebied van het Steentijdonderzoek in ons land, de verhoudingen na de pensionering van prof. Waterbolk. Het was bij voorbaat al duidelijk, dat Stapert als aangeschoten wild nooit de erfgenaam zou worden. Leiden pleitte in de S.N.A. (bij afwezigheid van het B.A.I.) voor de aanstelling van een tweede vakarcheoloog op Steentijdgebied. Roebroeks kwam daarvoor in beeld en toen in 1985 een opgraving in Eemster dreigde, deden Waterbolk en Stapert een dringend beroep op Leiden om solidair met hen te zijn en gezamenlijk één front te vormen tegenover de amateurs. In die cruciale periode zag prof. Louwe Kooijmans daar nog niet veel in, maar door de gevolgde tactiek van de S.N.A.- commissie bleef Groningen in elk geval voor grotere rampen gespaard. Nu het pleit definitief in het voordeel van Leiden is beslist, moeten we de publicatie van de vier, elk met hun eigen achterban, wellicht zien als een door Leiden geregisserde poging om de gelederen weer te sluiten. Dat heeft dan weliswaar met wetenschap niets van doen, maar degenen die in dit land rond de kwestie Vermaning nog geloven in objectieve, belangenloze wetenschap zijn inmiddels al lang aan een inburgeringscursus toe.

6. Hoe nu verder?

De onvoorwaardelijke conclusie van de vier auteurs, dat Eemster geen archeologische vindplaats meer is, werd door sommige APAN-leden aanvankelijk beschouwd als een vrijbrief om dan zelf maar ter plaatse te gaan graven naar vondsten in situ. Dit was vanzelfsprekend een foutieve inschatting. Je zou namelijk in zo'n geval niet naar vervalsingen gaan zoeken, maar naar echte artefacten en alleen al door die intentie zou je automatisch in strijd handelen met de Monumentenwet 1988. Bovendien: de tegenstanders van Vermaning zouden dan op alle mogelijke (en desnoods onmogelijke) manieren proberen, een dergelijk onderzoek onderuit

te halen. De sleutel voor de oplossing van de Vermaningzaak ligt in Eemster en daarom moeten we daarmee zorgvuldig omspringen.

Wat dan?

De controverse is inmiddels zodanig geëscaleerd, dat het niet meer aanbevelenswaardig zou zijn om de betrokken kemphanen nog met het vervolgonderzoek te belasten.

Wat we nodig hebben is een opgraving ter plaatse door competente, integere wetenschappers. Natuurlijk bestaan die, bijvoorbeeld bij onze zuiderburen, waar op het gebied van Midden Paleolithicum uitstekend werk wordt verricht. Het team dat de site van Veldwezel heeft onderzocht zou in Eemster zó aan de slag kunnen en geen zinnig mens in de archeologische wereld zou de integriteit en onafhankelijkheid van prof. Vermeersch in twijfel willen trekken. Ook de universiteit van Gent beschikt over capabele mensen. Er zou alleen ondersteuning nodig zijn van een onpartijdige geoloog die vertrouwd is met de verschijnselen van een keileemplateau. De provincie Drenthe, die destijds Hfl. 100.000 over had om alle knopen definitief door te hakken, zou wellicht in zo'n geval de begrotingspost van 1985 kunnen reactiveren.

Na dertig jaar sleept de zaak Vermaning zich nog steeds voort. Ze verziekt al die tijd de verhouding tussen personen die zich in Nederland, hetzij beroepsmatig, hetzij als amateur met het onderzoek van de Oude Steentijd bezig houden, dit ten detrimente van de wetenschap. Maar met wat goede wil van alle kanten ligt de oplossing onder handbereik.

"Wanhoop nooit" zei Horatius....

Literatuur:

Dijkstra, Pieter, 1995: Nogmaals Eemster. Archeologie 6, pp 90-97.

Dijkstra, P., J.E. Musch en A.M. Wouters, 1986: Acheuléen vindplaats Eemster. Archaeologische Berichten 17, pp 7-184.

Kars, H. et al., 1988: Patina op vuursteen. Jaarverslag R.O.B., p. 53.

Löhr, H., 1976: Zur Verbreitung von Feuerstein aus den Bergwerken in der Umgebung von Maastricht in Deutschland. Second International Symposium on Flint. Staringia 3, pp 95-97.

Roebroeks, Wil, 1980: De "middenpaleolithische" vindplaats St. Geertruid (L). Archaeologische Berichten 8, pp 7-37, i.c. p. 21.

Roebroeks, W., H. Kars, M.J.L.Th. Niekus en E. Rensink, 2004: Eemster revisited: evaluatie van een controversieel vondstcomplex. Nieuwe Drentse Volksalmanak 121, pp 106-111.

Waterbolk, H.T., 2003: Scherpe stenen op mijn pad. Deining rond het onderzoek van de steentijd in Nederland. Groningen.

Wendt, Herbert, 1963: Op zoek naar de eerste mens, p.111. Zeist

st
m
is
n.
ore
en
eld

17

la-
st-
di-
v-

bi-

veel
vel
t
sar
tig
24

t. v. 6

Nieuwe studie: Stenen van Vermaning vals

Door Bernd Otter

ASSEN/GRONINGEN ■ Nieuw onderzoek heeft onderstreept dat de stenen van Tjerk Vermaning vals zijn. De in 1987 overleden Drentse amateurarcheoloog werd zo'n dertig jaar geleden beroemd, nadat hij vuurstenen werktuigen presenteerde uit de tijd van de Neanderthalers. Daarmee zou de Nederlandse geschiedenis met 50.000 jaar zijn verlengd als de archeologen er niet het predikaat vals op hadden geplakt.

Alleen naar een vindplaats bij Eemster was nog geen onderzoek verricht. Dat is afgelopen jaar alsnog gebeurd door een groep deskundigen die niet betrokken waren bij de 'affaire Vermaning'. De conclusie is ook nu dat de gevonden voorwerpen niet echt kunnen zijn.

De provinciaal archeoloog in Drenthe, Wijnand van der Sanden, is blij met de conclusie, omdat die wordt gedragen door alle relevante vakmensen in het land.

De organisatie van amateurarcheologen APAN veegt de vloer aan met het onderzoek. De studie staat beschreven in de Nieuwe Drentse Volksalmanak.

■ ZIE VERDER

3

Bro

- Nor functi
- Con
- Papi
- 25 vel
- kleens
- invoer

Ook in
Bel vt

'Onderzoek jaagt Neanderthaler uit Drenthe'

14 dec 2004

Vervolg van pagina 1

ASSEN/GRONINGEN ■ De neanderthaler is van het Drentse plateau gejaagd door dit onderzoek. Definitief, want het was de laatste kans om zijn aanwezigheid vast te stellen. Secretaris Klaas Geertsma van de vereniging voor amateurarcheologen APAN is diep teleurgesteld over een recent onderzoek naar de echtheid van een uit de oude steentijd daterende vindplaats van vuurstenen werktuigen bij Eemster. Dertig jaar geleden haalde de bekende amateurarcheoloog Tjerk Vermaning er al werktuigen vandaan en ook Geertsma zelf heeft er voorwerpen gevonden die duiden op de aanwezigheid van bewoning van Drenthe ver vóór de tijd van de rendierjagers.

De APAN heeft van harte meegedaan aan het onder-

zoek door eigen vondsten uit Eemster beschikbaar te stellen aan de onderzoekers. Volgens Geertsma leek het er op dat de onderzoeksgroep ombelieft was dat de kluus begon, dus zonder de 'smet' van 'Eemster' als officiële archeologische vindplaats.

Volgens de APAN-secretaris had professor Wil Roebroeks, de 'trekker' van het onderzoek, al eens een archeologische vondst uit Eemster geaccepteerd als echt. Daarmee was het idee ontstaan dat de vakarcheologen eindelijk open zouden staan voor een objectieve beoordeling van de vindplaatsen van Vermaning. Volgens de deskundigen van destijdt jaar geleden had Vermaning of een ander ze zelf bewerkt en in de grond gestopt. De theorie kreeg vorig

Tjerk Vermaning

jaar nog weer nieuw voedsel door een boek van professor Waterbolk, destijds een van de deskundigen.

Vermaning werd destijds vrijgesproken van oplichtingswegens gebrek aan bewijs, maar zijn vondsten uit onder

meer Hoogersmilde en Hijken bleven officieel vals.

Datzelfde geldt nu voor andere werktuigen gevonden in Eemster. "De artefacten van Vermaning vertonen krassen en af rondingen die niet overeenkomen met andere stenen die in dezelfde grondsoort zijn gevonden", verklaart onderzoeker M. Niekus van het Gronings Archeologisch Instituut (GAI).

Volgens Geertsma is de verklaring van dat laatste simpel: de onderzoekers waren een scherp vergeten. Het onderzoek is volgens hem beperkt gebleven tot vuurstenen op de oppervlakte. Naar wat er vijf centimeter diep ligt is niet gezocht. Hij noemt het bovendien onbegrijpelijk dat er geen geijkte archeologische argumenten worden aangebracht door de onderzoekers om de vindplaats Eemster vals

VERMANING
Amateur-archeoloog Tjerk Vermaning (Staphorst 1928 - Assen 1987) werd landelijk bekend toen hij in 1965 op een akker bij Hoogersmilde en in 1968 bij Hijken vuurstenen werktuigen vond. Die zouden zo'n 120.000 tot 80.000 jaar oud zijn. Voor zijn ontdekking ontving hij in 1966 zelfs de Culturele Prijs van Drenthe. In 1975 kwam Vermaning evenwel in opspraak toen wetenschappers concludeerden dat zijn vondsten 'vervalst' waren. De amateur-archeoloog is hiervoor in 1977 veroordeeld wegens oplichting, een jaar later volgde in hoger beroep vrijspraak. Volgingen en andere amateurarcheologen hebben jarenlang gelijevd voor eerherstel van Vermaning.

te verklaren. Deels wordt verwezen naar de al 'vals' verklaarde vindplaatsen bij Hoogersmilde en Hijken.

...sgejuke stand bet

Voorpagina-nieuws was de valsverklaring van Eemster door het team Roebroeks. En dat niet alleen in Drenthe. Wanneer u bij google 'Vermaning vals' intikt, opent zich een schier eindeloze rij sites van kranten en blaadjes overal in Nederland. De publicatie in de Nieuwe Drentse Volksalmanak 2004 is beroemd geworden. Alleen het Dagblad van het Noorden vroeg het APAN-secretariaat om commentaar. Zo kon er nog enig weerwoord worden gegeven. Beneden alle peil is dat op de site van de SNA de berichtgeving van de ANP klakkeloos is overgenomen. Op kritische vragen van de APAN-secretaris beloofde men de zaak uit te zoeken en het rapport Roebroeks te gaan raadplegen om zo een betere nieuwsversterking te kunnen geven. Op de site is echter nog niks aangepast. Erg opvallend is dat @rcheoforum tot nu toe geen enkel bericht over het rapport Roebroeks heeft opgenomen. Wel bestoken ze vriend en vijand voortdurend met windlakvuistbijlen en aanverwante prut. Ook voor hen geldt: de windlakkers zonder een in situ zijn de lege handen van de wetenschappers. (KG)

Vermaning

En weer komt de wetenschap ermee weg.

Met 'niet geijkte archeologische argumenten' is onder leiding van prof. dr. W. Roebroeks in de Nieuwe Drentse

Volksalmanak 2004 de autochtone Neanderthaler verbannen uit tijd en ruimte. Het is leeg geworden op het Drents Keileemplateau na het vals verklaren van de laatste bij de wetenschap bekende in-situ van het Smildien van Vermaning. En dit: door niet te graven; door oppervlaktevondsten te vergelijken met dieptevondsten; door krasjes en windlak te willen zien daar waar ze niet thuis horen; door de meermalen van andere vindplaatsen aan hun getoonde zelfde vuursteensoort gewoonweg verdacht te maken, door te stellen dat geen van allen deze vuursteensoort ooit eerder heeft gezien; door eerder onderzochte artefacten van elders (Plazac) met dezelfde afgeronde ribben even te vergeten; door tegen de afspraken in Eemster rechtstreeks te gaan vergelijken met de eerder al vals verklaarde collecties van Hoogersmilde en Hijken.

Kortom dit is weer een kunstje van de 'fools archeology' die alleen binnen de zaak Vermaning wordt toegepast. En weer komt de 'wetenschap' ermee weg en nog steeds komt er geen enkele

kritische vraag vanuit de 245 leden tellende Drents Prehistorische Vereniging. Pas op: het geloof in windlackers maakt onnozel. Voor redding bel: 050.5265061.

Groningen,
Klaas Geertsma, secretaris
APAN

7-1-2005
Vermaning DvH N

Archeologie

Graag een foto in de krant van de Eemster vuistbijl.

De stenen die de beroepsarcheologen van de Eemster vondst van Tjerk Vermaning hebben onderzocht, vertoonden verdachte krasen en rondingen. Ditzelfde geldt ook voor Hoogersmilde en Hijken. Ik neem aan dat Tjerk Vermaning de stenen voorzichtig heeft vervoerd. Laten we er eens van uitgaan dat de Neanderthaler een vuistbijl heeft gebruikt bij het stukslaan van beenderen om merg te bemachtigen. Als ondergrond gebruikt hij een granieten steen. Als hij mis slaat en de granieten steen

raakt, kan dit best krasen veroorzaken. Veel later heeft deze steen allicht nog een kleine tik van smeltend ijs, water en zand gehad, wat de rondingen kan veroorzaken. In de jonge steentijd werd ook zandsteen gebruikt om vuursteen aan te scherpen. Allicht is dit overgegaan van generatie op generatie. Maar om nog wat meer zekerheid te verkrijgen lijkt me een betrouwbare foto van een Eemster vuistbijl met verdachte krasen en rondingen eigenlijk wel nuttig. Hopelijk zien we die binnenkort in het Dagblad van het Noorden.

Groningen, E.J. Weeber

BRIEVEN

Vermaning 2MRT'05

Krasen op vuistbijl zijn door de natuur ontstaan.

De heer Weeber wil graag een krantenfoto van een Vermaningbijl waarop duidelijk de slijpschijf afrondingen te zien zijn. Hij wil het bewijs van valsheid zien. Dat is zijn goed recht. Ondergetekende heeft als APAN-onderzoeker veel krasen en afgeronde ribben op de neanderthalvuistbijlen van Vermaning bestudeerd. Deze zijn absoluut niet veroorzaakt door een slijpschijf, maar door de natuur ontstaan door schurende zandkorrels. Dit bleek uit eigen slijpschijfproeven en schuurproeven met zandkorrels op vuursteen. De slijpschijf maakte lange brede gladde sporen met diepe gaten. De zandkorrels lieten dribbelpad-krassen achter en nooit breder dan de individuele zandkorrels, die kris-kras over elkaar heen lopen. Die dribbelkarakteristiek van de zandschuurproef komt overeen met de krasen op de Vermaningbijlen. Maar die vertonen nog een andere karakteristiek: de zandkorrelkrassen op de Vermaning-

bijlen hebben een gemiddelde lengte van 7 mm. Deze lengte bleek overeen te komen met opgemeten steenverplaatsingen in de bodem tijdens een vorstperiode. Uit de breedte van de schuurkrassen was de korrelgrootte te bepalen. Ik heb vele uitvergrotingen van deze proeven gepubliceerd in het tijdschrift APAN/EXTERN. De foto's zouden ook openbaar gemaakt moeten worden.

Den Burg, G.J. van Noort

DvH Noorden

De vondstmelding van Eemster in 2003; de valsverklaring in 2004; de voorgeschiedenis en de “aftermath”.

Door K. Geertsma

Omdat ik voorstander ben van een zo groot mogelijke openheid begin ik dit schrijfsel met de letterlijke tekst van de vondstmelding van Eemster. In mijn andere bijdrage “Determinaties van onze paleotop en de gevolgen daarvan” schets ik de korte voorgeschiedenis van de “drie bijzondere vuurstenen artefacten” die de melder in onderstaande speciaal noemt, want daarop was de melding gebaseerd. De “discoïde kern” die “zeker in het Midden Paleolithicum gedateerd moet worden” is in werkelijkheid de kleine discoïde biface die ik tijdens een vliegende sneeuwstorm op de site heb opgegraven in het bijzijn van APAN-lid Peter van der Donck. Ik heb deze ook eens in een EXTERN beschreven. In feite ben ik de enige die pal op de Eemstersite gegraven heeft. En met resultaat. Een kleine biface, en zoals blijkt dus een echte midden paleolith. De andere twee artefacten die genoemd worden werden door mij aan de oppervlakte opgeraapt. Toch ook “ondubbelzinnig prehistorisch”. Naast die twee heb ik er nog een aantal opgeraapt. Roebroeks heeft ze allemaal gezien. Hij heeft ze allemaal authentiek verklaard. Tenminste als de inhoud van die email klopt van die vriend aan mij. Roebroeks heeft het nooit bevestigd. Maar in onderstaande staat in ieder geval dat “de discoïde kern zeker in het Midden Paleolithicum gedateerd moet worden”. En die determinatie komt van hem.

Zelf omschreef hij zijn bemoeienissen met de inhoud van de vondstmelding als zijnde een raadgevende van Glimmerveen. In eerste instantie lijkt het alsof hij goede raad heeft gegeven. Het kon niet meer stuk. Eemster zou positief bevonden worden. Het voortraject deed ons besluiten om deze melding op te sturen naar de provinciaal archeoloog van de provincie Drenthe, drs. Wijnand van der Sanden. Via hem ging het balletje rollen. Roebroeks stelde een team samen. Dat ging aan de slag. Maar de uitkomst was negatief. Lijnrecht in tegenstelling met de positieve determinatie van dezelfde artefacten. Ik heb van geen van de teamleden een bevredigend antwoord gekregen op mijn vraag van hoe dit mogelijk is geweest. En achteraf bekeken kan ik niet anders dan concluderen dat Roebroeks slechte raad heeft gegeven.

Hij kende de inhoud van de vondstmelding. Hij wist van tevoren ook dat hij de leider van het onderzoek zou worden. Dus was de vondstmelding in principe aan hemzelf gericht. Alle artefacten die ik op Eemster heb opgeraapt, hebben dezelfde kenmerken als die uit het Eemsterdeel van de APAN. Dus een matte glans, afgeronde ribben en ze zijn geslagen uit verschillende soorten exotische vuursteen. Wist hij niet dat hij ze vals zou gaan verklaren? Indien men de inhoud van de vondstmelding niet zou kennen, zou men kunnen denken dat wij van de APAN grote sukkels zijn geweest. Meerdere mensen hebben achteraf gesteld dat het behoorlijk dom van ons is geweest om Eemster te melden. We hadden toch op onze Drentse klompen kunnen aanvoelen dat men de boel zou gaan vals verklaren. Maar gezien de inhoud van de vondstmelding, die zorgvuldig is geformuleerd na in het voortraject artefacten van Eemster aan meerdere wetenschappers

getoond te hebben, met positieve determinaties als gevolg, kan ik alleen maar stellen dat we niet dom zijn geweest. Maar dat er iets anders aan de hand geweest moet zijn, waardoor de positieve determinaties omgeslagen zijn in negatieve. Het wordt dan ook duidelijk dat daarbij de schep niet van pas kwam. Die werd wijselijk thuis gelaten. Graverij op de site zou eens resultaat hebben kunnen opleveren. Geertsma had vast niet het laatste stuk opgegraven. Naar het waarom van de ommezwaai van Roebroeks kan ik alleen maar raden. Ik doe toch een poging. Ik denk dat het kwaadaardige Waterbolksboek “Scherpe stenen op mijn pad” het Eemsteronderzoek de das heeft omgedaan.

Dit boek verscheen eind 2003, vlak voor de APAN-dag-universiteit-Leiden. We waren daarom niet meer in de gelegenheid om het boek te bekritisieren in de APAN/EXTERN 10. Daarom voegden we een korte eerste reactie van Anton van der Lee en een zeer scherpe boekbespreking van J.W. Van der Drift als inlegvel toe. De EXTERN werd in Leiden gepresenteerd. Er kwam een exemplaar in bezit van Roebroeks en eentje werd overhandigd aan prof. Louwe Kooijmans, maar ook kwamen er exemplaren in handen van twee studenten die een lezing hadden verzorgd. En zo zal onze mening over het Waterbolksboek zijn uitgelekt. Want het was opvallend dat dit de enige twee studenten van de universiteit van Leiden waren die op de APAN-dag aanwezig waren.

Ik had altijd gedacht dat aan de universiteit van Leiden een opleiding tot archeoloog verbonden was. Hoogleraar Roebroeks en hoogleraar Louwe Kooijmans waren daar het bewijs van. Ik heb Roebroeks tijdens de voorbereidingen voor de APAN-dag van de universiteit van Leiden nog te kennen gegeven dat we het op prijs zouden stellen wanneer hij zijn studenten zou uitnodigen. Ze zouden dan vele authentieke artefacten op de hand kunnen bekijken, waaronder zeer zeldzame botvondsten uit de Noordzee. Ook heb ik voorgesteld dat hij dan iets over de Eemsterartefacten zou kunnen zeggen, die immers in de vondstmelding, die toen al lang verstuurd was, o.a. door hemzelf authentiek waren bevonden. Hij wees dat ten stelligste af en hij raadde mij aan om in Leiden geen Eemsterartefacten te gaan tonen. Tevens dacht hij iets recht te moeten zetten, want hij stelde dat wij niet op uitnodiging van hem en Louwe Kooijmans deze dag in Leiden organiseerden, maar dat wij de beide professoren hadden gevraagd of wij welkom waren.

Ja, dat zou mooi zijn. Een eerder door hem geplande datum kwam plotseling te vervallen omdat hij het land uit was. Hij had dat niet doorgegeven. Daardoor kwam zelfs een APAN-dag te vervallen. En neem van mij aan dat wij daar op uitnodiging van de beide professoren waren. Blijkbaar wilden ze dat liever niet meer weten. Al te familiair zijn met de APAN paste nog steeds niet in hun blazoen. De omgang met de APAN was nog steeds gevaarlijk. De studenten zullen daarom geen uitnodiging hebben gekregen. Dat geeft te denken.

En kort na de APAN-dag viel een buitengewoon vreemde brief, geschreven op het briefpapier van de universiteit op de deurmat van de APAN-voorzitter.

De brief was ondertekend door onze gastheren prof. dr. Roebroeks en prof. dr. Louwe Kooijmans. Onderstaande zinsnede was veelzeggend en doelde mogelijk op het Eemsteronderzoek.

Leiden, 23 december 2003

..... *"Ten tweede wijzen wij U er ten overvloede op dat wij de mening zijn toegedaan dat tenminste de vondsten van Hoogersmilde op grond van een aantal onafhankelijke, archeologische argumenten ondubbelzinnig géén paleolithische artefacten zijn, maar nogal slechte, moderne namaak. Alle aangevoerde technische argumenten voor het tegendeel ontkrachten deze opvattingen niet. Evenmin zijn uitspraken van juristen in deze relevant, omdat die gericht waren op het aantonen van oplichting en niet op het archeologisch bewijs voor onechtheid van het materiaal".....*

Was ondertekend door:

Prof. Dr. Louwe Kooijmans
Prof. Dr. W. Roebroeks

Het lijkt er sterk op dat de beide professoren met deze statement hun oude collega uit Groningen, prof. Waterbolk, na het verschijnen van diens boek, in bescherming namen. En er valt uit op te maken dat ze danig met de Eemstervondstmelding in hun maag zaten. De kans zou er in kunnen zitten dat ze Eemster deze keer zouden doorlaten, en echt zouden gaan bevinden. Maar indien dit zou gebeuren, dan wel los van Hoogersmilde. Dat moest vals blijven. Dat was immers de Waterbolk opgraving. Dat was immers de vondstgroep die prof. Bordes in Parijs in 1971 had afgewezen, en later nog een keer in 1976 in zijn brief aan Stapert. Ze gaan zelfs zover dat ze alle onderzoeken van Ad Wouters en Govert van Noort, die de echtheid van de Vermaning midden paleolithen telkens weer hebben aangetoond van de tafel vegen. Wat een arrogantie. Het is eigen aan een feodaal systeem, of aan een syndicaat. De leden daarvan hebben de regels maar te volgen, ook al druisen die in tegen elk waarheidsgevoel. Zo werd een reputatie beschermd. Helaas voor de ondertekenaars van de brief zijn wij geen lid van hun syndicaat. Maar het heeft waarschijnlijk wel het einde van een eerlijk Eemsteronderzoek betekend. "Geef mij een moed", zei een dichter eens. In dit soort gevallen zit die regel in mijn hoofd. Ik hoop dat die in meer hoofden gaat zitten, want dit is een wetenschap die bekritiseerd behoort te worden. Vandaar ook dit artikel.

Met bovenstaande in uw geheugen, zou u dan nog denken dat onderstaande een eerlijke kans zou hebben gehad?

De letterlijke vondstmelding van Eemster door Jan Glimmerveen.

Den Haag, 6 maart 2003

Geachte heer van der Sanden,

Ingevolge artikel 47 van de Monumentenwet 1998 maak ik bij deze melding van enkele archeologische vondsten in uw provincie. Tevens wil ik u verzoeken de (artefacten en de gegevens van de) vindplaats veilig te stellen door een wetenschappelijk onderzoek en in het verlengde daarvan

een wetenschappelijke opgraving te verrichten gezien het mogelijk grote wetenschappelijke belang van de site en het feit dat de onderhavige vindplaats bedreigd wordt.

Sinds kort heb ik drie bijzondere vuurstenen artefacten in mijn bezit die gevonden zijn aan de oppervlakte van een akker in de gemeente Eemster[1]. Het gaat hierbij om een discoïde kern, een afslag en een schaaftje. Foto's van deze artefacten zijn bijgevoegd.

Ik heb de artefacten ter determinatie voorgelegd aan meerdere deskundigen waaronder prof. dr. W. Roebroeks van de Universiteit van Leiden. Allen zijn het er over eens dat het om ondubbelzinnige prehistorische artefacten gaat, waarbij in ieder geval de discoïde kern zeker in het Midden Paleolithicum gedateerd moet worden.

Gezien eerdere fraaie vondsten van amateur-archeologen op deze vindplaats is het aannemelijk dat zich op deze locatie een paleolithische site in situ bevindt. Voor Nederland, maar zeker voor het Drents-Fries keileemplateau, een unieke situatie met wetenschappelijk zeer interessante mogelijkheden.

De vindplaats wordt helaas echter bedreigd. Op een deel van de vindplaats worden aardappelen verbouwd. Bij het rooien van die aardappelen worden iedere keer tevens veel stenen van de akker gehaald, die worden weggegooid of die met de aardappelen via de aardappelmeelfabriek geheel verdwijnen. Op deze wijze gaan veel mogelijke andere artefacten en gegevens definitief verloren.

Een ander deel van de vindplaats is momenteel weiland. Indien dit weiland weer de bestemming van akkerland krijgt, en dat is binnenkort te verwachten, zal er waarschijnlijk gediëpplouwd worden. Het ligt voor de hand dat diepplougen een mogelijke site in situ geheel zal vernielen.

Tenslotte wordt de vindplaats bedreigd door andere verzamelaars. De vindplaats is weliswaar slechts in beperkte kring bekend, maar deze kring is groot genoeg om niet uit te sluiten dat andere (amateur)archeologen zelf verder gaan verzamelen en wellicht verder gaan dan zoeken aan de oppervlakte.

Zoals aangegeven is de vindplaats oorspronkelijk door de heer Vermaning ontdekt. Ik ben mij er van bewust dat in het verleden enkele vondsten van de heer Vermaning tot veel controverse hebben geleid. Dit is echter reeds tientallen jaren geleden en ik ga er van uit dat deze oude zaak zijn schaduwen niet langer over de archeologie in Nederland werpt. Daarom wil ik u verzoeken een wetenschappelijk onderzoek en in het verlengde daarvan wellicht een wetenschappelijke opgraving te (doen) verrichten op de door mij aangegeven vindplaats gezien het mogelijk grote wetenschappelijke belang van de site en het feit dat de onderhavige vindplaats bedreigd wordt.

Uiteraard ben ik graag bereid tot een nadere mondelinge toelichting.

Een kopie van deze brief heb ik verzonden aan drs. E. Rensink van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek en prof. dr. W. Roebroeks van de Universiteit van Leiden.

In de hoop op een positieve reactie verblijf ik, met vriendelijke groet,

Jan Glimmerveen
Anna Paulownastraat 25A
2518 BA Den Haag
tel. (privé): 070-3650025
tel. (werk): 070-3428300

e-mail: j.c.glimmerveen@minfin.nl

[1] De akker waar ik de artefacten heb gevonden staat bekend als de "vindplaats Eemster" van de heer Vermaning.

In het volgende verslag van de overdracht van het APAN-Eemsterdeel te Assen op maandag 5 april 2004 is K. Geertsma aanwezig als vertegenwoordiger van de APAN, maar als schrijver van het stukje is hij nu observator van het gebeuren.

Dat was even slikken voor Geertsma toen de provinciaal archeoloog van Drenthe, Wijnand van der Sanden, hem telefonisch meedeelde dat het team Roebroeks na onderzoek tot de conclusie was gekomen dat Eemster uit vervalste artefacten bestond. Nou had hij natuurlijk rekening gehouden met het feit dat het team tot deze conclusie zou kunnen komen, want per slot van rekening ging het om de zaak Vermaning en geen van de archeologen die betrokken waren bij het onderzoek had daar ervaring mee. Dat was ook duidelijk te merken op maandag 5 april 2004. Maar gezien de voorgeschiedenis waarin zijn vondsten van Eemster door Roebroeks authentiek waren verklaard en zo de basis hadden gevormd voor de vondstmelding Eemster van Jan Glimmerveen, had een positieve beoordeling tot de mogelijkheden kunnen behoren.

Twee dagen na de APAN-ledenvergadering te Rijckholt werd het APAN-Eemsterdeel, zoals afgesproken met de leden, door K. Geertsma persoonlijk overhandigd aan prof. dr. W. Roebroeks op het kantoor van de provinciaal archeoloog van Drenthe te Assen, drs. Wijnand van der Sanden. Naast prof. Roebroeks waren daarbij aanwezig drs. Marcel Niekus, drs. Eelco Rensink, de provinciaal archeoloog en APAN-lid Jan Glimmerveen. Het team kwam net terug van een inspectie van de vindplaats.

Geertsma zat al een tijdje te wachten. Hij dacht dat het team Roebroeks danig te keer ging op de akker van Eemster, want ze waren nogal te laat voor zijn gemaakte afspraak. En het programma van het team was bij hem bekend: 's morgen inspectie van de vindplaats en 's middags het bekijken en onderzoeken van de vondsten. Geertsma had zich zodanig geïnstalleerd in de kantine van het 'Drents Plateau', waar ook het kantoor van Van der Sanden is ondergebracht, dat hij uitzicht had op alle binnenkomend volk. Een half uur te laat arriveerde het verwaaide groepje Eemsterbezoekers. Het was blijkbaar bar weer geweest op de site. Ietwat nerveus en terughoudend schuifelde het team, met Roebroeks voorop, langs de muur schuin tegenover waar Geertsma gezeten was. Men mompelde een welkom en verontschuldigde zich voor het te laat zijn. "*Ach so what*", en met een wegwijsgebaar stelde Geertsma hun gerust; hij liet weten dat het zo erg toch niet was en dat de reden wel geweest zou zijn dat er nogal veel profielen waren gestoken en pal op de site een aantal kleine putjes natuurlijk. En dat vraagt tijd.

Alles uitgesproken met een positieve kijk op de verrichtingen van het team. Dat liet daarop alleen de verstaanbare woorden "*Eemster, nat, koud, wind, regen, veel rondgelopen, alles afgezocht, veel materiaal opgeraapt, gaan we wat mee doen, vergelijken, positief*" horen tussen de vraag van Niekus of Geertsma ook tabak bij zich had. Nou dat was teleurstellend, want Geertsma was gestopt met roken waar hij toch altijd wel goed in was geweest. Geen nood, de leider van het team Roebroeks behoorde nog wel tot het rokersgilde en zo kon Niekus zijn shagje rollen. En u weet, waar eentje gaat roken volgen er meer, dus ook Roebroeks

ging draaien. Handig was het gesprek overgegaan in het geliefde onderwerp van de tabakjunks. Door het tabak-onderonsje had niemand opgemerkt dat Glimmerveen zich achter Geertsma had opgesteld zodat hij Geertsma in het oor kon fluisteren: "*Klaas ze hadden vergeten een schop mee te nemen naar de vindplaats. Roebroeks vroeg op de akker of er ook iemand een schop had meegenomen*".

Het was zichtbaar dat Geertsma dacht, want hij zat er lachend en ontspannen bij: "*ah ha, daarom gedragen ze zich zo schuchter en verdacht, alsof ze wat te verbergen hebben. Dat dus. Het onderzoek op de vindplaats heeft niks voorgesteld. Ze weten niet hoe ze met de zaak Vermaning om moeten gaan. Daarom lijken ze zo verlamd en bewegen ze zo traag slingerend met hun afhangelende armen en enigszins gebogen ruggen en loensen ze, ondertussen wat grinnikend, zo in mijn richting en hebben ze niets te vertellen over het ochtendprogramma*".

Geertsma begon daarom maar over het middagprogramma en stelde voor dat hij het APAN-Eemsterdeel zo tegen vier uur weer kwam halen. Dat leek de provinciaal archeoloog wat aan de korte kant en hij vroeg of het eventueel ook tegen zevenen afgehaald kon worden. Dat werd door Geertsma afgewezen onder de opmerking dat hij toch met profs van doen had, en dat twee uren bekijken wel voldoende was en dat hij altijd bereid was om in een latere fase van het onderzoek nogmaals met het materiaal langs te komen, maar dat hij dan ook aan de discussie zou willen deelnemen. Dus werd het vier uur. En dus werd het niet gezellig pizza-eten voor het team Roebroeks in het kantoor van de provinciaal archeoloog, boven de Eemsterartefacten.

Geertsma had naast het APAN-Eemsterdeel ook zijn eigen vondsten van de site meegenomen, die waarop de vondstmelding was gebaseerd. Tevens had hij de grote biface Eemster EE-72-1 meegenomen. Deze artefacten werden bij het APAN-Eemsterdeel gevoegd en dus ook onderzocht. Op de vraag van Geertsma of het team ook belang had bij artefacten geslagen uit de typische ondoorzichtige vuursteen van Eemster, afkomstig van andere vindplaatsen, ver buiten het Vermaning vondstgebied, antwoordde het team dat dat niet nodig was, ze hadden genoeg aan het Eemstermateriaal. Om vier uur was Geertsma terug voor het weer ophalen van de twee kistjes met Eemster.

Tot zover de observatie van een ontmoeting.

Glimmerveen kon als vondstmelder en als APAN-lid aanwezig zijn bij het onderzoek. Daarom weten we nu precies waaruit dat heeft bestaan. Er werd niet gediscussieerd over de stukken. De leden van het team bekeken om beurten elk artefact met een loep en noteerden vervolgens onafhankelijk van elkaar hun bevindingen op een vel papier. Deze werden nadien verzameld zodat de gegevens later uitgewerkt zouden kunnen worden voor de eindconclusie over de status van Eemster: wel of geen vindplaats, opgraven of niet opgraven. En dat zou alleen op de scherpte van de loepjes aankomen en het rondlopen op de site. Wat zagen ze op het oppervlak van de stenen en wat zagen ze aan het oppervlak van de site? En achteraf kan daarbij gevoegd worden; in hoeverre het team Roebroeks vrij was om onafhankelijk te mogen beoordelen los van het verleden.

Glimmerveen zou bij het vervolgtrajec betrokken blijven. Maar dat liep dus mis, zijn werk verplichtte hem voor een half jaar naar Wenen af te reizen. Daarmee stopte de "inside information" over het

onderzoek. Wel werd via hem nog bekend dat prof. dr. Henk Kars aan het team zou worden toegevoegd. Hij werd door de APAN gezien als een welkome aanvulling, want hij had in de 80er jaren van de vorige eeuw een onderzoek gedaan naar de ware aard van de Vermaningstenen. Daarvoor had hij alle hoeken van het Drents keileemplateau bezocht, zelfs tot op Texel. En in dat kader de opgraving Schuilenburg opgestart, welke helaas in een "incerto facto" gesmoord werd. Hij betrok diverse wetenschappelijke disciplines bij zijn onderzoeken. Positief was wel dat Kars de Leemdijkbijl, na gedegen onderzoek, als een authentiek artefact omschreef in het ROB-jaarverslag over 1988. Zijn onderzoeksgegevens zijn echter nooit gepubliceerd, maar hij zal vele rapporten hebben opgesteld. Deze zouden gebruikt worden in het Roebroeks-Eemster onderzoek. Welgemoed ging de APAN daarom de zomer tegemoet. Met de inbreng Kars waren de betrokkenen aan amateurszijde redelijk optimistisch over de afloop. Dat zou een falikant verkeerde gedachte blijken te zijn.

Het onderzoek van het team Roebroeks is volgens mij de wetenschap onwaardig geweest. Er is geen enkele schep op de vindplaats Eemster in de grond gestoken. In deze zaak zie ik dat als een eerste vereiste. De zeer slecht beargumenteerde valsverklaring van Eemster werd gepubliceerd in de Nieuwe Drentse Volksalmanak 2004. En werd vervolgens opgepikt door de ANP-nieuwsdienst. Dit zorgde ervoor dat het in heel Nederland voorpagina-nieuws werd. Dat was hard. Onnoemelijk hard. De acties die daar vanuit het secretariaat van de APAN op volgden waren in sommige gevallen ook hard. Maar we hadden besloten dat de wetenschap er deze keer niet zomaar mee weg zou kunnen komen. Met zo'n rapport mocht dat niet gebeuren. Het internet werd daar dan ook volledig voor ingezet. Via die weg werd contact gezocht met alle leden van het team Roebroeks. Dat heeft leuke uitspraken opgeleverd. Via die weg werden ook een aantal speciaal ontworpen posters verstuurd. Het is de "ondergrond-methode". Maar het werkt. Dat gaan we op internationaal niveau doorzetten. Er valt nogal wat te melden uit dit land.

En omdat het rapport aan alle kanten rammelt begon het vrijwel onmiddellijk op de samenstellers terug te slaan. Het is duidelijk geworden dat de zaak Vermaning beheerd wordt door een stel feodale wetenschappers die denken dat wij als amateurs nog steeds analfabeet zijn en die ons bepaalde acties en meningen graag zouden verbieden. Aldus sluiten ze de wetenschap af van de werkelijkheid. Maar door het knullige Roebroeks-Eemster-rapport staat de feodale burcht aardig in de fik. En het leuke is dat de bezitters ervan de lucifers zelf hadden laten slingeren. Dus aansteken was een makkie.

De redenen waarom volgens het team Roebroeks het APAN-Eemsterdeel bestaat uit verdachte artefacten en waarom ze recentelijk vervaardigd zouden zijn. Het team noemt in vier punten de redenen, die hieronder kort samengevat zijn weergegeven.

1. De gebruikte vuursteen wijkt duidelijk af van noordelijke vuursteen. Het lijkt te gaan om materiaal uit zuidelijke rivierafzettingen uit bv. de Formatie van Urk. Dit materiaal komt niet voor in Drenthe en de aangrenzende provincies. Het zou uit Limburg komen. In de prehistorie is transport over een afstand groter dan 20 km onbekend. Op Eemster bestaat praktisch alle materiaal uit niet-lokale grondstoffen en deze zijn in de vorm van grote knollen aangevoerd over een afstand van meer dan 20 km. Dit is van geen enkele Europese site bekend.

2. Het materiaal suggereert dat Eemster een oppervlakte-nabij vondstcomplex zou zijn, dat zich nog in primair

archeologische context bevindt. Het nagenoeg ontbreken van oppervlakteveranderingen zou daarop wijzen. Op Eemster zou dit niet kunnen, omdat de keileem op ruwweg een meter diepte zit en dat daarboven ook nog keizand aanwezig is. De sedimentaire matrix waarbinnen het wel gekund had is dus op Eemster niet aanwezig.

3. De afgeronde ribben op de artefacten komen niet voor op de duizenden bestudeerde stukken vuursteen die tijdens bemonsteringsprogramma's op keileem- en keizandontsluitingen zijn verzameld. Ook komen ze niet voor op andere artefacten uit het gebied, of op die uit andere gebieden. Ze komen echter wel overeen met de afgeronde ribben van Hoogersmilde en Hijken. En zoals bekend die artefacten zijn vals.

En de conclusie kort samengevat:

De artefacten wijken sterk af van wat er bekend is uit het Europese Midden Paleolithicum. De afwijkingen zijn niet echt. De afgeronde ribben zijn elders onbekend en daarom is er maar één uitleg voor: Eemster is vals en daarom is het geen archeologische vindplaats.

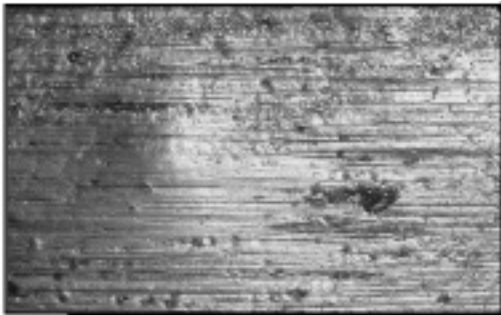
Dat is nogal wat, die kennis over alle Europese midden paleolithische vindplaatsen en andere gebieden. Dat maakt wel indruk. Maar niet heus. In de Dordogne en in de omgeving van le Grand Pressigny komen geregeld artefacten voor met dergelijke afgeronde ribben. Zelfs professor Bordes, de man die misschien wel de belangrijkste rol heeft gespeeld in de valsverklaringen van de verse Vermaning midden paleolithen kende artefacten met precies dezelfde afgeronde ribben uit Noord - Frankrijk. De waarde van dit punt is dus nihil. En wat die vuursteensoort betreft, die heb ik de heren meerdere malen getoond, al vanaf het onderzoek van Kars in de 80er jaren. Ook op APAN-dagen is het een aantal keren getoond aan Roebroeks. Dit punt heeft dus ook een nihilwaarde. Ik kom er nog op terug, er valt nog meer over te verhalen. Ik ben bij de Eemstergraverij van Kars aanwezig geweest. Hij heeft in de wegberm gespit, dus niet pal op de site. Uit ervaring weet ik dat het profiel pal op de site nogal verschilt van dat in de wegberm. De samenstellers van het rapport hebben dus geen inzicht in de werkelijke bodemstructuur pal op de site. Ze hadden immers een schep vergeten. Wat ze aanhalen is fictief. De waarde ervan is nihil. En over het aanvoeren van materiaal over meer dan 20 km, zou Roebroeks zijn eigen toespraak uit 2000, over eten enzo... eens moeten gaan beluisteren. Daarin heeft hij het over een aanvoer van meer dan 60 km. En wij kennen voorbeelden uit de literatuur waarin van aanvoer over meer dan 120 km sprake is. Ook de waarde van dit punt is dus nihil.

Het niet voorkomen van zuidelijke vuursteen zou bevestigd zijn door Harry Huisman van het Natuur Museum Groningen. Ze hadden hem dit gevraagd. Dat klopt wel, want ik heb contact gezocht met deze conservator. Hij stelde dat hij naar eer en geweten hun vraag had beantwoord; "*Er komt geen Limburgse vuursteen voor op het Drents keileemplateau*". Waarom ze dit antwoord van hem nodig hadden wist hij niet, ze hadden hem niks over een onderzoek van Eemster verteld en ook hadden ze hem geen vuursteen voorbeelden getoond. Toen ik hem stukken uit de collectie van de APAN toonde was zijn eerste reactie dat hij deze vuursteen kende en dat die soort wel degelijk op het keileemplateau voorkomt. Tevens stelde hij dat de glans op de stenen authentiek was en enorm oud en niet na te maken was en dat ze gelijk was aan de glans die hij op stenen die hij aantrof in de keizanden en in het keileem. Weg was het verdachte punt van de exotische vuursteen. Dat leverde nieuws op. Dat was het begin. En het vervolg is nog steeds bezig. Het lijkt carrières te

Waar zijn de 4 valse ? Zoek de 4 valse.

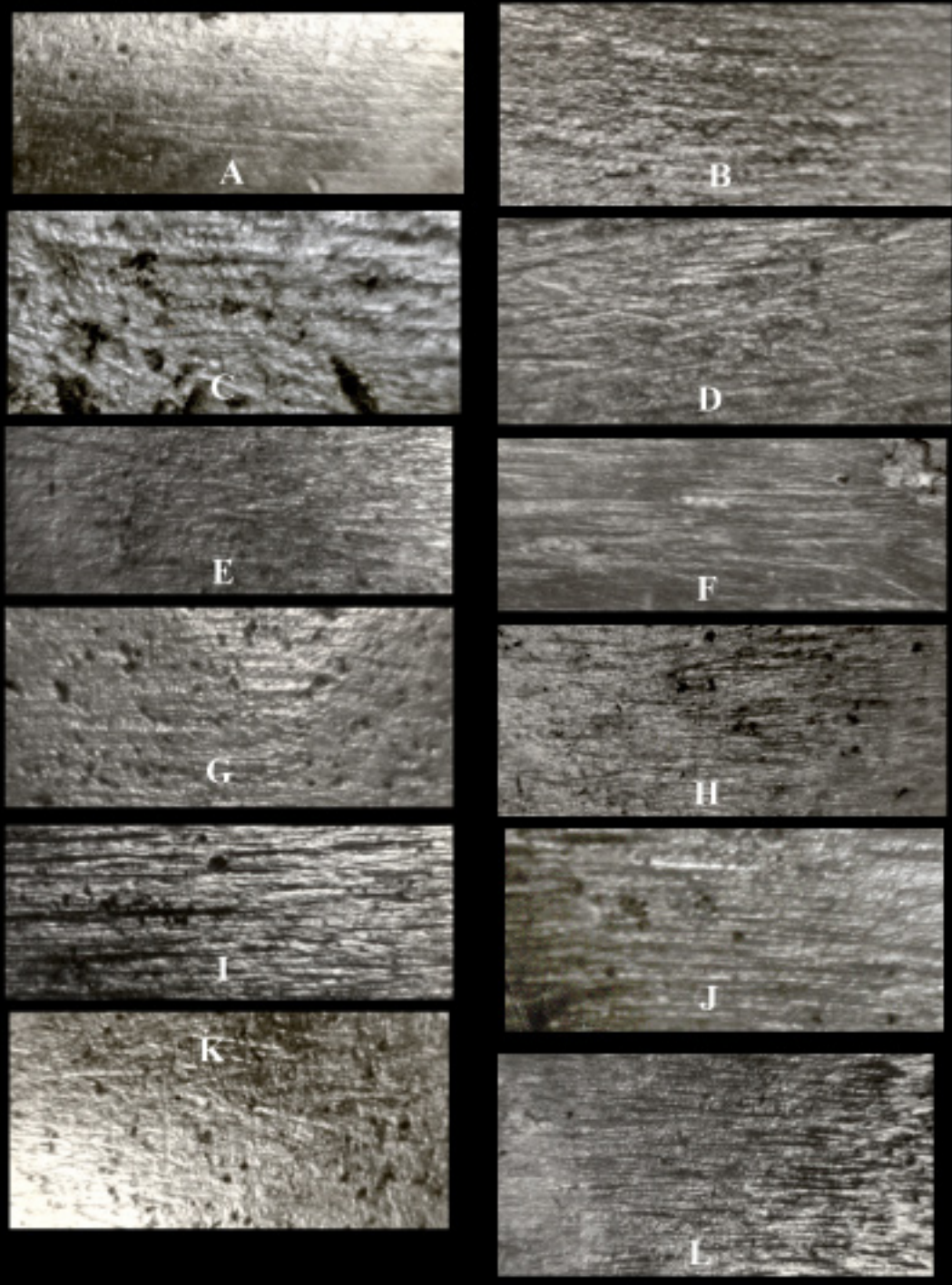
NEOLITHISCH DEPOT VAN RAVENSWOUD - STAPERT - 1976
WIE GAAT DIT WINNEN ?

NEO DEPOT VAN RAVENSWOUD STAPERTS 4x VALS & 8x ECHT
WIE GAAT DIT WINNEN ?

ZOEK DE MACHINESLIJPINGEN en win een vuistbijl

Links: machinale slijping van Van Noort (vergroting 25x).
Onder: de slijpingsvoorbeelden zijn details (vergroting 22x) uit de voorbeelden van Stapert uit zijn rapport van 1976. Vier ervan zouden volgens Stapert sporen van machineslijping zijn. De rest is volgens hem echte prehistorische slijping? Welke zijn machinaal?

Vergelijk bovenstaande uitvergrotingen van Stapert met de Van Noort-slijping en vul in.
 Volgens mij zijn de volgende vier uitvergrotingen machinale slijping:.....
 Naast de vier machineslijpingen die ik boven heb ingevuld heeft Stapert deze nog vergeten:.....
 Alle uitvergrotingen zijn machineslijpingen (invullen met ja, of een streepje):.....
 Alle uitvergrotingen zijn authentieke prehistorische slijpingen (invullen met ja, of een streepje):.....

schaden. Alleen de leden van het team Roebroeks kunnen dat stop zetten, door Eemster echt te verklaren. Ik doe dan ook een oproep uit naam van de APAN aan de samenstellers van het rapport om alsnog te komen tot een open wetenschappelijk onderzoek. De APAN wenst dan vanaf het begin daarin een rol te spelen. Er zal eerlijk met elkaar gediscussieerd moeten worden.

1975 - 2005, dertig jaar zaak Vermaning. En nog steeds heeft de wetenschap geen uitvergrotingen van slijpschijfsporen laten zien die aanwezig zouden zijn op de vals verklaarde midden paleolithen van Vermaning. Waarom niet? Al zijn vals verklaarde stukken moeten er toch vol mee zitten, aan alle kanten, van onder tot boven, van de grootste werktuigen tot aan de kleinste afslagen. Men hoeft maar in te zoomen op zomaar een willekeurige plek op een willekeurig gekozen artefact en dan moeten ze al te fotograferen zijn. We kennen alleen de zeer verdachte voorbeeld slijpschijfsporen die aanwezig zijn op bijl nr. 8 van het neolithisch depot van Ravenswoud. Deze sporen werden ingezet tegen de echtheid van de ruim 80.000 jaar oudere midden paleolithen en er werd bij gezegd dat ook die met een dergelijke slijpschijf bewerkt waren om ze oud te doen lijken.

De slijpschijfsporen aanwezig op bijl nr. 8 kennen we uit het rapport van het Gerechtelijk Laboratorium uit 1976. In datzelfde jaar moest Stapert ook een rapport bij de rechtbank inleveren. Ook daarin staan de slijpschijfsporen van bijl nr. 8 afgebeeld, naast die van nog een drietal andere bijlen uit het neolithisch depot. Er waren vier valse bijlen volgens hem. In 1986 komt Stapert nog een keer op de zaak Vermaning terug en toont wederom slijpschijfsporen van twee bijlen uit het depot, waaronder die op bijl nr. 8. We werken momenteel hard aan een vergelijkingsonderzoek tussen de afbeeldingen in de verschillende rapporten. De tijd was te kort om het geheel in deze Extern op te nemen. Dat komt later aan de orde.

Naast dit stukje over het Neolithisch depot van Ravenswoud plaatsen we alle slijpsporen uit het rapport van Stapert uit 1976. Vier van de foto's tonen volgens Stapert sporen van een elektrisch aangedreven slijpschijf. Het zijn de vier valse bijlen. We hebben er de sporen van een slijpproef van Van Noort naast gezet. Vier van de Stapertfoto's moeten daarmee overeenkomen. We hebben er een wedstrijdje van gemaakt. Zoek de vier van Stapert en win een vuistbijl. Maak een fotocopy van de pagina met de foto's en beantwoord de vragen. Stuur dit op naar het APAN-secretariaat. Onder de goede inzenders wordt een Franse vuistbijl verloot. Wetenschappers mogen ook inzenden, behalve die direct betrokken waren bij de zaak Vermaning.

Van elektrische slijping wordt door Stapert opgemerkt dat de sporen strikt parallel lopen. Dit werd ook door van Noort geconstateerd. Wij willen daarbij nog opmerken dat ze ook altijd even breed zijn en dat ze uit één richting komen, nl. uit de richting waarin de slijpschijf draait. Tevens zijn de sporen superglad. Dit werd in 1976 door het Gerechtelijk Laboratorium opgemerkt, en later ook door Van Noort. Stapert schrijft over prehistorische slijping dat die onregelmatig is en vaak v-vormige aanzetten laat zien, omdat de bijl heen en weer werd gehaald over de slijpsteen. De slijpingen komen dus niet uit één richting. Wij willen hierbij nog opmerken dat prehistorische slijping een rul uiterlijk heeft en dat ze onderling per bijl sterk kunnen verschillen.

Soms zijn de slijpingen uitgevoerd met korte halen en soms met lange halen. Soms zijn ze diep en soms zijn ze oppervlakkig. De slijpingen werden uitgevoerd met zand op een onderliggende slijpsteen. Bij 250 maal vergroten van het oppervlak wordt de zandslijping zichtbaar in de vorm van dribbelpadjes, zoals door Van Noort is aangetoond. Van diverse bijlen in het neolithisch depot van Ravenswoud heeft hij acetaat-peels genomen. De resultaten daarvan gaan we in de toekomst tonen en bespreken.

Na 30 jaar onderzoek door diverse amateurs is er nog nooit een op een elektrisch aangedreven slijpschijf ontstaan gelijkend spoor aangetroffen op de Vermaning midden paleolithen. De wetenschap heeft ze ook nooit getoond. En reken maar dat er scherp naar gezocht is. Bijna alle midden paleolithen zijn gefotografeerd. Zowel door het toenmalige BAI als door de amateurs. Gewoon om ze vast te leggen en om onderzoek te doen. De onderzoeken van Wouters en Van Noort zijn daarbinnen wel de bekendste. Van Noort heeft de laatste jaren dusdanige sporen op Vermaningmateriaal aangetoond, dat hij kan stellen dat het ontstaan ervan volledig natuurlijk is geweest. Door middel van eigen slijpproeven heeft hij aangetoond dat de aanwezige krassen op de midden paleolithen van Vermaning veroorzaakt zijn door schurende zandkorrels. De uitvergrotingen die hij middels de zgn. acetaat-peel-methode verkrijgt zijn zo onwaarschijnlijk scherp in details, zelfs tot 250 x, dat hij zelfs van die krassen, door hem benoemd als "dribbelpadjes", de grootte van de individuele zandkorrels kan vaststellen waardoor de kras is ontstaan.

Middels onderzoek van de zandvoorkomens op de vindplaatsen Hoogersmilde, Hijken en Eemster heeft hij vastgesteld dat de krassen op de werktuigen per vindplaats overeenkomen met de zandkorrelgrootte per vindplaats. In geen enkele wetenschappelijke verhandeling wereldwijd hebben we dergelijke dribbelpad-sporen tot nu toe gezien. Van Noort heeft aangetoond dat ze aanwezig zijn op artefacten uit alle in situ cultuurperiodes. Bovendien bleek dat de gemiddelde lengte van de krassen op de valsverklaarde Vermaningstukken zo'n 6 á 7 mm lang zijn. In de literatuur zijn onderzoeken beschreven van ontdooiende en weer bevroerende grond, met daarin geplaatste stenen. Het bleek dat per vorstperiode de steenverplaatsingen 6 á 7 mm bedroeg. Op de vindplaatsen Hoogersmilde, Hijken en Eemster zijn cryoturbatie verplooiingen aangetoond, ontstaan tijdens de koudste fase van de Weichselijstijd. En toen waren de artefacten al in het bodemprofiel opgenomen. Alle omstandigheden voor het ontstaan van de korte krasjes op de relatief verse steenoppervlakken van de ergens in het Eemien geslagen artefacten waren dus aanwezig. Deze processen hebben gezorgd voor de afgeronde ribben, die in het rapport van het team Roebroeks doorslaggevend waren voor de conclusie dat ze vals waren.

Onderstaand enkele passages uit emails.

Van een buitenlandse wetenschapper (wegens de explosieve inhoud houden we de naam van de afzender onder ons, vertaling K.G.):

.....bij deze wil ik toch wel reageren naar aanleiding van het onderzoek van de vier "wetenschappers" betreffende de collectie Eemster. Ik sta volledig open dat de stenen vals KUNNEN zijn. Wat de vier "wetenschappers" aanbrenge tart elke verbeelding en heeft niets met wetenschap te maken; enkel met het grote gelijk. Dat voor dergelijk onderzoek ook maar 1 euro uitgegeven wordt is een minachting van de Nederlandse belastingbetaler.

Enkele feiten:

- herkomst vuursteen verdacht: bewijs dan waar het wel van afkomstig is.
- vreemde afgeronde ribben: bewijs dan hoe ze ontstaan zijn en lig niet te insinueren dat Vermaning grasmachines sleep; dan ga je ook niet op een akker wat natuurlijke vuursteen oprapen en dit met de artefacten vergelijken. Als ik een dergelijke redenering moet aanhouden dan zijn al mijn Federmesser, Meso en Neovondsten vals of verdacht want ik vind NOOIT de vuursteenvarianten in natuurlijk voorkomen op die akkers.
- de fysische kenmerken van de natuurlijke vuursteen zijn anders dan de artefacten: lijkt me nogal logisch, welke processen hebben eerder al op de natuurlijke vuursteen ingewerkt t.o.v. de artefacten die op een bepaald ogenblik in de tijd vervaardigd worden.
- men gaat een beetje op die akker rondlopen: waarom wordt er geen opgraving uitgevoerd; als er niets meer in de bodem zou zitten zou dit zeer verdacht zijn. Maar nee, dat durven de "wetenschappers" niet aan; de stukken zijn vals, het is geen vindplaats, dus moet en mag je er nooit meer opgraven. Als dit niet van pretentie getuigt weet ik het niet meer. Als dit wetenschappelijke methodiek is dan moet die toch wel ingegeven zijn na menige liters drank die gratis door Waterbolk en Louwe Kooijmans ter beschikking zijn gesteld.
- Slotsom: na dertig jaar heeft men geen enkel nieuw feit of bewijs kunnen aanbrengen maar men meent het nu wel te weten.

Maar het effect van deze onzin zal nog veel erger zijn: de steentijdmensen worden weer duidelijk in twee kampen gedreven of dacht men dat wanneer enkele hoofdrolspelers dood zijn, men nu de gelegenheid heeft om eens flink om zich heen te schoppen.....

Met de conservator van het Natuur Museum Groningen is de volgende email-correspondentie gevoerd.

Geertsma aan Huisman.

Geachte heer Huisman,

Hierbij mijn hartelijke dank voor het onderhoud van gisteren, 4 januari, over de collectie Eemster en wat daar zoal mee te maken had. Met uw visie t.o.v. de oppervlakteverwerking van de Eemsterstukken, dat er een oude natuurlijke glans op aanwezig is, te verklaren als een beginnende windlak, en dat die glans gelijk was aan de glans op vuurstenen die door u aangetroffen worden in keizanden, was ik zeer ingenomen. Uw visie komt nagenoeg overeen met die van de APAN-onderzoekers, het enige verschil is dat de glans door ons gezien wordt als een "wrijvingspatina".

Uw tip om Eemster eventueel als een geologisch object te gaan opgraven heb ik inmiddels besproken met een aantal APAN-mensen. Wij denken dat alleen een opgraving door archeologen voor deze vindplaats zinvol kan zijn. Het is de laatste, dus enige, in situ van de Neandertaler die bekend is bij de wetenschap. Verstoring ervan kan nooit ongedaan worden gemaakt.

Over het begrip "hyaliet" heb ik navraag gedaan bij G.J. van Noort. Deze APAN-onderzoeker heeft over verwerking op (vuur)stenen veel gepubliceerd in de reeks APAN/EXTERN. Uw conclusie dat windlak een afgezet laagje is, dat in meerdere gevallen zelfs vorstscheuren op stenen overdekt, is ook door hem zo beschreven. Middels vergrotingen tot 250x, verkregen

door de acetaat-peel-methode heeft Van Noort diverse verwerkingen op vuursteen laten zien en besproken, waaronder bv. het echtheidskenmerk "frictieglans". Een deel van het materiaal dat hij hiervoor gebruikt heeft komt uit de Eemster-deelcollectie van de APAN.

Van Noort mailde mij over het begrip "hyaliet" het volgende:

Zowel in de Quarz monografie van Rudolf Rykart staat op blz. 391 dat Hyaliet (wasseropal) een variëteit is van Opaal. Maar ook in de "De Grote Encyclopedie der Mineralen van Rudolf Duda en Lubos Rejl, staat op blz. 356 dat Hyaliet een variëteit is van Opaal. Krauskopf (1985) schrijft dat silicium polymeriseert bij een concentratie die hoger is dan 120 deeltjes silicium per miljoen deeltjes water. Dit kan alleen bereikt worden bij een PH 9 en hoger. Dit heeft op het Drents keileemplateau alleen plaatsgevonden vanaf het eind van de Saale bij het afsmelten van het ijs tot aan de bodemverzuring in het Eemien. Na het Eemien is de bodem zuur gebleven, behoudens kleine zoetwaterplasjes waarin schelpdierresten leven, hierdoor kan de PH waarde van de bodem hoger zijn.

Indien we uitgaan van de boven omschreven eigenschap van het polymeriseren en het neerslaan op vuursteen, dan moeten windlak-artefacten gedateerd worden in het begin van het Eemien. Maar ook de windlak op natuurlijke stenen is in die tijd afgezet. Van deze stenen sloeg de Neandertaler vervolgens zijn artefacten, bv. op Hoogersmilde, Hijken, Eemster en Schuilenburg. Daarna is er geen windlak of hyaliet meer op afgezet, aangezien door plantengroei dit proces werd gestopt. En zo vinden wij de artefacten terug, altijd in concentratieverband. Dit in tegenstelling met de windlak-artefacten die altijd als losse vondsten worden aangetroffen. Wij dateren die artefacten dan ook als pré-Saaliën. Het zijn driftartefacten. Of door het ijs, of door het smeltwater hier terecht gekomen. En wat typologie betreft passen ze allemaal binnen de toolkit van het Markkleebergien van 180.000 BP.

Mogelijk hebt u nog aanvullende gegevens omtrent het verschijnsel windlak, of juist tegengestelde. Graag vernemen wij uw visie dit fenomeen aangaande.

Van de witte vuursteenknol met de bruine banderingen, die zo overeen kwam met een kern van Eemster, ben ik de herkomst vergeten te onthouden. U zult deze ongetwijfeld genoemd hebben. Bij deze dan ook de vraag of u nogmaals de herkomst daarvan zou willen doorgeven.

Met vriendelijke groet,

Klaas Geertsma

Huisman aan Geertsma.

Geachte heer Geertsma,
Dank voor Uw bericht. Wat ik gisteren van U gezien heb aan kenmerken op o.m. de twee vuistbijlen van Eemster, kan volgens mijn bescheiden mening niet anders geduid worden dan veroorzaakt door natuurlijke processen. De zachte zijdeglans is niet die van een verse vuursteenbreuk. Een verse vuursteenbreuk is - voor zover ik weet - vrijwel in alle gevallen mat. Niet vergeten mag worden dat de vondsten afkomstig zijn uit de bouwvoor, dus hoogstwaarschijnlijk uit een voormalig dekzand/keizandmilieu. Daarom is het niet uitgesloten

dat de zachte glans op de bijlen veroorzaakt is door verstuivend zand. Dat de glans op de ribben zelfs iets sterker is dan op de vlakken is in dit verband evenmin vreemd. U vertelde mij ook dat er plekjes aanwezig zijn waar de glans afwezig is. Ook dat is niet vreemd aan gesteenten die onder aride omstandigheden aan winderosie hebben blootgestaan. Dat windlak alleen maar in bepaalde perioden ontstaan kan zijn, daar zou ik als ik jullie was zeer voorzichtig mee zijn. Het is best mogelijk dat er specifieke omstandigheden nodig zijn om afzetting van secundaire opaal (windlak) te verkrijgen, maar weet dat dit van alle tijden is – gedurende het Pleistoceen meermalen. Ook uit het Holoceen is patinerings van vuursteen - dus opaalonttrekking- goed bekend. Windlak als opaalafzetting ontstaat vandaag-de-dag op talrijke plaatsen, vooral in woestijnen. Beschouw windlak daarom als een gegeven, maar koppel er geen datering aan.

Over een pré-saalien of vroeg Eemien datering van bepaalde vondsten kan ik mij niet uitlaten. Daar ben ik geen deskundige in. Maar weet wel dat er nergens in Noord-Nederland gevallen bekend zijn van 'driftstenen' met die datering. Uit het Elsterien is geen noordelijke zwerfsteenmateriaal bekend. Het noordelijke gesteentemateriaal uit de Formatie van Appelscha (Hattemlagen) stammen uit het Menapien - te vroeg om daarin artefacten te vinden, bovendien is daarin vuursteen afwezig. De 'driftstenen' zouden dan moeten voorkomen in de Formatie van Eindhoven. Daaruit zijn mij nog nooit vondsten van stenen bekend geworden. De vondstomstandigheden in Noord-Nederland wijken op talrijke punten essentieel af van de rest in Nederland en daarmee het vondstbeeld ook.

Wat ik jullie nogmaals kan adviseren is, dat jullie op puur zakelijke en feitelijke gronden moeten discussiëren en vooral ook publiceren. Doe onderzoek aan de artefacten, vooral waar het gaat om patinerings, glans en afslijting. Dergelijke oude artefacten hebben letterlijk een bewegende geschiedenis achter de rug. Vooral in de tweede helft van het Weichselien zal door bodemverkneding sprake zijn geweest (niet in alle gevallen) van beïnvloeding van het oppervlak van het materiaal.

Om jullie bewering te onderbouwen is het essentieel vast te stellen of er op of vlak in de buurt van de site nog meer van dergelijke ondoorzichtige grijze vuursteen voorkomt en zo ja, wat de kenmerken van die stenen zijn. In ieder geval kan ik nogmaals bevestigen dat de getoonde stukken vuursteen normaal voor Noord-Nederland genoemd mogen worden, zij het dat ze als type gewoon zeldzamer te vinden zijn. Echter, het mag niet worden uitgesloten dat bepaalde grote vuursteenknollen tijdens een laat stadium van het transport gefragmenteerd zijn en relatief dicht bijeen zijn gebleven. Deze zgn. Schrapnel-geschiebe zijn in de Noordduitse laagvlake meermalen beschreven.

Ik was onder de indruk van de vorm en uiterlijk van de twee Eemster bijlen. Het type vuursteen waaruit ze vervaardigd zijn blijft afwijkend. Echter, om deze - en andere vondsten - op grond van de genoemde kenmerken voor vals te verklaren, is naar mijn mening misschien toch te voorbarig geweest. Hieraan had een veel gedegen onderzoek moeten worden verricht. Bestudering alleen met behulp van een handloep en/of een binoculair geeft te weinig zekerheid over de getoonde kenmerken. Mijn voorstel zou zijn te zien of er met geavanceerdere technieken nog gebruikssporen op aangetoond kunnen worden. Dit laatste is gezien de datering niet erg waarschijnlijk, maar uitsluiten mag je het ook niet. Offer desgewenst een of meer artefacten met genoemde kenmerken op, maak daar slijpplaatjes van, doe onderzoek naar de microfauna in de

vuursteensplinters. Kijk of en hoe dik de opaalafzetting is op vlakken en ribben. Kijk of er ook sprake is van abrasieverschijnselen. Doe nogmaals ook veldonderzoek naar de verspreiding van dergelijke typen vuursteen. Dat alles tezamen levert een aantal concrete gegevens op, die jullie in een bijdrage kunnen publiceren om tegenwicht te geven aan de andere mening.

Geertsma aan Huisman.

Geachte heer Huisman,

Nog even terugkomende op uw laatste mail.

In uw visie op de geschiedenis rondom de Vermaningzaak lijken vastgeroeste voorstellingen aanwezig, die niet met de werkelijkheid overeenkomen. Om te beginnen zijn alle valsverklarde artefacten van de sites Hoogersmilde, Hijken en Eemster geen oppervlaktevondsten geweest. Ze komen geen van allen oorspronkelijk uit de bouwvoor. Dit is ook na te lezen in bv. Palaeohistoria nr. 15, waarin de Hoogersmildegroep beschreven staat. Daarin wordt van de artefacten gezegd dat ze kort voor het vinden door de diepploeg uit de onderliggende keizandlaag naar boven waren gebracht. Tijdens de opgraving werden nog 42 artefacten opgegraven uit onverstoorde grond tot 80 cm. onder de bouwvoor.

Het ging om meer dan een derde deel van het totaal aan vondsten van deze site. Voor Hijken geldt in wezen hetzelfde. Ook daar was de diepploeg de leverancier van de artefacten. Vermaning zocht echter deze plek praktisch volkomen leeg. De vindplaats was door grondwerkzaamheden en de diepploeg dusdanig verstoord dat er alleen nog in het slootalud een deel van het oorspronkelijke bodemprofiel aanwezig was. Daar werd door de wetenschap nog een zevental artefacten in oorspronkelijke ligging aangetroffen. In het keizand. En wat Eemster betreft heeft Vermaning altijd gezegd dat hij daar de artefacten op de akker aantrof in een baan omhoog geploegd gelig leemhoudend zand. Dus niks afkomstig uit de bouwvoor. Dat sprookje wordt door Waterbolk verspreid en wordt blijkbaar zomaar door velen geloofd. U niet uitgezonderd. De patinerings op deze artefacten heeft daarom niks te maken met windzand polijsting, er is geen windlak op aanwezig, zelfs geen begin ervan.

De glans op de stenen is veroorzaakt door de schurende werking van zand in de bodem. U herkende deze glans ook als voorkomend op stenen uit dat keizand. Dat is volledig tegengesteld aan wat de wetenschappers in het rapport beweren. De artefacten zouden windlak en krasjes moeten hebben, gelijk aan de stenen in het keizand. Wij denken dat u gelijk heeft, want wij doen dezelfde observatie. Op de artefacten van Eemster zitten echter wel degelijk krasjes. Een van de APAN-onderzoekers, dhr. G. van Noort heeft door studie van die krasjes op de Eemsterartefacten, de korrelgrootte van het zand waarin deze artefacten hebben gelegen kunnen berekenen.

Om het totaalonderzoek naar windlak hier weer te geven is onmogelijk. Maar neem nou gewoon het feit dat flessen aan het strand aan de kant die naar de wind ligt dof worden. Ruiten van bv. strandpaviljoens worden om de zoveel tijd vervangen omdat ze matglas worden. En dat er nog nooit een hoogglans windkanter gevonden is. Daarom alleen al is het koppelen van hoogglans op stenen (windlak) aan dit proces wel wat erg overspannen. Natuurlijk wordt hyaliet ook nu

Deskundige: 'Eemster' kan wel degelijk Drents zijn

GRONINGEN ■ De prehistorische werktuigen die wijlen Tjerk Vermaning vond bij Eemster, zijn zo echt als het maar kan. Deze conclusie trok Harry Huisman van het Natuurmuseum Groningen toen hij dezer dagen enkele van de stukken onder ogen kreeg. "Ik zou ze tenminste onmiddellijk echt hebben verklaard", zegt Huisman. Nog maar kort geleden kregen de Eemstervondsten in een nieuw wetenschappelijk rapport definitief de kwalificatie 'vals.'

In dat rapport werd ook verwezen naar Huisman, die landelijk bekend staat als natuursteendeskundige bij uitstek, die in deze hoedanigheid ook geregeld wordt geraadpleegd door archeologen. Volgens de onderzoekers die 'Eemster' onder de loep namen, zijn de werktuigen vervaardigd van zogeheten zuidelijk vuursteen, een 'matte' variant die van nature niet in Drenthe voorkomt.

Huisman, hiernaar door de onderzoekers gevraagd, kon volmondig beamen dat deze soort nooit door natuurlijke processen in Drenthe terecht kan zijn gekomen. Voor de onderzoekers was dit gegeven een van de bewijzen voor de valsheid van Vermanings stenen.

Huisman: "Maar inmiddels heb ik een paar stenen gezien - blauwgrijs van kleur - en kon ik vaststellen dat het hier helemaal geen 'zuidelijk' vuursteen betreft. De stenen die ik zag zijn inderdaad matter dan het 'noordelijk' vuursteen

Wijlen Tjerk Vermaning

dat veel meer glans heeft, zijn ook veel zeldzamer maar zijn wel degelijk ook op diverse andere plaatsen in het Noorden gevonden." Hij vindt achteraf dat de onderzoekers te kort door de bocht zijn gegaan. "Ik vind het ook vervelend voor mezelf, want er is mij destijds niet verteld in welke context de vraag werd gesteld."

Laconiek

Onderzoeker Marcel Niekus uit Groningen reageert laconiek. "Ik weet niet welke stenen Huisman onder ogen heeft gehad, maar die wij hebben gezien - en dat waren er veel - behoorden toch echt tot het zuidelijk type vuursteen", zegt hij. "Er zaten inderdaad een paar blauwgrijze stukken tussen waar wij niet zeker van waren, maar in overgrote meerderheid waren de stenen van zuidelijke herkomst, dat wil zeggen uit bijvoorbeeld Limburg."

(DvhN)

DvHN 15 Jan 2005

De kop boven dit artikel had moeten luiden: Onderzoek team Roebroeks deugt van geen kant; Eemster is zo echt als het maar kan. Met als ondertitel: De provinciaal archeoloog van Drenthe, Wijnand van der Sanden, had wel eens mogen protesteren inplaats van klakkeloos het aan alle kanten rammelende rapport Roebroeks via de Nieuwe Drentse Volksalmanak 2004 te publiceren. Hij heeft de provincie Drenthe moedwillig met het zoveelste schandaal in de zaak Vermaning opgescheept. (KG)

nog op stenen afgezet, en het klopt dat dit voorkomt in woestijnen, maar dan wel altijd in de nabijheid van een bron met kalkrijk water. Op ebay Duitsland worden enorm veel artefacten uit de Sahara aangeboden, waaronder vele vuistbijlen. In alle gevallen worden ze afgebeeld middels foto's. Nog nooit zat er eentje tussen met windlak, of hyaliet. In tegendeel. Er bijna altijd is te zien dat de artefacten gezandstraald zijn. Dof dus. De mooiste voorbeelden daarvan zijn de artefacten van tectiet of Libian Desert Silica Glass uit de woestijn van Libië. Daaraan is te zien dat alle scherpe kantjes door zandstralen verdwenen zijn.

In feite zijn alle stenen op het Drents keileemplateau driftstenen. Of ze zijn met het ijs hier gekomen, of door riviertransport. Tussen dit materiaal zitten veel artefacten, de zgn. losse vondsten. Hiervan zouden er nu in Noord Nederland tussen de 100 en 150 aanwezig zijn. Ze hebben alle windlak of hyaliet. En hyaliet kan alleen in een kalkrijk koud en nat milieu op die stenen zijn afgezet. Deze omstandigheden waren op het Drents keileemplateau aanwezig direct na het afsmelten van het Saale landijs. Plantengroei in het Eemien, waardoor de bodem zuur werd, stopte dit proces. Artefacten met hyaliet moeten derhalve van voor die plantengroei stammen. De Vermaningartefacten stammen uit de tijd van de plantengroei. Ze werden geslagen van de zwerfstenen met in veel gevallen hyaliet op het oppervlak. Dit oppervlak werd d.m.v. precussie verwijderd, zodanig dat er bv. een vuistbijl overbleef, met een in eerste instantie dof versgeslagen uiterlijk.

Deze artefacten worden vervolgens achter gelaten en door erosie en verdere plantengroei verdwenen ze onder de grond. Uiteindelijk komen ze terecht in het keizand. En net wat u zegt: in de tweede helft van de Weichsel ijstijd zal door bodemverkneding er sprake van zijn geweest van beïnvloeding van het oppervlak van het materiaal. De patina die zo ontstaan is noemen wij "wrijvings patina", wat in feite een schuring is. En bij schuring kan het zijn dat de bodem van diepliggende kuiltjes dof is gebleven, omdat er zich bv. lutumdeeltjes in hebben verzameld zodat dit niet geschuurd werd. Het is ook bij schuren dat hoger liggende delen, zoals ribben, met grotere druk te maken krijgen tijdens dat schuren, vandaar dat die een hogere glans hebben verkregen. Het kan zijn dat in deze periode door datzelfde proces de afrondingen van de ribben is ontstaan. Het spreekt vanzelf dat er door dit schuurproces geen laagje wordt afgezet, maar er een laagje verdwijnt. Het is daarom wat dikte betreft niet te meten. Aan onderzoek zijn al enkele Eemster artefacten opgeofferd. Evenzo stukken van de vindplaats Hijken.

Artefacten met afgeronde ribben zijn kenmerkend voor het Vermaning vondstgebied. Wij hebben wel enkele hypothesen waarom ze m.n. juist in dit gebied dit verschijnsel hebben. Daarover later misschien meer. Er zijn dus drie vondstcomplexen waarbinnen artefacten met dit fenomeen voorkomen. Hoogersmilde, Hijken en Eemster. Gekoppeld daaraan kan de vindplaats Schuilenburg beschouwd worden. Ik heb u daarvan de kwartsitische-zandstenen vuistbijl en cleaver/tranchetbijl laten zien. Op de bijl herkende u eveneens een glans. Het is triest dat deze vindplaatsen alle met niet geijkte archeologische argumenten van de tafel zijn geveegd. De Vermaningvindplaatsen als vervalsingen en Schuilenburg als "incerto facto".

Helaas zijn er voor ons weinig publicatie mogelijkheden. Er is geen bijlage waarin wij onze visie kwijt kunnen. Al gedurende 30 jaar is er door APAN-amateurs over bevindingen en onderzoeken gepubliceerd in eigen tijdschriften (Archaeologische Berichten,

Archaeologie en APAN/EXTERN). Vele beroeps kennen deze publicaties, maar nooit vinden we in literatuurlijsten aan het eind van hun artikelen verwijzingen naar onze tijdschriften. De enige keer dat het wel gebeurd is, was in het Waterbolkboek. Al onze tijdschriften staan in de literatuurlijst. In het boek zelf wordt er door de professor alleen een poging ondernomen om onze publicaties belachelijk te maken.

Binnenkort komt de APAN met een website. Daarin zullen we alles op een rij zetten, met vele foto's van artefacten. Uit te vergroten tot 80 cm. En indien iemand kan aantonen waar de slijptol te werk is gegaan, die krijgt een vuistbijl cadeau. Ik geef u een mail wanneer de site on line is.

Nog een vraag: was het u bekend dat Waterbolk en Van der Waals van Hoogersmilde en Hijken schatvondsten gemaakt hebben om zo de vondsten in handen te kunnen krijgen. Hierdoor werd de provincie verplicht om de artefacten aan te kopen. Het was nu immers Staatseigendom. De waarde ervan werd door prof. Schwabedissen bepaald. Waterbolk was de onderhandelaar met de provincie. Merkwaardig dat Vermaning later ervan wordt beschuldigd valse artefacten aan de provincie te hebben verkocht. Ik kan u verzekeren dat Vermaning geen van deze vondsten kwijt wilde. Vandaar de inzet van de schatvondstwet. Nog nooit eerder was die op steentijdvondsten toegepast. Tussen 1965 en 1975 werden de vondsten alleen maar geroemd. In heel Europa. En daarna is het plotseling afgelopen. Tot nu toe!

Met vriendelijke groet,

Klaas Geertsma

De mening van Huisman werd opgepikt door een tweetal journalisten. In het Dagblad van het Noorden verscheen een artikel waarin hij stelde dat Eemster zo echt was als maar kon en voor tv Drenthe deed hij gelijksoortige uitspraken. Merkwaardig was dat zijn echtheidsbevinding alleen werd afgedrukt in de editie Drenthe. Dit terwijl de valsverklaring op de voorpagina van alle edities had gestaan. Dit deed mij besluiten om een brief te schrijven aan de hoofdredactie. Ik wilde wel eens weten waarom de echtheidsverklaring van Huisman niet dezelfde status kon krijgen als de valsverklaring door het team Roebroeks. In mijn ogen was die valsverklaring teniet gedaan door de opinie van Huisman. Dat nieuws verdiende ruime verspreiding. Ze waren wel wat verplicht aan wijlen Vermaning. Tot aan de dag van vandaag zorgde zijn nalatenschap immers nog steeds voor werk.

Mail aan de hoofdredactie van Het Dagblad van het Noorden.

Aan de hoofdredactie van het DVHN

Geachte heer Sijpersma,

Op donderdag 13 januari was een belangrijk item tussen het voorpaginanieuws van alle edities van het Dagblad van het Noorden; een kolom met daarboven de kop:

Nieuwe studie: Stenen Vermaning vals.

Het nieuws ging over een verschenen rapport in de Nieuwe Drentse Volksalmanak 2004. In dat rapport

wordt melding gemaakt van een onderzoek waarin aangetoond zou zijn dat de laatste nog niet opgegraven vindplaats van de Neandertaler in Nederland vals zou zijn. Dit wordt onderbouwd met enkele argumenten. Eentje daarvan is dat de vuursteen waarvan de artefacten gemaakt zijn niet op het Drents keileemplateau voor komt. Een tweede was dat de verwerking op de artefacten, lees stenen, niet oud zou zijn. Om het vuursteen-argument kracht bij te zetten heeft het onderzoeksteam informatie ingewonnen bij de heer Harry Huisman van het Natuur Museum Groningen, zonder hem te vertellen waar zijn expertise voor gebruikt zou worden en zonder hem monsters van die bepaalde soort vuursteen, want daarover ging het, aan hem te hebben getoond.

Na het verschijnen van het rapport en nadat ik hem artefacten van die Neandertal vindplaats heb laten zien, kwam de heer Huisman tot de conclusie dat de artefacten van deze vindplaats, bekend als Eemster, volledig authentiek zijn en dat de vuursteensoort zelfs vrij normaal voor het Drents keileemplateau genoemd kon worden. Deze expertise is opgenomen in het Dagblad van het Noorden van 7 januari. Dat is oké, maar bij mijn weten heeft het alleen in de Drentse editie van Het Dagblad gestaan.

Het nieuws over het rapport in de Drentse Volksalmanak was landelijk voorpaginanieuws. En nu nota bene een persoon die in het rapport met misleidende vragen gebruikt is om daarmee de valsheid mede te onderstrepen, zich hiervan distantieert en met een positieve expertise over datzelfde Vermaning-materiaalkomt, zowel wat vuursteensoort als oude glans betreft, wordt dat alleen in de Drentse editie van het Dagblad geplaatst. Ik als lezer van de editie stad bleef daarom verstoken van dat nieuws. Huisman is een stadgroninger. Het Natuurmuseum is in de stad. De universiteit is in de stad, en vanuit hier werd Vermaning aangeklaagd wegens vervalsing. Aan het nieuw gepresenteerde onderzoek uit de Drentse almanak werd ook deelgenomen door een Groninger wetenschapper, nl. drs. M. Niekus.

Mijn vraag is dan ook of u een mogelijkheid ziet om dit nieuws alsnog ook in andere edities te plaatsen.

Met vriendelijke groet,

K. Geertsma
secretaris van de APAN

Twee weken later werd ik gebeld door een secretaresse namens de hoofdredacteur, dat ze mijn brief hadden besproken en dat ze mij gelijk gaven en dat ik ruimte kreeg om mijn mening over deze zaak middel een interview te verwoorden. Dat werd een artikel van bijna een halve pagina in de rubriek "Mensen en meningen". Daarin staat zuiver mijn mening verwoord, zonder vervelende ad hoc ontkrachtingen waar onze Paleo-top zo goed in is. Ik weet dat dit artikel ingeslagen is als een bom.

Ik wou het hier maar bij laten. Bij de actie-posters wordt apart uitleg gegeven. En de krantenartikelen spreken voor zich.

'Affaire-Vermaning mág niet opgelost worden...!'

Klaas Geertsma, secretaris van de vereniging voor amateur-archeologen Apan, kijkt om in wrok. Al twintig jaar voert hij strijd om de naam en de erfenis van de van vervalsing verdachte amateur-archeoloog Tjerk Vermaning gezulverd te krijgen van alle blaam.

Door Jan Wierenga

GRONINGEN ■ De 56-jarige Groninger ziet zijn missie als een kruistocht tegen het onrecht. Deze dagen is hij tot de conclusie gekomen dat het harnas nog lang niet uit kan. "Ik had werkelijk gedacht dat met de opkomst van een nieuwe generatie beroepsarcheologen de affaire-Vermaning een wending zou krijgen. Niet dus. De affaire-Vermaning mág blijkbaar niet opgelost worden."

Vier vertegenwoordigers van die nieuwe generatie wetenschappers publiceerden eind vorig jaar een rapport waarin zij de vondsten die Tjerk Vermaning in de jaren zeventig van de vorige eeuw deed bij Eemster, vals verklaarden. Het team, met aan boord ook de jonge Groninger onderzoeker Marcel Niekus, werd aangevoerd door de Leidse hoogleraar Wil Roebroeks. Een kleine dertig jaar geleden werden reeds Vermanings vondsten van Hogersmilde en Hijken vals verklaard. Daarmee begon de 'affaire-Vermaning', die tot op heden voortduurt en die naar het gevoel van Klaas Geertsma nog lang niet ten einde is. Wat hem betreft, is het nieuwste wetenschappelijke rapport absoluut niet het finale antwoord op alle vragen.

"Vermaning vond bij Eemster een groot aantal artefacten van de Neanderthalers. Prachtig materiaal uit de oude steentijd, ofwel het paleolithicum. Iedereen enthousiast, óók de beroepsarcheologen. Toen Vermaning in zwaar weer terecht kwam, was het over met de liefde: ook 'Eemster' was ineens vals. Vorig jaar is er nieuw onderzoek gedaan, door archeologen van de nieuwe generatie. Ik had daar veel vertrouwen in. Eindelijk zouden - dacht ik - beroepsmensen die niet 'besmet' waren met de affaire-Vermaning, een eerlijk en objectief oordeel vellen. Waarom ik dat dacht? Omdat ik zelf ook dingen heb gevonden bij Eemster. De vondstmelding die ik daarvan deed, werd ook officieel geaccepteerd. Dat bood dus hoop. De Apan beheert een flink deel van Vermanings Eemster-vondsten en werkte graag mee aan het onderzoek, door deze stenen beschikbaar te stellen. Daar heb ik dus achteraf bittere spijt van."

Het team kwam tot de conclusie dat er met de stenen was geknoeid. Zij vertoonden verdachte krassen en rondingen en ook kon het gebruikte type vuursteen onmogelijk uit Drenthe komen; het moest zijn 'ingevoerd'. Geertsma reageerde woedend.

"Vermaning deed zijn vondsten op een diepte van zestig centimeter; in ongestoorde grond. De onderzoekers zijn ook op de vindplaats geweest,

maar zij hebben daarbij gemakshalve de schop maar thuisgelaten. Ze hebben Vermanings vondsten vergeleken met stenen die ze aan de oppervlakte aantreffen. Logisch dat je dan verschillen ziet in krassen en andere uiterlijkheden. Het was in mijn ogen gewoon ordinaair knoeiwerk, de wetenschap onwaardig."

Bij hun conclusie dat de gebruikte vuursteen-soort niet in Drenthe voorkomt, verwezen de onderzoekers naar de mening van Harrie Huisman van het Natuurmuseum Groningen. Huisman geldt als een vuursteendeskundige bij uitstek, die wel vaker door archeologen in de arm wordt genomen. Naderhand verklaarde hij, dat hem niet precies was verteld waarom hij deze keer was geraadpleegd en ook, dat hij de stenen in kwestie nooit had gezien. Toen Geertsma hem vervolgens een paar Eemsterstukken toonde, was de vuursteendeskundige meteen enthousiast. Zijn conclusie was dat er niks met de stenen aan de hand was en dat het type vuursteen in kwestie wel degelijk ook in Drenthe voorkomt. Huisman voelde zich derhalve op het verkeerde been gezet. "De conclusie is dus, dat een van de deskundigen naar wie in het rapport wordt verwezen, zich van dat rapport distantieert", zegt Geertsma. "Hoe wil je het in vredesnaam nog sterker vertellen."

Al dertig jaar werkt de affaire-Vermaning als een splijtzwam binnen de Nederlandse archeologie. "En je kunt rustig zeggen dat het nog lang niet voorbij is. De enige 'winst' van dit laatste onderzoek is de zekerheid, dat we het ook niet van de jongere archeologen moeten hebben. Uiteindelijk is het ook hen er blijkbaar alleen maar om begonnen om hun oudere vakbroeders, die destijds die hele ellende in gang hebben gezet, te beschermen. Het is een gemiste kans. Er zijn maar twee vindplaatsen van Neanderthalers in Nederland bekend: de een in Eemster, de andere in Zuid-Limburg. Ze hebben de Neanderthaler nu domweg van het Drents plateau gejaagd. Vondsten uit de Oude Steentijd van amateur-archeologen die werken in de geest van Vermaning, worden genegeerd. Alsof we een stel gekken zijn. Maar de archeologie is een open wetenschap; ik kan over precies dezelfde boeken beschikken als de beroepsmensen en ik kan ook heel goed door een microscoop kijken. De heren zijn nog niet met me klaar!"

Foto: DvhtN Corné Sparidaens

BRIEVEN

Dagblad van het Noorden, 29 jan. 2005. Rubriek: Mensen & Meningen. Voor deze rubriek worden mensen gevraagd om hun speciale visie te geven op actuele gebeurtenissen. Dit artikel is voor de wetenschap hard aangekomen. Dat was ook de bedoeling. Het was echter gewoon de waarheid. En die kan nooit zo hard zijn aangekomen als het rapport Roebroeks. Dat werd opgepikt door de ANP-nieuwsdienst. In heel Nederland werd het voorpagina-nieuws. Dat was pas hard, snoeihard. (KG)

Uit eigen bodem

Door Evert Ulrich

In de ban van de vuistbijl

Eind oktober 2004... metaaldetectie-voor amateurs houden hun jaarlijkse zoektocht in de omgeving van Ootmarsum. Luisterend naar elk signaal van hun metaaldetector sporen ze op de braakliggende akkers naar munten en andere metaalvoorwerpen. Onder hen de in Groninger Marcel Juisling één en passant een steen opzucht. Het blijkt een vuistbijl te zijn. De geschatte ouderdom ligt ergens tussen de 90.000 en 40.000 jaar. Uit de tijd van de Neanderthaler één, die Europa grotweg bevolkten tussen de 200.000 en 35.000 jaar voor Christus. Deze zeldzame vondst haakt niet alleen in Twente de voorgeschiedenis, in heel Nederland besteden diverse media er ruim aandacht aan. Twente raakte in de ban van de vuistbijl. Geen wonder dat de Twentse musea wedijverden om deze prachtige bijl in hun collectie te kunnen opnemen. Natura Docet ging uiteindelijk met de eer strijden en heeft daarmee een topstuk binnengethaald. Woensdag 9 februari jl. wordt er opnieuw melding gemaakt van een vuistbijl. Dit keer uit de omgeving van Loosdrecht. Het is tot nu toe de vijfde die in Twente gevonden is.

Vuistbijlen zijn onlosmakelijk verbonden met de naam Tjerk Vermaning. Deze Drentse amateur-archeoloog, van beroep grasmachine-slijper, vond in 1965 nabij de televisietoren van Smilde (Drenthe) twee concentraties vuurstenen werktuigen van de Neanderthaler, waarvoor meerdere vuistbijlen. Vermaning had zeven jaar gezocht naar het bewijs dat hier Neanderthalers hadden rondgelopen en gesaaigd. Met deze spectaculaire vondst had hij zijn gelijk gehaald. En gekregen, want de wetenschap droeg hem daarna op handen. Althans in het begin, want ondanks de toezegging van de culturele prijs van Drenthe in 1966, boterde het niet tussen Vermaning en de wetenschap.

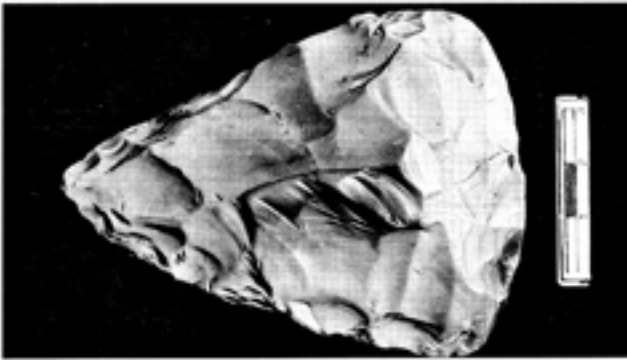
pers. De kloof tussen amateur en beroeps-archeoloog was te groot. Vermaning kwam regelmatig in aanraking met de wetenschap-pers. Zijn topstukken raakte hij kwijt. Deze werden tot schatvondsten verklaard, staats-eigendom dus. De collecties werden aangekocht door de provincie Drenthe en een Amsterdamse stichting. Gevolg daarvan was dat Vermaning zijn moment voortaan diezelfde. Ook toen hij op een Neanderthaler werktuigen ontdekte had nabij het Drentse dorp Ermster. De ruzie met de wetenschappers bereikte zijn hoogtepunt op dinsdag 18 maart 1975. Tjerk werd op die dag gearresteerd op verdenking van het vervalsen van 'oud en midden paleolithische vuurstenen gereedschappen en vuurstenen werktuigen'. Het ontbreken van windlak, kleerpatina en de aanwezigheid van kunstmatig aangebrachte slijpspoorkrassen op de vuurstenen werktuigen onderstreept de aanklacht. Ook de onsamenshangende vondstomstandigheden waren verdacht. De krassen zouden het gevolg zijn van het bewerken van de vuurstenen met een elektrisch aangedreven slijpmachine, aldus de aanklagers drs. Stapert en professor dr. W. ter Balk. Hij had ze dus zelf gemaakt. Vermaning was immers slijper van beroep en beschikte over slijpgeroedschap. Zie daar het bewijs. Een flinterdun bewijs, want Tjerk werd een dag later al weer vrijgelaten. De drie rechtszaken die daarop volgden gaven geen duidelijkheid over echt of vals, daar liepen de rechtszaken zich niet over uit.

Vermaning werd in hoger beroep vrijgesproken van alle tegen hem ingebrachte beschuldigingen. Zijn belangrijke steencollectie behield daardoor echter wel de status 'waarde-lose prullaria'. De vuurstenen werktuigen werden uit de musea gehaald en belandden in de kelders. Tjerk, die altijd heeft volgehouden onschuldig te zijn, stierf in 1987.

De wetenschap gaat ervan uit dat de vuurstenen werktuigen, achtergelaten door de Neanderthaler, daarna duizenden jaren aan het oppervlak bleven liggen. Doordat de stenen langdurig werden blootgesteld aan allerlei weersinvloeden ontstond er op het oppervlak een natuurlijke verwerking en een kleerpatina. Bovendien, zo suggereren men, zorgden door wind opgejaagd fijn zand en stof voor een polijstende werking op het vuursteen. Dit had het gevolg dat er op het oppervlak van de vuursteen een glanzende laklaag ontstond. Dit noemt men 'windlak' ofwel 'glaspatina'. Maar men was nu, zet Vermaning destijds, als de vuurstenen werktuigen in de bodem zijn weggezakt en daarvoor helemaal niet aan duizenden jaren verwerking blootgesteld zijn geweest. Dan zijn ze praktisch onverwerkt gebleven en kunnen ook geen 'windlak' hebben gekregen. En de krassen kunnen het gevolg zijn geweest van de schurende werking van permafrost in de grond tijdens de koude fase van de laatste ijstijd, het Weichselien. Zijn verweer werd echter nooit door de wetenschap erkend.

Loeden van de APAN. Actieve Praktijk Archeologie Nederland, zijn Tjerk en zijn theorie altijd blijven steunen. Toen zich dan ook vorig jaar een kans voordeed om Vermanings vondsten uit de Eemstercollectie (Drenthe) te laten onderzoeken, stemde men daarin toe. Na dertig jaar hoopte men op nieuwe inzichten van een jongere generatie onderzoekers. Het onderzoek werd verricht door vier archeologen onder leiding van prof. dr. W. Roebroeks van de Universiteit Leiden. 'De vuurstenen werktuigen van Vermaning vertonen krassen en af-rondingen die niet overeenkomen met andere stenen die in dezelfde grondsoort zijn gevonden', aldus een onderzoeker van het Gronings Archeologisch Instituut (GAI). Daarnaast hebben de aangeetroffen stenen

in het gebied een glans die 'windlak' genoemd wordt. De vondsten van Vermaning hadden dit niet. Ook de vuursteensoort waarvan de werktuigen vervaardigd zijn, werd niet op de vindlocatie aangetroffen. Maar zou uit Limburg komen. En weer worden Neanderthal-vondsten van Vermaning afgekend en als vervalsingen bestempeld. En dat steekt de APAN leden, temeer omdat dat er op de vindlocatie geen fysisch onderzoek is geweest. Ook over de veel besproken 'windlak' heeft de APAN een eigen mening. 'Glans op vuursteen is niets anders dan 'hyalietglans' dat gevormd werd in het kalderijke natte en koude milieu van het smeltende landijs', zegt Klaas Greetsma, secretaris van de APAN. Dit chemische proces stopte zo'n 130.000 jaar geleden door plantengroei in het Eemien, waardoor de bodem ontkalkte en zuur werd. Dit betekent ook dat de 'glimmende werktuigen' al-tijd van voor die datum gedateerd moeten worden. Bovendien zijn ze meegevoerd door het landijs en dus niet in een context te plaatsen. Het gaat altijd om losse vondsten. Werktuigen met een mat-glanzende oppervlak, zoals bij de vuurstenen werktuigen van Vermaning, zijn in ieder geval door het ontbreken van 'hyalietglans' niet ouder dan 130.000 jaar. Ze komen echter diep uit de bodem en liggen nog op dezelfde plaats als waar ze destijds de Neanderthalers achtergelaten zijn. Ze zijn in concentratieverband aangetroffen en het gaat daarbij altijd om enkele tientallen tot enkele honderden stuks per vindplaats. Vermaning heeft dat keer op keer bewezen, aldus Greetsma. Ook Twente kende zo'n (Vermaning)twi-felgevolg, de vuistbijl van de molen van Bels. Deze bijl werd begin jaren tachtig gevonden tijdens het onderhoudswerk aan het waterkanaal van de molen. In 1982 werd deze vuistbijl door dr. Stapert van het GAI niet ouder geacht dan zesduizend jaar. Hij

Vuistbijl, gevonden door Tjerk vrouw Grada. Vals verklaard in 1975.

Foto: AD WOUTERS

baseerde zijn datering op basis van het ontbreken van 'windlak'. Nu, 23 jaar later, heeft nieuw onderzoek aangetoond dat deze bijl wel degelijk uit de tijd van de Neanderthalers kan komen. Het ontbreken van 'windlak' is volgens de onderzoekers toe te schrijven aan het feit dat deze bijl opgegraven is uit een oud beeksediment. De bijl is dus altijd afgesloten geweest van de weersinvloeden. Jammer dat we de glimlach op het gezicht van Tjerk niet (meer) kunnen zien. Na zoveel jaar glooit er dan toch erkenning voor zijn theorie. Voor de achterblijvers wordt het de hoopge tijd om de rug te reppen en de handen ineen te slaan. Al was het alleen maar om recht te doen aan onze vorige voorouders waar het allemaal om begonnen is, de Neanderthalers.

Kraant: Tubantia 23
'Tubantia 23' is een archaologisch tijdschrift dat in 2005 is opgezet door de vereniging van amateur-archeologen uit de regio van de Oosterschelde. Het tijdschrift wordt uitgegeven door de vereniging van amateur-archeologen uit de regio van de Oosterschelde. Het tijdschrift wordt uitgegeven door de vereniging van amateur-archeologen uit de regio van de Oosterschelde.

APAN/EXTERN 11

“De Schèèle van Aante” en de Leemdijkbijl.

Door Anton van der Lee

De Leemdijkbijl 1 : 1. Wat een prachtige bijl en wat een prachtige glans.

D “De Schèèle van Aante”, een legendarische practical joker uit het Brabantse Haarsteeg van begin vorige eeuw, verspreidde in zijn dorp het gerucht, dat bij het naburige Bokhoven een schip aan de grond was gelopen en dat iedereen daar gratis kolen en aardappelen kon gaan halen. Prompt kwam er een hele stoet van mensen met kruiwagens op gang richting de Maas. Als laatste sloot ook “de Schèèle” zich aan: “Het moest maar eens waar zijn....”

Aan dit wonderlijke verhaal moest ik denken toen ik in de zojuist verschenen bundel “De Steentijd in Nederland” het artikel las van Marcel J.L.Th. Niekus en Dick Stapert over het Midden Paleolithicum in Noord-Nederland, waarin de vuistbijl van de Leemdijk maar weer eens opgevoerd wordt als een vervalsing. Als je je eigen leugens maar vaak genoeg en met overtuiging vertelt, dan kun je er tenslotte zelf in gaan geloven, ook al is het tegendeel van je beweringen al talloze malen aangetoond. Het heeft geen zin, alle argumenten voor de echtheid van de betreffende vondst hier weer uitgebreid te herhalen. Degenen die er meer van willen weten, kunnen we verwijzen naar de artikelen van Ad Wouters in *Archaeologische Berichten* nummer 5 en 7 met als titel: “De “Leemdijkbijl”, de bewogen geschiedenis van een Drentse vuistbijl” I en II. De daarbij geplaatste kleurenfoto spreekt al boekdelen. Kort en goed komen de argumenten vóór de echtheid en tegen de beweringen van Niekus en Stapert neer op de volgende punten:

De vuistbijl is niet gemaakt van bruinkleurige vuursteen, maar van gele. De bruine kleur is veroorzaakt door kleurpatina, zoals op de foto van het écaillage op de APANwebsite www.apanarcheo.nl overtuigend te zien is.

De vuistbijl heeft frictieglans, volgens Stapert nog steeds een ouderdomskenmerk.

De roodverkleuring op de bijl is niet veroorzaakt door kunstmatige slijping onder hoge temperatuur, zoals zou zijn aangetoond door het Gerechtelijk Laboratorium. Die verkleuring komt namelijk ook voor op plaatsen die niet voor een slijpsteen bereikbaar zijn. Tijdens de rechtszaak moest dr. Groeneveld overigens toegeven, dat de slijpproeven in zijn laboratorium niet tot hetzelfde resultaat hadden geleid als de zogenaamde slijping door Vermaning, maar dat hij dat op zichzelf niet zo erg interessant vond.

Er is een duidelijk optisch verschil tussen het oorspronkelijk oppervlak

van de vuistbijl en het door het écaillage ontstane nieuwe oppervlak, zowel in kleur als in glans. Dit was zó opvallend, dat het nieuwe vlak vóór een tentoonstelling in Assen met een of andere prut werd bewerkt om het verschil te camoufleren, maar gelukkig werd die fraude daags vóór de opening nog ontdekt en gecorrigeerd.

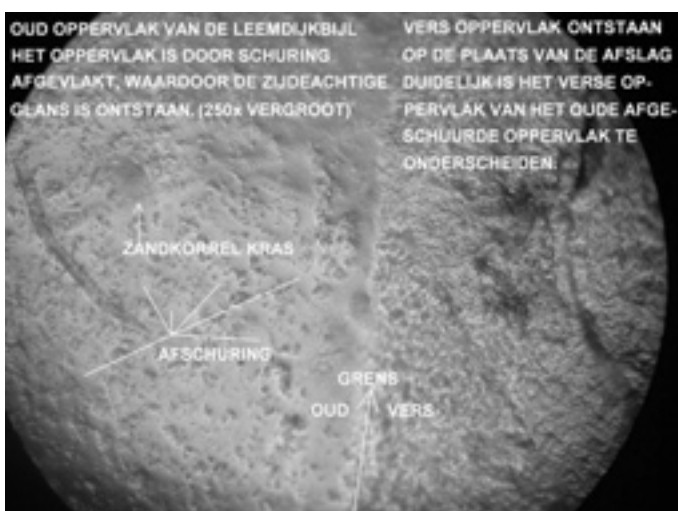
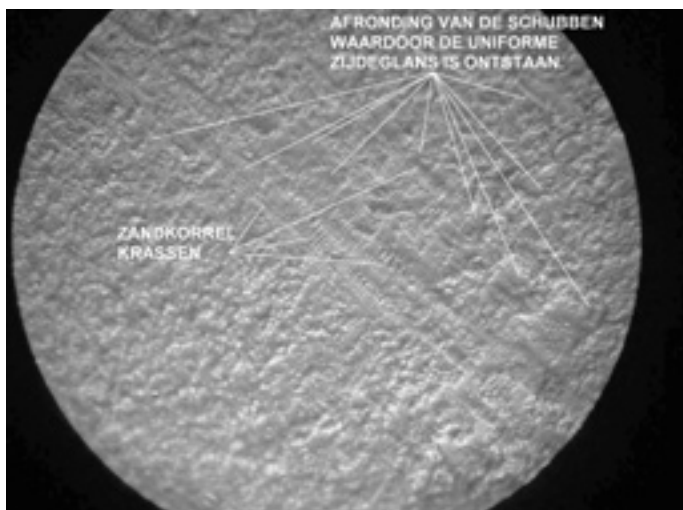
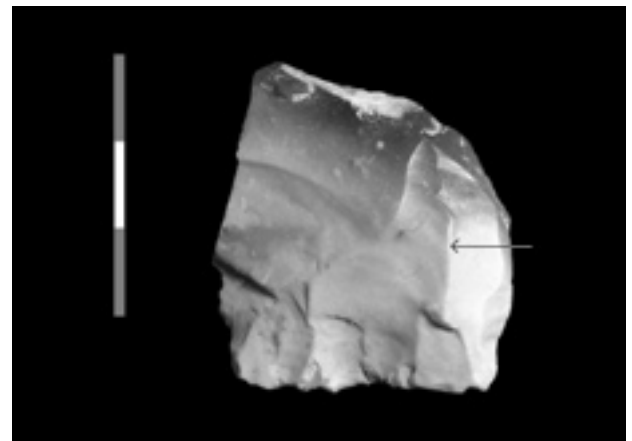
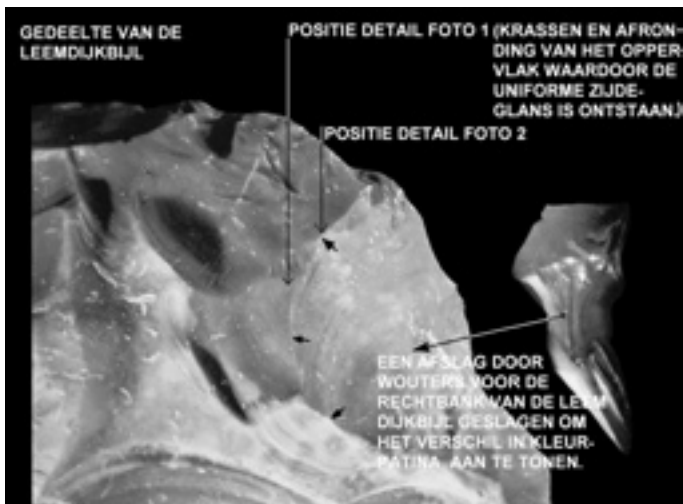
De foto's met de elektronenmicroscop van het oude en het nieuwe vlak geven een significant verschil te zien.

Dr. H. Kars heeft in het verleden de vuistbijl echt verklaard. Niekus en Stapert doen dit feit nu af met een voetnoot (“*ondanks het voorkomen van afgeslepen ribben*”) en zij verheugen zich over het feit dat Roebroeks in het kader van de kwestie Eemster ook Kars aan zijn zegekar heeft weten te binden.

Jammer van deze dissonant in het schitterende boekwerk “De Steentijd van Nederland”, dat door de Stichting Archeologie is uitgegeven als nummer 11/12 van hun reeks. Het zou onjuist zijn, deze uitglijder aan “Archeologie” te wijten, want de redactionele verantwoording voor dit nummer lag bij Jos Deeben, Erik Drenth, Marie-France van Oorsouw en Leo Verhart. Het boek wordt voor de extreem lage prijs van € 16,50 aangeboden en iedereen die in Steentijd geïnteresseerd is moet zich haasten, want binnen twee weken was het al bijna uitverkocht. Er wordt nu al gesproken over een eventuele herdruk.

ACETAATPEEL-ONDERZOEK VAN G.J. VAN NOORT op de Leemdijkbijl en afslag EE - 72 - 101

Links: drie foto's van de Leemdijkbijl. De afslag van Wouters: 'dribbelpaadjes' en afronding op het oude oppervlak en de rand van het oude oppervlak naast het verse afslagvlak.

Boven: afslag EE- 72 - 101 van Eemster. Bij de pijl op foto is de acetaat-peel van de rib gemaakt. Eronder: 'dribbelpaadje' op die rib.

De teksten op de foto's spreken voor zich. De details die Van Noort verkrijgt middels de acetaatpeels laten telkens weer zien, dat het fenomeen 'dribbelpaadje' een konstante is op de vals verklaarde artefacten van Vermaning. Ze komen voor op de Leemdijkbijl, maar ook op een rib van een afslag van Eemster.

In de databank van Van Noort zitten inmiddels vele tientallen acetaatpeels opgeslagen van alle door de wetenschap valsverklarde stukken. Ook van de bijlen van het neolithisch depot van Ravenswoud. En op al die stukken zijn 'dribbelpaadjes' aangetroffen. In wezen zijn het krasjes. Op de midden paleolithen hebben ze een lengte van 6 á 7 mm. Deze lengte blijkt overeen te komen met gemeten steenverplaatsingen tijdens strenge vorstperiodes, zoals in de literatuur te vinden was. Het lijkt er dus sterk op dat Van Noort hét ultieme echtheidskenmerk opgespoord heeft. (KG)

Wegens “opiniërend karakter” geweigerd.

Onderstaand artikel werd wegens het ‘opiniërend karakter’ geweigerd voor de speciale pagina ‘Schepers erf’ van het Dagblad van het Noorden. De auteur ervan is een oud journalist van het Dagblad van het Noorden en heeft vaak over de zaak Vermaning geschreven. Wij zijn blij dat hij het artikel vrij heeft gegeven voor publicatie in deze Extern.

Na Tjerk-museum nu ook een Tjerk-straat!

Door Cor Rodenburg

Vijf jaar geleden greep de Smildiger buurtvereniging Vroomsdraai bij de Bevrijdingsfeesten de gelegenheid aan om de streek naar Tjerk Vermaning te noemen. Hij had daar met zijn schip Gerrit Lucas gelegen. En had hij het dorp niet op de landelijke kaart gebracht met zijn vondsten en het ontdekken van Neandertaler-kampementen? Het toenmalige gemeentebestuur was nog niet rijp voor een officiële straatnaamgeving. De tijden zijn inmiddels veranderd. Vermaning staat eervol vermeld in de Drentse Encyclopedie, zijn vervolger Waterbolk heeft hem tot slachtoffer verklaard, dus wat let de nieuwe gemeente om aan verder eerherstel mee te werken. Is zijn sterfdatum 11 oktober niet een gunstige dag voor de onthulling?

Het feit dat er in Orvelte een echt Vermaningmuseum komt in een grote, ook verwarmde boerderij, waarin alles zal worden gedaan aan verder eerherstel voor de meest bekende Drent - er komt zelfs een speciale revalidatiedag! - werkt daartoe mee. En ‘valse stenen’? Waar hebben we het eigenlijk over? Drie pro mille van de totale collectie, dus drie op de duizend - er zouden 60.000 stenen zijn - het gaat om 180 stuks dan. En vals? Op het Wereldcongres van archeologen in 1986 te Southampton werden ze door buitenlandse deskundigen voor echt verklaard. En toen men hoorde dat achter de valsverklaring de naam Waterbolk stond, brak er hoongelach uit. Die naam was bekend...

In de Drentse Volksalmanak 2004 staat nu een verhaaltje van een kwartet professionele archeologen onder leiding van prof. dr. Wil Roebroeks, die ooit samen met Ad Wouters, de beschermheer van Vermaning, diverse stenenpublicaties verzorgde. Opvallend is dat hij erin is geslaagd prof. dr. H. Kars er bij te halen. Henk Kars was ooit door statenlid Dineke Uildriks bij de Vermaning-affaire betrokken en had in 1986 laten weten dat de betwiste stenen heel echt waren! Nu staat zijn naam onder een verklaring dat ze ‘recent zijn vervaardigd’. Bepalend zou zijn: de aanwezigheid van afgeronde ribben. Had hij niet eens verklaard dat afgeronde ribben ook op natuurlijke vuursteen-zwerfstenen uit het keizand voorkomen?! Henk heeft wat uit te leggen!

Wijnand van der Sanden, de provinciaal archeoloog, trouwens ook. Het was zijn initiatief voor dit uitje. Want dat was het, gegraven hebben de heren niet. Een archeoloog op pad, zonder schep, het is als voetballen zonder bal. In 1983 stelde gedeputeerde Prenger 100.000 gulden beschikbaar aan onpartijdige archeologen om onderzoek te doen op de ‘besmette’ terreinen. Prof. dr. Leendert Louwe Kooijmans zag er van af onder druk van Waterbolk c.s. Van der Sanden is een vriendje van Waterbolk en kan een schouderklopje en uitzicht op een prof. job wel gebruiken, maar wie betaalt nu dit nutteloze uitstapje? De redactie van de Volksalmanak? De heren hadden rondgekeken, stenen geraapt - goede lichaamsvoeding - maar honderden, zoals wordt beweerd, lijkt me wel stug. Welke stakker moest die last torsen?

Een pluspunt was in elk geval dat de overgewaardeerde Dick Stapert, de aanjager van de affaire, er niet bij was. In de jaren zeventig kon hij geen wind laten of die werd met ere vermeld in het tijdschrift *Westerheem*, waar ze alles namen wat Stapert maar produceerde. Ook lezingen. De enige, die me bijblijft, is die met zijn Nazi-toevoeging: “*Der Feuerstein ist das unter den Mineralien, was der Jude unter den Menschen ist, der grosze Betrüger*”. Weerzinwekkend noemt hij dat citaat. Weerzinwekkend is ook de overbodige toevoeging van dit citaat als noot bij zijn stuk. Het geeft in elk geval te denken..

De voortslepende archeosoap van lieden die gelijk willen hebben en willen krijgen gaat nu echter wel interessant worden. De amateur-archeologen gaan de vuistbijl opbergen en de strijdbijl in de vuist nemen. Dat heeft Van der Sanden onbedoeld bereikt. De wetenschap zal dienen te beseffen dat ze alleen maar gebaat is bij medewerking en daar niet zonder kan. De amateurs te velde, twee van hen hebben bij testamentaire beschikking (bij een notaris) inzicht in de geheime vindplaatsen van Tjerk Vermaning, zijn altijd bijzonder nuttig geweest.

Wat gaat de toekomst nu bieden?

Determinaties van onze Paleo-top en de desastreuze gevolgen daarvan.

Door K. Geertsma

W We hebben gezien dat de Eemstervondsten wederom als vervalsingen zijn gedetermineerd. Dit zonder dat het team Roebroeks een schep in de grond heeft gestoken. Hiermee hebben de archeologen binnen het team klakkeloos determinaties van de vorige generatie paleo-archeologen overgenomen. De afspraak met de melder van Eemster, Jan Glimmerveen, was dat men de vondsten niet zomaar zou gaan vergelijken met Hoogersmilde en Hijken. Dit is echter wel gebeurd; en omdat in die vondstgroepen de artefacten afgeronde ribben hadden en vals waren verklaard en omdat Eemster ook bestond uit artefacten met afgeronde ribben was het makkelijk determineren; Eemster was dus ook vals.

Tevens zouden gegevens verzameld door prof. dr. Henk Kars tijdens graverijen hier en daar in Drenthe en in de wegberm van Eemster doorslaggevend geweest zijn. Eemster kon volgens die gegevens geen site zijn. Met deze negatieve determinatie van de laatste in situ van een duidelijke Smildienvindplaats zal Kars vermoedelijk in zijn nopjes geweest zijn, want hij had nog wat met het Paleo-vakgebied te verrekenen. Schuilenburg! Was het daar niet een paleo-topman die de artefacten die daar onder zijn leiding waren opgegraven tot "incerto facto" had verklaard, "onzeker hoe ontstaan", waardoor al zijn werk om tot een oplossing te komen in de zaak Vermaning waardeloos was geworden. Nu was hij het die met een zootje ongepubliceerde gegevens Eemster de nek om kon draaien. Schuilenburg werd opgegraven door een petroloog (Henk Kars) en van de tafel geveegd door een archeoloog (Dick Stapert). Eemster werd weliswaar niet opgegraven, maar het waren archeologen (Roebroeks, Rensink, Niekus) die nu hem, de petroloog (Henk Kars), nodig hadden. Het zou hun werk bekorten, zo hoefden ze niet zelf overal in Drenthe onderzoek te gaan doen naar bodemgesteldheden. De petroloog (Henk Kars) zou de belangrijkste leverancier worden van de valsheid van Eemster.

Hij als petroloog door tussenkomst van een archeoloog geen Schuilenburg, dan de archeologen door tussenkomst van een petroloog geen Eemster. Wrang is dat het de laatste kans is geweest om de Neandertaler van het Smildien in Drenthe aan te tonen. Met de gevoelens van de amateurs heeft Kars geen rekening gehouden. Hij heeft blijkbaar alleen maar aan zijn eigen genoegdoening gedacht.

Nu stond de determinatie van Eemster regelrecht in verband met het verleden van de zaak Vermaning. Was Eemster echt verklaard, dan waren er automatisch vragen gesteld gaan worden over hoe het dan met Hijken en Hoogersmilde zou zitten, zouden die nu dan toch ook niet echt zijn? Er zou dus heel wat moed voor nodig zijn geweest om Eemster echt te verklaren. Het team zal dus vast niet van de juistheid van de Kars-gegevens zijn uitgegaan. Ze kwamen wel goed van pas. En met de juiste interpretatie van zijn gegevens konden ze mooi hun eigen onmoed verdoezelen. Het leek nu dat de Karsgegevens de doorslag hadden gegeven in hun denken.

Anders zit het met de vondsten van Schuilenburg van de gebr. Geertsma. Waarom die niet geaccepteerd zijn, kan alleen gezocht worden in het brein van Stapert. Zou hij gedacht hebben dat hij bij acceptatie in de problemen zou

zijn gekomen met de afgewezen Vermaningvondsten?

Anders zit het met vondsten van Texel van Govert van Noort. In het kader van het Kars-onderzoek kreeg hij eens bezoek van Frans de Vries en een kompaan. Er werd door deze lui gepraat over malafide afslagen en dat het verder ook niks was, want Govert had een te impressionistische manier van determineren. De artefacten die hij op het Texelse strand had gevonden kwamen volgens de bezoekende archeologen uit Rhenen. Hij werd dus gewoon van vindplaats vervalsing beticht. De heren kenden de geologische situatie van Texel blijkbaar niet zo goed. Het opgespoten suppletie zand, waar de werktuigen uit tevoorschijn waren gekomen, was het Rijnzand dat onder de keileem ligt. Het is hetzelfde zand als in Rhenen. De werktuigen die daar uit komen zijn van het type Markkleebergien en die ook als zodanig werden gedetermineerd door Bossinski op de APAN-dag te Empel. Ze zijn ook te zien in verschillende Franse musea. Hier toonde de Nederlandse Paleo-archeologie zich op z'n smalst.

Texel ligt nog net op het Drents keileemplateau. Govert heeft ze wijselijk maar niet van zijn twee midden paleolithische hutplattegronden verteld. En de foto's daarvan maar in de kast gelaten. Dit is misschien wel een van de meest spectaculaire ontdekkingen van heel Europa. Govert zegt daar zelf van:

"Je denkt toch niet dat ik deze ontdekking in handen speel van onze Paleo-wetenschap. Je ziet toch hoe ze Vermaning hebben behandeld zonder enig bewijs te leveren. En hoe ze verder met meldingen van vers Midden Paleo omgaan. Allemaal gebakken lucht. Ze zijn allemaal besmet. En kijk dan in het recent verschenen boek "De Steentijd van Nederland", in het artikel van Niekus en Stapert, daarin staat te lezen bij voetnoot 1 op blz. 91, dat ze praktisch al onze publicaties met Midden Paleo afwijzen. Ze zien al aan tekeningen dat het niks is; zo waarschijnlijk ook mijn Schambachpublicatie uit 2002/2003. Zouden dan ook de Duitse voorbeelden die ik er naast heb gezet niet oké zijn? Archeologie is toch in eerste opzet een wetenschap van vergelijken om tot een cultuur te komen. Een cultuur wordt ergens het eerst gevonden en het eerst beschreven. Daarna wordt die cultuur ook in de aangrenzende gebieden gevonden. Zo werkt dat. Dat is een patroon. Weet je dat, dan kun je er gericht naar gaan zoeken. Ze volgen zelf de Bordes-determinaties, zoals we in datzelfde boek lezen. Ik volg met het Schambach de determinaties van prof. Bosinski uit Keulen. Mijn artefacten komen met alle typen van het Schambach overeen, zoals die door Bosinski zijn gepubliceerd. Datzelfde geldt ook voor het Smildien van Vermaning. Het komt ook aangrenzend in Duitsland voor (Schlesweich-Holstein). Is daar ook gevonden in een keileem-keizand situatie. Maar ook in Engeland en Frankrijk is deze cultuur beschreven. Met zijn vele vormen aan vuistbijlen. Ik ga daar nog wel eens aandacht aan besteden. Zal ik aantonen dat dat bij deze cultuur behoort en dat het dus niet vreemd is, zoals onze Paleo-top ons wil doen geloven. Het Smildien in relatie tot de klimaatzone met de bijbehorende biotoop. Dit kan best eens een 'eye-opener' worden. Dit onderzoek hebben ze met het valsverklaren van het Smildien laten liggen. Deze cultuur komt over een enorm groot gebied voor; met Nederland bijna aan de oostzijde ervan. Van hieruit trokken ze de Noordzee in. Dan kunnen ze nog

leren hoe echte archeologie bedreven behoort te worden. Leuk man. Laat de wetenschap maar gaan spelen met de windlakkers, dan hebben wij tenminste geen last van ze. Wij kunnen de werkelijk leuke ontdekkingen voor hun neus wegpikken. Zie mijn hyalietglas-publicaties. Daarmee zit ik vast goed, want het wordt volkomen genegeerd en zelfs fantasie genoemd. Ze kunnen niet anders, want ze hebben de windlakkers tot standaard verheven. En terug kunnen ze niet.”

Ik ben het met hem eens. Ons archeologisch Paleo vakgebied lijkt beheerd te worden door de ‘Paleo mafia’ onder leiding van de professoren Waterbolk en Louwe Kooijmans. Prof. Roebroeks is onlangs ook tot die top doorgedrongen en Niekus en Rensink staan te trappelen om er ook bij te gaan horen. En Stapert is de grote leermeester van het geheel, zijn rijtje onzin is nog steeds van kracht en wordt krampachtig gevolgd door bv. Marcel Niekus, Jaap Beuker en @rcheoforum. De braggel aan artefacten die door de laatstgenoemden zo nu en dan gepresenteerd wordt is lachwekkend, maar ze voldoen wel aan de volgende Stapernormen: witte patina, bruine patina, glanspatina, windlak, kleine putjes, cryoturbatieretouche, krasjes, drukkegeltjes, frictieglans, afronding, secundaire vorstinwerking en partieel sterke afrondingen. Hij bepaalt waaraan artefacten behoren te voldoen, met alle gevolgen van dien. Dit soort vondsten leiden nooit naar een in situ. Komt de leermeester in de knoei met het echtheidskenmerk ‘frictieglans’, wat bv. veel aanwezig is op het Smildien van Vermaning, ook op Eemster, dan stelt de geleerde dat hij het gemakkelijk kan namaken door even een paar stenen tegen elkaar aan te wrijven. Aldus suggererend dat het op die manier op de Vermaningstenen is aangebracht. Hij heeft deze proef echter nooit publiekelijk getoond. Ook niet in een publicatie. Navraag bij Niekus, na zijn afwijzing van Eemster, of ze wel op de frictieglans hadden gelet, op dat echtheidskenmerk van Stapert, was zijn antwoord: *“nee, maar ik wist ook niet dat dat een echtheidskenmerk was, nee ik ken dat rijtje van Stapert niet”*. Opvallend was dat zijn gelaatskleur ver in het rood doorsloeg.

De rest van het archeologische vakgebied denkt dat het alleen maar toeschouwer is. Dat het nooit een uitspraak hoeft te doen, dat het zich altijd maar kan blijven verschuilen achter de zgn. disciplines. Misschien een lesje; frictieglans komt ook op Hamburg-, Tjonger-, Ahrensburg-, Meso-, Neo- en Bronstijdartefacten voor. Zijn die nu ook vals? Ziet dan niemand in dat vakgebied dat archeologisch Nederland door toedoen van die ‘Paleo mafia’ ten gronde gaat? Door de ongefundeerde valsverklaring van Eemster door het team Roebroeks is de zaak geëscaleerd. En we leven niet meer in de vorige eeuw, waarvan Waterbolk in zijn boek stelt dat de toenmalige tegenstand die hij ondervond, kwam door het anti-autoritaire karakter van die tijd. Schoppen tegen autoriteiten was mode. Met andere woorden die tegenstand had geen inhoud, maar was tegenstand om de tegenstand. Dat wil hij zijn lezers laten geloven. Insiders weten wel beter en signaleren dat Waterbolk handig gebruik maakt van de geschiedkundigen die de zeventiger jaren van de vorige eeuw anti-autoritair hebben benoemd. Wij leven nu in een andere tijd. In de mondige tijd. In de tijd van respect. Wij gaan onze wetenschappers afrekenen op de inhoud, op hun presteren. En dat is in deze ver beneden de maat.

Het zijn alleen de amateurs verenigd binnen de APAN die zaken aan de kaak durven stellen. Dat was in die anti autoritaire tijd ook al zo. Die met visies komen en kwamen van het hoe en waarom. Dat begint meer en meer op te vallen. En wat als straks de APAN-website volledig draait? Met engelstalige summaries. De reputatie van ons archeologisch vakgebied zal er in

haar totaliteit niet beter op worden. Het kan mogelijk carrièreschaden. Dat is nu ‘binnenkamers’ ook al aan de gang. Neemt iedereen de Paleo-top nog wel serieus na het débaucle van Eemster? En wat als straks die andere onvoorstelbare determinatie blunder van prof. Roebroeks algemeen bekend wordt? Dan staan de toeschouwers waarschijnlijk te applaudiseren. Wij stellen het aan de kaak.

Anders zit het met de Waldgroep van de gebr. Geertsma (Die gasten weer? Dat wordt bijna vervelend). Waarom wordt die vondstgroep neolithisch gedetermineerd (o.a. door prof. Waterbolk). En nog niet zolang geleden stelde prof. Roebroeks dat het geen artefacten waren, omdat hij de retouche niet kende. Dat is me nog eens een argument zeg. Heb hem dat ook gezegd en later eens een brief aan hem geschreven met de vraag om een uitleg, of om nog eens naar die artefacten te kijken. Nooit geen antwoord gehad. Maar dat had u ook niet verwacht denk ik. Zo kreeg ik eens in de aanloop naar de Eemstervondst-melding een email van Jan Glimmerveen, met daarin de mededeling dat Wil Roebroeks mijn vondsten van Eemster als werkelijke midden paleolithen had gedetermineerd. Dat was mooi natuurlijk maar ik had liever zelf die mail van Roebroeks gehad. Heb de professor dan ook onmiddellijk een brief geschreven met daarin de opmerking dat ik getemperd verheugd was over de determinatie van mijn Eemsterstukken, waaronder de door mij opgegraven kleine discoïde. Maar dat ik er verder niks mee kon dan signaleren dat een vriend een email had gestuurd aan een vriend, met daarin de mededeling dat hij Eemsterartefacten had gedetermineerd als midden paleolithen. Daarom dan ook aan hem het verzoek om dit ruimer kenbaar te maken, hij was toch paleodeskundige. Verder heb ik er bij hem op aangedrongen dat hij gezien de inhoud van de email van Glimmerveen, de verantwoordelijkheid voor zijn vak en positie diende te nemen en deze determinatie wereldkundig diende te maken. Nooit een antwoord gekregen. Logisch toch. Het bleef dus bij een leuke mail van een vriend aan en vriend. En hoe hij Eemster uiteindelijk gedetermineerd heeft is algemeen bekend.

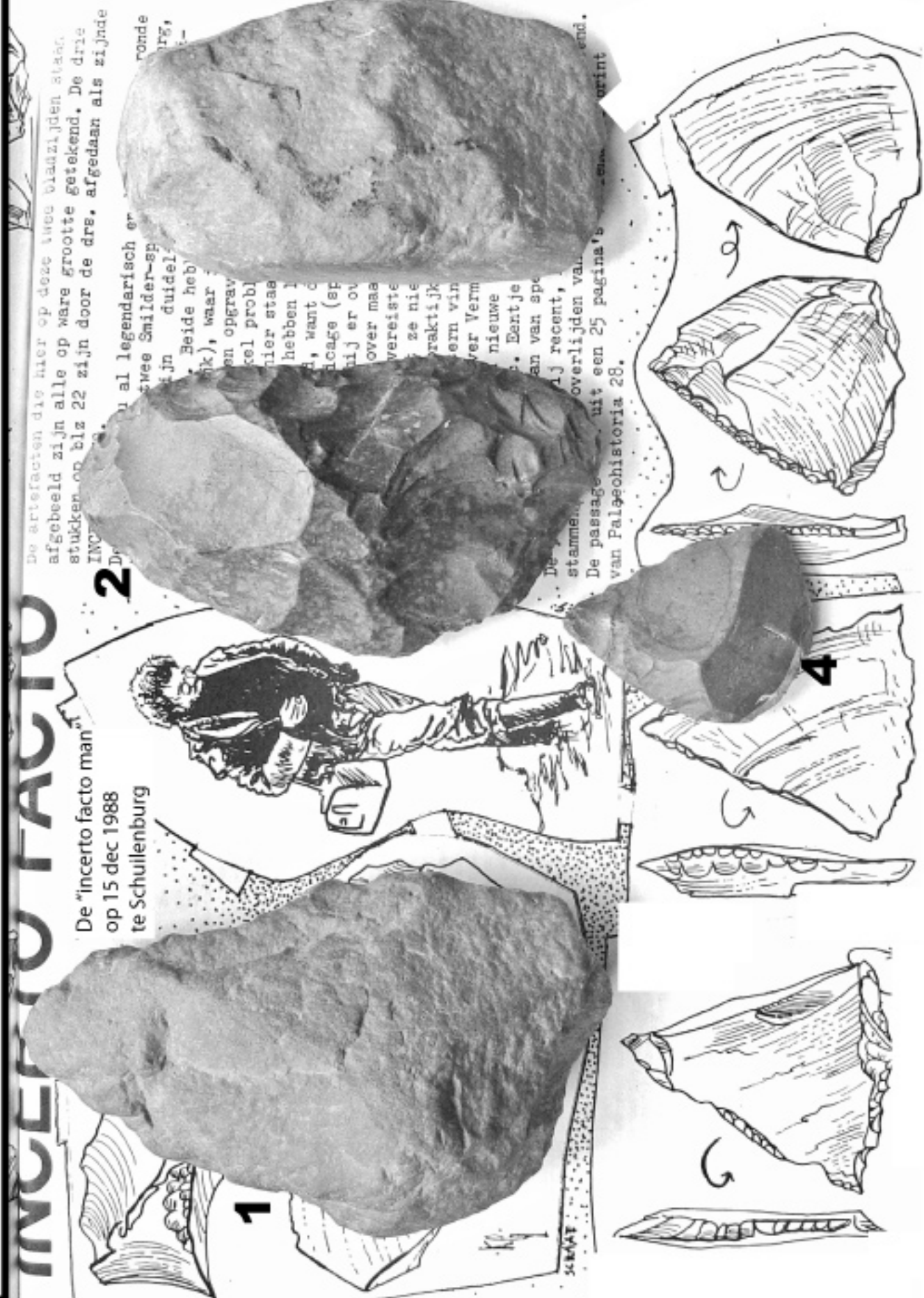
En dan zijn er nog die verse kernen met dat vuistbijltje van een akker van Eelde/Paterswolde, aangevuld met een aantal artefacten gevonden in gestort keizand van een zandpad waaronder een aantal gemaakt uit die exotische ‘Limburgse’ vuursteen, van de gebr. Geertsma. Vreemde determinaties waren het gevolg. Er is niks mee gedaan. Die exotische vuursteen van deze vindplaats is vanaf het vinden aan wetenschappers getoond. Ook aan Henk Kars. Op vragen van mij daarover, na de valsverklaring van Eemster, wist hij alleen maar te antwoorden dat hij zich daar niks meer van kon herinneren. Na afloop van het Eemster débaucle heb ik Niekus die stenen nog een keer getoond en hem gevraagd waarom hij deze stukken was vergeten mee te nemen in zijn beoordeling en hem gezegd dat hij toch wist dat wij deze vuursteenvariëteit hadden van vindplaatsen ver buiten het Vermaningzoekgebied. *“Ja dat wist ik wel, maar het is te weinig”*, was zijn antwoord. Nadat Harry Huisman in de pers had verklaard dat deze vuursteen wel degelijk op meerdere plaatsen in Drenthe was gevonden, stelde Niekus, dat Huisman alleen maar de blauwgrijze variant had gezien, en die kenden ze ook wel en die was ook niet verdacht. Gek is dat, want in hun rapport staat dat geen van de samenstellers deze exotische vuursteen ooit eerder had gezien.

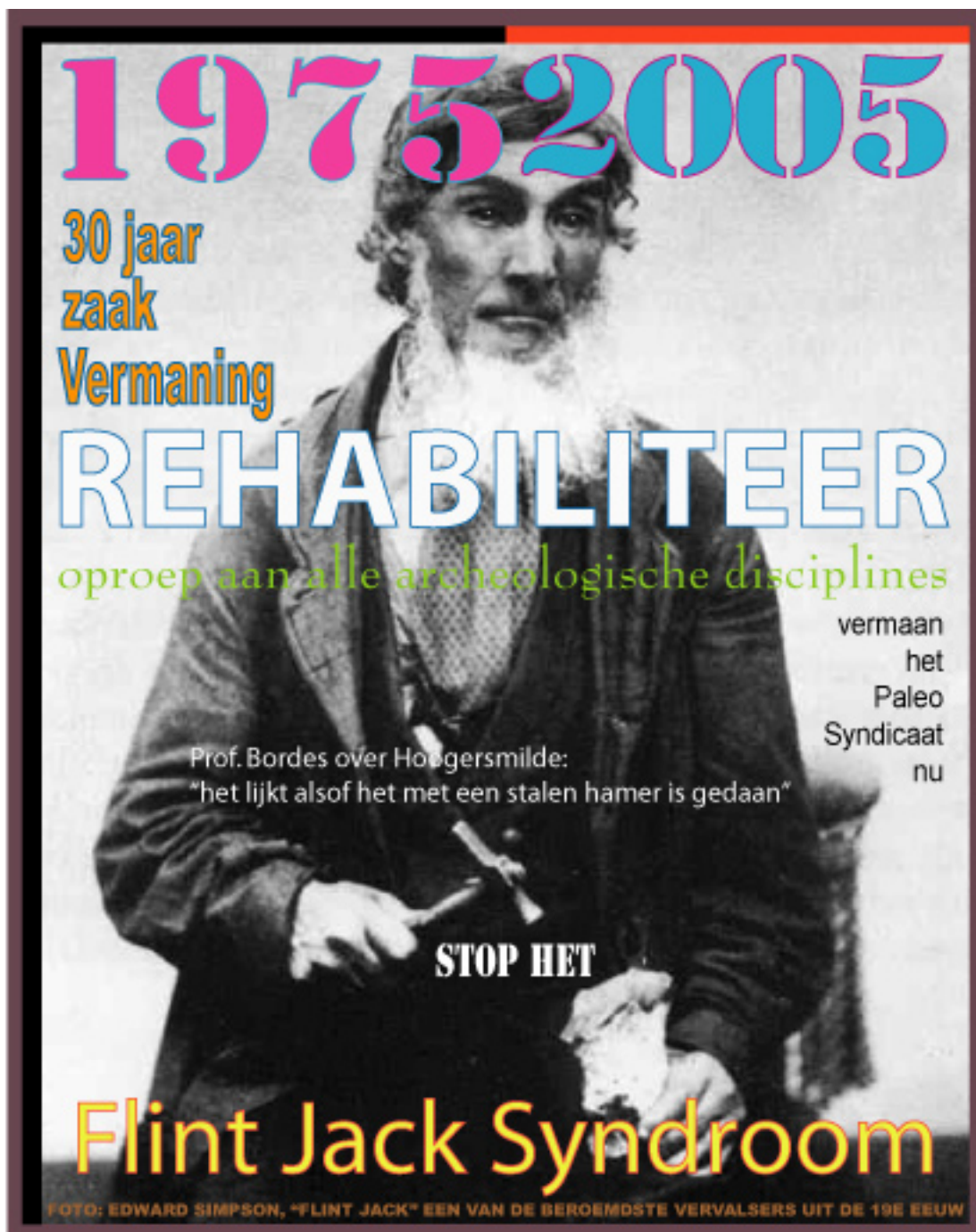
Deze stukken zijn gepubliceerd in de APAN/EXTERN 2. Roebroeks, Niekus en prof dr. Louwe Kooijmans hebben alle nummers van de reeks. De bibliotheek van de ROB is geabonneerd, dus ook Rensink heeft inzage. En we weten dat Waterbolk alle nummers van

De vuistbijlen 1 en 2 zijn identieke exemplaren. 1. Schuilenburg, kwartsitische zandsteen. 2. Eemster, exotische vuursteen. 3. Tranchetbijl op afslag. Schuilenburg, kwartsitische zandsteen. 4. Op de vindplaats Schuilenburg werden in totaal zes Smilder-spitsen opgegraven. Bovenop de tekeningen van twee daarvan ligt een zelfde type spits van Eemster. Schuilenburg was de vierde Smildervindplaats met een aangetoonde in situ op het Drents keileemplateau. Door Stapert incerto facto verklaard. De vondsten zijn bewaard. De windlakkers zonder een in situ zijn de lege handen van de wetenschap.

INCERTO FACTO

De "incerto facto man" op 15 dec 1988 te Schuilenburg

De internet-actieposter van de internationale campagne tegen het nog langer in stand houden van de zaak Vermaning. De figuur op de poster is Edward Simpson. Hij was een beroemdheid in Engeland in het midden van de 19e eeuw. Er is zelfs een lied over hem gemaakt. Hij was een vervalser van prehistorische objecten, waaronder vuurstenen artefacten. En blijkbaar maakte hij die met een hamer. Het kan zijn dat professor Bordes inspiratie vond in deze foto en daarom ook maar de 'stalen hamer' via zijn brief aan Stapert uit 1976 introduceerde. Simpson werd ook 'Stone Willy' genoemd, maar zijn bekendste bijnaam werd 'Flint Jack'. En zoals het nu lijkt is een deel van de Nederlandse archeologen, en niet alleen de Paleo-lui, besmet met nog maar één gedachte; de valsverklaarde Vermaningstenen moeten koste wat kost vals blijven. Hiervoor worden zelfs alle aanwijzingen naar ander vers midden paleolithisch materiaal van de tafel geveegd middels incerto facto verklaringen, zelfs op het Drents Museum. Door de ploeg geretoucheerd genoemd, of geen artefacten want 'ik ken die retouche niet' gedetermineerd, door de graafmachine vervaardigd verklaard enz. Het toppunt was het niet graven op de Eemstersite. En dat wordt dan ook nog goed gepraat door de hoofdconservator van het Rijks Museum van Oudheden, de man van List en Bedrog, voor de VPRO-radio. Het deel van de wetenschap dat deze beweging aanhangt wordt door ons vanaf nu besmet verklaard met het 'Flint Jack Syndroom'. Deze poster en de poster op de achterkant van de omslag zijn al naar diverse wetenschappers gestuurd. Inmiddels hebben we vele emailadressen van buitenlandse Paleo-toparcheologen verzameld. Het is alleen nog een kwestie van het opstarten van de campagne. (KG)

EXTERN heeft bestudeerd, want ze staan allemaal in de literatuurlijst van zijn boek 'Scherpe stenen.' Ook Stapert heeft de reeks ingekeken, want ook hij haalt ze aan in zijn artikel over het Midden Paleolithicum van Noord-Nederland, dat hij samen schreef met Niekus, voor de bundel 'De Steentijd van Nederland', van Archeologie 11/12-2005.

Opgemerkt moet nog worden, dat zowel Niekus, Van der Sanden en Rensink achteraf, nadat ze kennis hadden genomen van het feit dat het punt over de exotische vuursteen omver was gekegeld, alle drie stelden dat dat hun rapport niet kon schaden, want er was nog dat punt van de afgeronde ribben en dat was doorslaggevend. Ik heb daarover gemaild met Henk Kars en hem gevraagd naar een onderzoek van jaren geleden, naar afgeronde ribben op de artefacten van Plazac uit de Dordogne. Deze zouden gelijk zijn aan die op de Vermaningstukken. Ze zijn door meerdere deskundigen onderzocht, echter hun conclusies zijn nooit door Kars openbaar gemaakt. Waarom niet? Hij kon mij daar geen antwoord op geven en hij stelde: "Klaas, daar schijn jij meer over te weten, misschien kun je mij even informeren". Hij blijkt een man zonder geheugen. Dan zal zijn geweten ook wel zoek zijn.

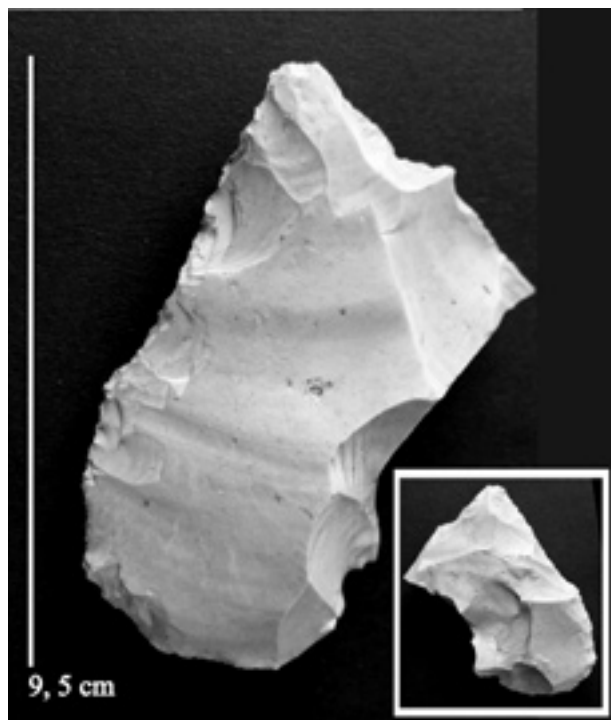
En dan hebben we nog het Stapert-determinatiefenomeen van het wegmoffelen van verse vuistbijlen en bijbehorende afslagen in het Neolithicum, zoals de vuistbijl en afslagen van de Molen van Bels van de stuwwal bij Mander. De verse vuistbijl van Rolde behoorde ook tot deze categorie, maar is in 'De Steentijd van Nederland' (Archeologie 11/12/2005) plotseling zonder reden van waarom, wel midden paleolithisch. Ook zijn er in de stuwwallen van de Utrechtse heuvelrug blijkbaar toch duizenden goede midden paleolithen gevonden door Wouters, Franssen en vele anderen. Voorheen waren dat nog malafide artefacten, vele zouden zijn aangevoerd uit Frankrijk. Vooral de vuistbijlen. Waarom hij er nu anders over denkt, wordt niet duidelijk. Maar van een in situ is nog geen sprake. Daar moeten we dan maar op wachten tot een volgende publicatie, want hij stelt dat het niet onmogelijk is.

En dan is er nog Geert Venema die de meest verse vuistbijl op afslag uit Noord Nederland aan Stapert presenteerde. Hij kwam van een koude kermis thuis. Door de graafmachine gemaakt en geretoucheerd mijnheer. Niks, niet artefactieel. Gooi maar op het grindpad.

En dan is er nog Bakkeveen van de gebr. Geertsma. Een aardig groepje met uiterst fijn geretoucheerde schrabbers op afslag. Jazeker, door de ploeg geretoucheerd. Dat zag Stapert weer. Stonden we mooi voor joker, wij hadden dat niet gezien en het gekke is, we vinden steeds meer door de ploeg geretoucheerde stenen. Dat zal onze onkunde wel zijn. Wat moeten we daar nu mee? Misschien eens vragen aan het team Roebroeks?

En dan is er weer Geert Venema die van geen ophouden weet. Kortgeleden met een doosje verse stenen naar Niekus geweest. Die had wat van zijn leermeester opgestoken: door de ploeg geretoucheerd en veel te klein om midden paleolithen te kunnen zijn. Weer niks dus.

En dan is er weer een Geertsma. Deze keer Henk. Hij heeft een nieuwe Midden Paleo-vindplaats nabij Assen. Vele verse artefacten heeft hij daar al opgeraapt. Ook enkele stukken exotische vuursteen, zoals in de Eemstercollectie. U weet wel, die verdachte soort uit Limburg. Henk is ermee naar de provinciaal archeoloog van Drenthe geweest. Wijnand van der Sanden, de man die zonder protest zomaar Eemster van zijn provinciaal

De vuistbijl op afslag van Boerakker. Vinder: Geert Venema. Materiaal: witte ondoorzichtige vuursteen. Het exemplaar is mogelijk tijdens de fabricage al gebroken. Door Stapert gedetermineerd als zijnde gemaakt en geretoucheerd door de graafmachine. Foto: K.G.

tafelte liet vegen, zag er niks in. Ga maar naar Jaap Beuker was zij advies. Die greep onmiddellijk naar de windlakkers, glimmers, hyalieters, witte patinaërs, bruine patinaërs, glans patinaërs, kleine putterigers, cryoturbatie retouchers, krassertjers, druk-kegelers, frictieglanzers, rondingers, secundaire vorstspijtingers, en partieel sterke afrondingers, die Henk voor de grap ook maar had meegenomen. Kwam hij tenminste niet helemaal met lege handen aanzetten. Want ook in de ogen van Beuker waren de verse stukken niks. Maar het was achteraf wel lachen. Precies zoals we het voorspeld hadden. Wat een wetenschap. En die windlakkers liggen letterlijk voor het oprapen. De bodem zit er vol mee. Op praktisch elke akker kom je ze tegen. Het is vreemd dat Beuker niet vroeg, waar komt dat vandaan, wij willen daar graag onderzoek doen, want Henk had wat aantal betreft, in hun ogen dan, een complete site op tafel gelegd. Frans de Vries heeft de gebr. Geertsma eens beticht van het vinden van veel teveel windlakkers. "Jullie vinden ze op elke akker" was zijn commentaar "Dat kan niet". Oh nee? En waar zouden ze dan vandaan hebben moeten komen? Stiekem van Mander geroofd misschien?

Op het Drents keileemplateau dus geen vers Midden Paleo. Het is of vals, of incerto facto, of door de ploeg of graafmachine gemaakt, of het is neolithisch gedetermineerd. Tekenend voor de situatie is dan ook de volgende tekst uit een convocatie van de WPZ (Werkgroep Pleistocene Zoogdieren).

Ik kreeg een uitnodiging voor een bijeenkomst van die werkgroep. Ze organiseren op 7 mei een lezingendag in Natura Docet te Denekamp. Daar draait op dit moment een tentoonstelling over de Neandertaler van het grensgebied Duitsland/Nederland. De Neandertalkennner Stapert gaat ook optreden. Dit is wat er over zijn lezing staat:

*Drs. Dick Stapert
De latere Neandertaler in Noordelijk Nederland.
Vanaf de jaren zeventig is het aantal vondsten van
artefacten afkomstig van Neandertalers toegenomen.*

Wat kunnen we op basis van het materiaal concluderen over het verblijf van de Neandertaler in Noordelijk Nederland. Waarom zijn de vondsten aldaar schaarser dan meer naar het zuiden? En is er sprake van een ontwikkeling of verandering in de typologie van de werktuigen in relatie tot de veranderende omgeving en biotoop tijdens het vroeg en midden-Weichselien?

Hier wordt ik even stil van. De hoeveelheid vondsten is toegenomen, maar is nog altijd schaarser dan meer naar het zuiden. Dit zal hij verklaren, want zijn eigen determinatieprutmethode is blijkbaar bijna fataal geworden voor het nog langer door de buitenstaander serieus nemen van zijn vakgebied. Doordat hij alle verse vondsten met vreemde determinaties heeft afgewezen is er niet veel over gebleven. De enige in situ's tot nu toe op het Drents keileemplateau van Hoogersmilde, Hijken, Eemster en Schuilenburg heeft hij afgedaan als vals en incerto facto. Wat blijft er dan over en wat is daarvan bekend? Geen enkele in situ, dat staat voorop. Alleen maar losse vondsten. Meestal eenlingen. Gevonden van Mander tot in Friesland.

Hier en daar lag er eentje, soms twee en soms wel vierentwintig. Op een uitzondering na, alles bedekt met een laag windlak, of eigenlijk hyalietglas. Geen enkel kampement, geen enkele slachtplaats. Die bestaan alleen in zijn fantasie en daar heeft hij rijkelijk veel van. Zoveel zelfs dat het lijkt alsof hij nu een aantal serieuze wetenschappelijke vragen tijdens zijn lezing in Natura Docet gaat beantwoorden. Als u bovenstaande goed gelezen hebt, dan weet u het juiste antwoord al. Zijn antwoord daarentegen zal bestaan uit gezochte verklaringen van waarom de Neandertaler de noordelijke gebieden overwegend schuwde. Dat hij er toch rondtrok zou bewezen zijn door de vondsten van enkele losse windlak vuistbijlen en nog wat ander losse prut. Hij zal stellen dat het gebied niet geschikt was voor langdurige bewoning door grotere groepen. Kampementen moeten dan ook niet verwacht worden. De Neandertaler trok waarschijnlijk rond met groepjes van een paar man, twee, drie, vier, hooguit vijf. Er waren waarschijnlijk geen vrouwen, kinderen en ouderen bij. Nee, alleen avontuurlijk ingestelde jongeren, krijgers durfden de noordelijke gebieden in te trekken. Hier en daar brachten ze de nacht door. In kleine kampjes, niet meer dan een plek onder een boom of struik, in een holte of kuil op de vlakte of ergens in de beschutting van een hoge oever van een rivier. Dat leert hem de eenling-windlak-vuistbijlen. Vaak beschadigd, maar dan een prachtig voorbeeld van slachtgebruik en het daarna wegwerpen van het kapotte stuk. Nooit bleven ze lang op een plek.

Zo trokken ze een beetje door dit noordelijke gebied, tussen Texel en Mander. En dat gedurende duizenden jaren. Mogelijk raakten ze afgezonderd van de grote groepen uit zuidelijker streken en ontwikkelden om te kunnen overleven een eigen leefwijze. Ze waren kwetsbaar geworden omdat ze met maar weinigen waren. Snel van plek naar plek trekkend, nooit een woonkampement of jachtkampement achterlatend. Hun sexuele bevrediging vonden ze waarschijnlijk tijdens hun trektochten naar zuidelijker streken, daar was het redelijk dicht bevolkt, ze beslopen de wasplaatsen der vrouwen en sleurden zoveel ze er mee konden sleuren de bosjes in en vergrepen zich aan zoveel mogelijk als de tijd en conditie toelieten. Aldus voor nakomelingen zorgend. De prettige herinneringen aan dergelijke tochten weer mee terug nemend naar de noordelijke streken.

Zo zal hij dus een nieuwe Neandertal-ondercultuur gaan invoeren, een beetje als die van de 'lonesome cowboy', zwervende over de prairies en plezier zoekend in de bars en bordelen van de meer bewoonde streken.

U begrijpt dat het geen zin meer heeft om er nog een serieus stuk over te schrijven. Ook niet over een ontwikkeling of verandering in de typologie van de werktuigen in relatie tot de veranderende omgeving en biotoop tijdens het vroeg en midden-Weichselien? Denkt hij dat hij in staat zou zijn om van zo weinig vondsten, die let wel, losse vondsten zijn, dus zonder samenhang anders dan dat ze gevonden zijn, in zo'n klein gebied een eigen cultuur te kunnen maken? De tekst in de WPZ-uitnodiging stuurt wel die kant op. Ik zal het hier nogmaals herhalen: windlak=hyalietglas. De afzetting van dit materiaal op stenen vond plaats tijdens of vlak na het afsmelten van het Saale-landijs zo'n 130.000 jaar geleden. Het proces hoort bij het natte kalkrijke milieu van die periode. De losse artefacten die met het landijs, of met de snelstromende rivieren hier terecht waren gekomen hebben alle in die periode dit hyalietglas op het oppervlak gekregen. Het zijn artefacten van de Markkleebergcultuur van 180.000 geleden. Een aantal daarvan passen wat vorm betreft binnen de typologie van het Moustérien van een ijstijd later, het Weichselien. De Levallois-techniek komt binnen beide culturen voor. Dit was al in de twintiger jaren van de vorige eeuw bekend. Bij de Groninger wetenschapper blijkbaar dus niet. Hij denkt zelfs kenmerken van een eigen plaatselijke ontwikkeling te kunnen zien, een nieuwe cultuur.

Laat hem dat maar doen, dan wordt het nog leuker en makkelijker om hem onderuit te halen. Iets anders blijft er voor ons niet over. Het is de consequentie van de windlak-fictie. Dit is voer voor de criticasters en smullen voor de toeschouwers uit het vakgebied. Een man brandt zichzelf af. Of misschien is het die 'Schèèle' uit het verhaal van Anton van der Lee wel. Moet hij dan gewaarschuwd worden? Wie zal dat doen? Hij stelt zichzelf terecht die vragen. Hij zou ook het juiste antwoord kunnen geven, nl: omdat alle verse vondsten zijn afgewezen. Hij speelt daar nogal een belangrijke rol in. Ik hoop dat hij deze vragen stelt, omdat wij in de Externen telkens vers materiaal tonen en iedere keer vragen waar de windlakkampementen zijn. Hij kan er gewoon niet meer onderuit. Hij moet een reden geven voor de afwezigheid er van. Dat zullen weer prachtige ad hoc-verzinselen worden, oftewel klinkklare onzin. De inhoud van zijn lezing zal t.z.t. wel bekend worden. Ik ben benieuwd hoever ik er naast zit.

En dan is er nog de grootste blamage tot nu toe binnen de determinatiegeschiedenis van onze Paleo-top, die toch niet mis is zoals in bovenstaande kort gememoreerd. Het gaat om een foutieve determinatie van 800.000 jaar oud in situ-materiaal door een van onze twee Nederlandse paleotoppers, waardoor een Australische wetenschapper momenteel een wereldster is geworden. De Nederlanders die het vondstmateriaal aanboden waren geen archeologen, maar paleontologen, bottenkenners derhalve. Hun is door de fout van onze geleerde paleo archeoloog de ontdekking van de Homo floresiensis, ook wel 'Hobbit' genoemd, door de neus geboord. En op zo'n enorme blunder mag onze expert wel worden afgerekend. Indien een dergelijke blunder binnen het internationale opererende bedrijfsleven plaatsgevonden zou hebben, dan zou het breed uitgemeten worden in de pers en zou er gesproken worden over een misser van vele miljarden euro's. Dit zou het einde van een loopbaan hebben betekend. In de wetenschap gaat dat anders, daar worden dit soort dingen lang bewaard als bekende geheimen en wordt er stilletjes op de achtergrond gewerkt aan carrièrebeking. Want reken maar dat wetenschappers eergevoelig zijn en dat ze weten dat een kans op een dergelijke spectaculaire ontdekking met als gevolg roem, zich maar eens in een leven voordoet. Grijp je er naast, dan grijpt iemand anders hem.

Dat wordt dus niet zomaar vergeten. Daar deed de berichtgeving over de Homo floresiensis in het Algemeen Dagblad van 2 april j.l. mij tenminste aan denken. Het was niet alleen nieuws over deze nieuwe mensachtige, maar ook een soort afrekening met de Nederlandse Paleo-archeoloog die een foutieve determinatie deed, waardoor de vondst naar Australië ging.

In het artikel "De Hobbits van Flores", met als ondertitel "Bijna was Homo floresiensis, de nieuwe mensensoort die in 2003 in Indonesië werd opgegraven, een Nederlands wapenfeit geweest. Door geldgebrek en academische arrogantie is een Australisch team uiteindelijk met de eer gaan strijken".

Het artikel gaat over de ontdekking van de Homo floresiensis, een klein mensje van ongeveer een meter groot. Het schijnt zelfs een nieuwe soort te zijn die rechtstreeks afstamt van de Homo erectus. Hij leefde tot zo'n 10.000 jaar terug nog op Flores. De bladen en kranten hebben het wereldwijd opgepikt. Het is overal op de tv geweest. Het wordt algemeen als een van belangrijkste ontdekkingen van de afgelopen eeuw beschouwd.

Het Algemeen Dagblad:

Het begon allemaal met amateurarcheoloog Theodoor Verhoeven, een naar Flores uitgezonden pater die er in de jaren vijftig en zestig opmerkelijke resten vond, zowel van pygmeeën - een kleine homo sapiens - als van werktuigen. Hoewel interessant, waren de vondsten moeilijk te interpreteren. Zowel Indonesische als Nederlandse deskundigen classificeerden het gevonden materiaal als 'modern', dat wil zeggen afkomstig van of gemaakt door homo sapiens.

Het spul verdwijnt in dozen en kasten. Maar tussen 1990 en 1994 vinden dr. Paul Sondaar en dr. John de Vos, de laatste verbonden als paleontoloog aan het Natuurhistorisch museum Naturalis in Leiden en expert op het gebied van fossiele gewervelde dieren, werktuigen op Flores die ze niet kunnen plaatsen. "Ik was daar met onder anderen Gert van den Bergh, die er promotieonderzoek deed naar stegodonten, fossiele olifantachtigen", zegt de Vos. "Op een goed moment vonden we tussen de achthonderdduizend jaar oude olifantebotten stenen met scherpe randen, die niet in die lagen thuishoren. Als dit géén menselijke werktuigen zijn, heet ik Truus, was mijn gedachte. De vondst van zo oude werktuigen impliceerde nogal wat. Het zou betekenen dat Flores al achthonderdduizend jaar geleden, ver voor de komst van de moderne mensen door een mensensoort bewoond zou zijn geweest".

Binnen- en buitenlandse archeologen waren 'not amused'. Pseudo-artefacten, luidde het oordeel. In duidelijk Nederlands: rotzooi. De Vos:

"We popelden om door te gaan op dit hete spoor. De grot Liang Bua, waar Homo floresiensis later werd gevonden, stond hoog op ons lijstje af te werken plaatsen. Maar het geld was op. En omdat die stenen als waardeloos werden afgeserveerd, maakten we geen schijn van kans op fondsen. In arren moede hebben we de stenen aan de Australische archeoloog Mike Morewood gegeven: Kijk, dit noemen je collega's pseudo-artefacten. Wat zeg jij? Mike verslikte zich bij wijze van spreken in zijn koffie. Hij pakte het eerste het beste vliegtuig naar Flores. Daar is hij als het ware in onze put gesprongen. Toen hij dat kleine schedeltje vond, heeft hij zijn collega Peter Brown erbij gehaald en de rest is bekend."

De Leidse hoogleraar archeologie Wil Roebroeks reageert als door een wesp gestoken wanneer hem telefonisch wordt gevraagd waarom hij niet wat beter naar die onmiskenbaar belangrijke artefacten heeft gekeken.

"Welke artefacten? Ik heb nooit materiaal van De Vos gezien."

Maar een student van Roebroeks heeft over dit materiaal een scriptie geschreven, waarin met het door De Vos gevonden materiaal de vloer wordt aangeveegd. Hetzelfde materiaal waarin archeoloog Mike Morewood onmiddellijk werktuigen herkende. Hetzelfde materiaal dat hem linea recta naar de Homo floresiensis zou leiden. Archeoloog Roebroeks heeft dus evident belangrijke vondsten ten onrechte onder het tapijt geschoven. Hoe wrang is dat?

De Vos:

"Ach, zo werkt wetenschap. Als paleontoloog dien ik botjes op te graven. Vind ik per ongeluk een scherf of een werktuig, dan kom ik op het vlak van de archeoloog. Als die vervolgens zegt dat het waardeloos materiaal is, heb ik geen poot meer om op te staan. Waarom niet? Omdat het niet door een archeoloog is gevonden. Vat je?"

John De Vos is echter niet bij de pakken neer gaan zitten en heeft inmiddels nieuwe sponsors gevonden voor een zelfde soort project als op Flores ook op de Filippijnen op te zetten. Hij verwacht daar veel van: "In maart reis ik af naar de Filippijnen. Ik heb er contacten en ik weet waar ik moet zoeken. Het is een plek waar in de juiste lagen botten van olifanten zijn gevonden. Van dwergolifanten en grote olifanten en met stenen werktuigen in de buurt. Het bekende plaatje. Ik weet zeker dat ook dáár hobbits aanwezig zijn". Als De Vos zijn speld in de hooiberg vindt, maakt hij voor Nederland een onvergeeflijke blunder goed.

Tot zover het Algemeen Dagblad.

Blijkbaar heeft De Vos deze keer de 800.000 jaar oude stenen niet door Roebroeks laten determineren, maar vaart hij op eigen koers. Laten we hopen dat hij die kleine rakker, de Homo floresiensis, daar ook gaat aantreffen. John de Vos heeft goede visies en een gedegen achtergrondstudie in zijn rugzak. Samen met wijlen dr. Paul Sondaar behoort hij tot de pioniers van het begrip 'De Homo erectus was een zeevaarder'. Daar gaan we nog veel over horen.

Roebroeks' mis-determinatie van de 800.000 jaar oude homo erectus artefacten van Flores, is van eenzelfde orde als zijn afwijzing van de in situ Neandertal artefacten van Eemster. Dat was de laatst bekende vindplaats in Nederland van die mensensoort. Arrogant en zonder respect voor de melders gedetermineerd als 'recent vervaardigd'. Vals verklaard zonder een schep in de grond te hebben gestoken!

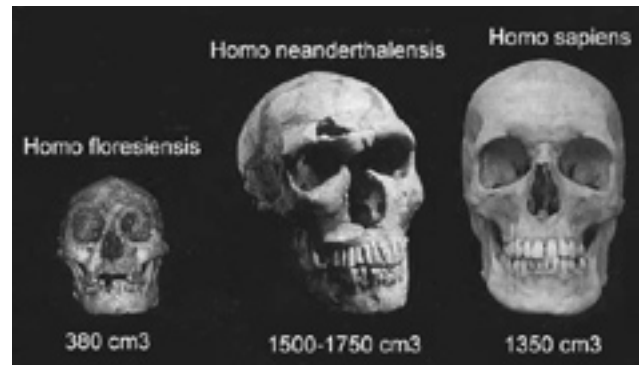
De Nederlandse wetenschap had met de Homo floresiensis enorm naam kunnen maken. John de Vos en Gert van den Bergh hadden onze bekendste wetenschappers kunnen worden. De Tijden van Du Bois waren weer tot leven gekomen.

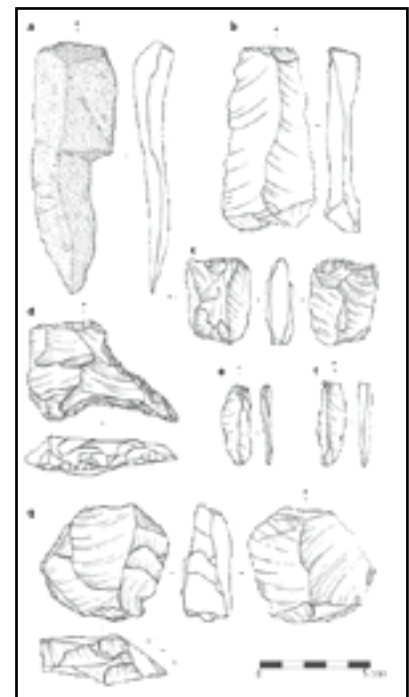
Professor dr. Leendert Louwe Kooijmans op de APAN-steentijd-dag in december 2003 op zijn universiteit te Leiden. Deze professor laat telkens horen dat hij geen verstand van het Paleolithicum heeft, maar hij presteerde het ook daar weer om bv. de door prof. Bosinski geroemde midden paleolithische kwartsiet-vondstgroep van Ben Walet praktisch totaal tot pseudo's te verklaren. Ben achterlatend als de eerste de beste determinatie-analfabeet. Bosinski had een andere kijk op deze vondstgroep, hij raakte er op de APAN-dag te Empel nogal opgewonden van toen hij het zag. Hij schreef er een persoonlijke vondstmelding over aan prof. dr. Roebroeks. En zette hem aan tot spoedig onderzoek, om te komen tot een opgraving. In zijn ogen was het uniek materiaal, te vergelijken met eenzelfde soort vondstgroep in Duitsland. Walet gaf zijn volledige medewerking. En wat is daar van terecht gekomen? Een verslag van een van zijn studenten! Wie stuurt deze man? Is het Louwe Kooijmans? De man die al jaren voortdurend op de voorgrond treedt om te verkondigen dat de Vermaning midden paleolithen vervalsingen zijn? Vreemd is dat hij vlak voor de valsverklaring van Eemster Vermaning nog f 60.000,- bood voor de vondstgroep inclusief vindplaats. Hij denkt dat alle noordelijke midden paleolithen secundaire vorstinwerkingen behoren te hebben. Wat een onkunde. Jammer voor hem is dat geen van de 'echte' die tegen Vermaning's vondsten werden ingezet, dit verschijnsel hebben. Wat drijft deze professor toch om zich zo fanatiek met het Paleo te bemoeien en dan speciaal met de zaak Vermaning? Het zou voor iedereen beter zijn als deze professor geen uitlatingen meer zou doen over het Paleolithicum. Wie legt hem daarover het zwijgen op? Foto&tekst: KG.

Professor dr. Wil Roebroeks kreeg zijn beginopleiding van de 'oude meester' Ad Wouters. Had als amateur nog een vrije mening over het Paleolithicum. Is nu onze tweede deskundige binnen die discipline en lijkt sindsdien behoorlijk de mond gesnoerd. Begon een tiental jaren geleden een ware kruistocht tegen Europese vondsten die ouder dan 500.000 jaar zouden zijn. Als goed katholiek zijnde leek zijn missie meer op een inquisitie. Hij stond naast Louwe Kooijmans toen die de vondsten van Ben Walet op de APAN-dag van de tafel veegde, maar claimde zijn vakgebied niet. Dat viel iedereen op. Hij keurt artefacten af omdat hij de retouche niet kent. Is verantwoordelijk voor het débacle Eemster. Zijn grootste blunder echter lijkt het afwijzen geweest te zijn van 800.000 jaar oude artefacten van de Homo erectus van Flores. Hierdoor hadden Nederlandse wetenschappers geen kans meer op vervolgonderzoek ter plaatse en ging de ontdekking van de eeuw, de Homo floresiensis, naar het buitenland. Hij beweerde dat hij nooit die artefacten gezien had. Maar een van zijn studenten had er wel een scriptie over gemaakt. Hij zet ze telkens wel aan het werk met topmateriaal! Schilderij&tekst: KG

Met een herseninhoud van 380 cm³ presteerde deze kleine rakker het om tienduizenden jaren te overleven. Het geringe hersenvolume deed hem niet de das om, zijn werktuigen waren perfect. Maar met zijn gestalte van nauwelijks een meter was hij uiteindelijk niet opgewassen tegen de brute kracht en vraatzucht van de Homo sapiens, die de rust op zijn eiland wreed kwam verstoren. Indien deze ontdekking een Nederlandse was geworden, dan waren oude tijden herleefd. Het werk van Du Bois was dan voortgezet. (Illustraties vrij overgenomen van internet). (KG)

Artefacten van de Homo floresiensis. Tot voor goed 13.000 jaar geleden leefde deze kleine mensachtige nog op het eiland Flores. Vergeleken met Europese artefacten lijken het wel midden paleolithen. De Levallois-techniek lijkt zelfs toegepast. Herseninhoud en intelligentie hebben blijkbaar niks met elkaar te maken. Dit zal een schrikbarend feit blijken. Het was al moeilijk voor velen om toe te geven dat de Neandertaler grotere hersenen had dan wij. Hoe nu verder? (KG)

De donkere artefacten komen van EEMSTER en de lichte uit FRANKRIJK.

De Franse vondsten komen van dezelfde akker als die van het andere binnenblad. De gelijkenissen zijn weer frappant.

De kleine limande lijkt wel een copie op schaal van de reus van Eemster.

30 JAAR
ZAAK
VER-
MANING
25 JAAR

APAN

APAN/EXTERN IS EEN UITGAVE VAN DE APAN
DE SAVORNIN LOHMANNLAAN 12 B - 9722 HG GRONINGEN - TEL. 050.5265061

TJERK

1929 - 1987

ABORIGINAL

VERMANING

een van de
meest oorspronkelijke
denkers uit de
nederlandse
geschiedenis
drievoudig ontdekker
van de neanderthaler

VOSHAARBIJ
VALS?

LEEMDIJKBIJ
VALS?

RAVENSWOUD/NEO/PALEO
VALS?

BLAUWMEERBIJ
VALS?

HOOGERSMILDE
VALS?

HIJKEN
VALS?

EEMSTER VALS?

EN WEER KOMT DE WETENSCHAP ERMEE WEG?

NEE DEZE KEER NIET

EEMSTER WAARHEID IN SITU

REHABILITEER

Aktieve
Praktijk
Archeologie
Nederland

al 30 jaar
is er
geen enkel
geijkt
archeologisch
argument ingezet
tegen de echtheid
van zijn vondsten
recentelijk ook niet
in het
débacle
rondom
eemster